

ویرایش ۱

طرح پژوهشی

**تحلیل وضع موجود نظام نخبگانی در چارچوب تهیه اسناد پشتیبان
سند راهبردی کشور در امور نخبگان**

ویرایش : اول

مجری

شرکت اندیشگاه آتی نگار

تاریخ گزارش

مهر ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طرح پژوهشی «تحلیل وضع موجود نظام نخبگانی در چارچوب تهیه اسناد پشتیبان سند راهبردی کشور در امور نخبگان» پیرو قرارداد شماره‌ی ۱۵/۱۵۱۹۳ مورخ ۹۰/۳/۳ میان بنیاد ملی نخبگان (کارفرما) و شرکت اندیشگاه آتی‌نگار (مجری) اجرا شده است. گزارش حاضر جلد اول از مستندات این طرح است.

تحلیل وضع موجود نظام نخبگانی در چارچوب تهیه اسناد پشتیبان سند راهبردی کشور در امور نخبگان

مدیر طرح (نماینده مجری): امیر ناظمی

نشانی: تهران - خیابان شیخ بهایی جنوبی - خیابان آقاعلی‌خانی - بیست‌متری گلستان - ۱۲ متری سوم - پلاک ۳ - واحد ۴

تلفن: ۰۲۱-۸۸۶۰۰۱۷۳-۵، دورنگار: ۰۲۱-۸۸۶۰۰۱۷۹

پیام‌نگار: Info@atinegaar.com

وب‌گاه: <http://www.atinegaar.com>

صحت مندرجات گزارش برعهده‌ی مدیر طرح پژوهشی است.

کلیه حقوق و مالکیت دستاوردهای حاصل از این گزارش متعلق به بنیاد ملی نخبگان است.

بهره‌برداری از محتوای گزارش با توجه به مفاد قرارداد و ذکر مأخذ مجاز است.

مدیر طرح پژوهشی

شرکت اندیشگاه آتی نگار

همکاران اصلی

مدیر پروژه: دکتر امیر ناظمی

مسئول تدوین گزارش: شادی ضیغمی

همکاران تدوین گزارش: آریتا تقوایی - محسن موسوی نسب - مینا علی - سارا جهان

همکاران اجرایی: آزاده صبوحانیا - پونه اسماعیلی

چکیده

در گزارش پیش‌رو تلاش می‌شود تا در حد امکان به وضعیت موجود نظام نخبگان پرداخته شود. وضعیت موجود مشتمل بر شناسایی موضوعاتی از قبیل نهادها، کارکردهای فعلی و مطالعات و پژوهش‌های انجام گرفته است. در بخش اول این گزارش به شناسایی و معرفی نهادهای مرتبط با نخبگان پرداخته می‌شود و در ادامه کارکردهای هر یک از آن‌ها در سیستم مورد بررسی قرار می‌گیرد. علاوه بر نهادها و کارکردهای آن‌ها، پژوهش‌ها و مطالعات مختلفی در کشور در خصوص جامعه نخبگانی انجام گرفته است که بررسی و مرور آن‌ها هر چند به صورت گذرا و اجمالی می‌تواند در راستای تدوین سند راهبردی کشور در امور نخبگان موثر واقع شود. لازم به ذکر است مواردی نظیر نیت راهبردی و قوانین و مقررات نیز جزء مسائلی هستند که در وضعیت موجود باید بدان‌ها پرداخته شود، اما از آنجا که در گزارش‌های جداگانه‌ای نیت راهبردی رهبران عالی نظام و نیز اسناد بالادستی و آرمان‌ها و قانون‌ها بررسی خواهند شد، در گزارش حاضر از پرداختن به این موضوعات صرف نظر شده است.

کلیدواژگان: نخبگان، نهاد، سازمان، کارکرد، زنجیره ارزش

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱۴.....	پیشگفتار
۱۵.....	۱- تعاریف و مفاهیم
۱۵.....	۱-۱- نخبگان
۱۷.....	۲-۱- امور نخبگان
۱۸.....	۳-۱- نهاد و سازمان
۱۸.....	۴-۱- کارکرد
۱۸.....	۵-۱- زنجیره ارزش نخبگان
۲۲.....	۲- مرور مختصری بر تاریخچه نظام نخبگانی کشور
۲۷.....	۱-۲- روند تاریخی پدیده مهاجرت نخبگان
۳۰.....	۳- نهادهای سازمانها و کارکردها
۳۰.....	۱-۳- بررسی نهادها
۳۲.....	۳-۱-۱- نهادهای سیاسی- دولتی
۳۳.....	۲-۱-۳- نهادهای آموزشی
۳۴.....	۳-۱-۳- نهادهای تحقیق و توسعه‌ای
۳۵.....	۴-۱-۳- نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای
۳۶.....	۳-۱-۵- نهادهای رقابتی
۳۶.....	۳-۱-۶- صندوقها و شرکتهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر
۳۷.....	۳-۱-۷- سازمانهای کسب و کار
۳۷.....	۳-۱-۸- نهادها و سازمانهای غیردولتی
۳۸.....	۲-۳- توضیحاتی مختصر در رابطه با نهادهای شناسایی شده
۸۸.....	۳-۳- بررسی کارکردهای نهادهای شناسایی شده
۹۶.....	۴-۳- بررسی نهادها در زنجیره‌ی ارزش
۱۰۲.....	۵-۳- تحلیل کلی در رابطه با نهادهای شناسایی شده

۴- پژوهش‌ها و تألیفات مرتبط با موضوع نخبگان ۱۰۶

۱-۴	عناوین پژوهش‌ها و تألیفات	۱۰۶
۱-۱-۴	کتاب‌ها	۱۰۶
۴-۱-۲	مقالات	۱۰۸
۴-۱-۳	پایان‌نامه	۱۱۰
۴-۱-۴	پژوهش‌ها و اسناد	۱۱۱
۲-۴	مروری بر مهمترین مباحث مطرح شده در برخی از پژوهش‌ها و تألیفات مرتبط با نخبگان	۱۱۲
۴-۲-۱	فراتحلیل مطالعات انجام شده در زمینه جذب نخبگان و پیشگیری از مهاجرت آنان	۱۱۲
۴-۲-۲	سند توسعه ویژه (فرابخشی) تمهید شرایط حفظ و استفاده بهینه از نخبگان	۱۱۶
۳-۲-۴	بررسی وضعیت جوانان نخبه و اقدامات انجام شده	۱۱۹
۴-۲-۴	نشت نشا	۱۲۱
۵-۲-۴	مهاجرت نخبگان	۱۲۲
۶-۲-۴	فرار مغزها، بررسی مهاجرت نخبگان از زوایای گوناگون	۱۲۵
۷-۲-۴	نخبه‌گرایی مشارکتی	۱۲۵
۴-۲-۸	جامعه‌شناسی نخبه‌کشی	۱۲۶
۹-۲-۴	علل گرایش نیروهای متخصص به مهاجرت از کشور	۱۲۸
۱۰-۲-۴	نهادینه شدن علم، نگهداری و استقرار مغزها	۱۳۰
۱۱-۲-۴	توسعه ناموزون آموزش عالی: بیکاری دانش‌آموختگان و مهاجرت نخبگان	۱۳۰
۱۲-۲-۴	نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت نخبگان	۱۳۱
۴-۲-۱۳	مهاجرت زن‌ها	۱۳۲
۴-۲-۱۴	نخبه‌داری نظامی و نظام نخبه‌داری	۱۳۳
۱۵-۲-۴	مدلسازی دینامیکی پدیده مهاجرت نخبگان و نقش نظام آموزش عالی در آن	۱۳۴
	فهرست منابع	۱۳۷

فهرست جداول

عنوان

صفحه

جدول ۱-۱- مهمترین مفاهیم مورد استفاده در گزارش.....	۲۰
جدول ۳-۱- عناوین نهادهای عام سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۳
جدول ۳-۲- عناوین نهادهای خاص سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۳
جدول ۳-۳- عناوین نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۳
جدول ۳-۴- عناوین نهادهای خاص آموزشی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۴
جدول ۳-۵- عناوین نهادهای خاص تحقیق و توسعه مرتبط با امور نخبگان.....	۳۵
جدول ۳-۶- عناوین نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان.....	۳۵
جدول ۳-۷- عناوین نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان.....	۳۵
جدول ۳-۸- عناوین نهادهای عام رقابتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۶
جدول ۳-۹- عناوین نهادهای خاص رقابتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۶
جدول ۳-۱۰- عناوین صندوق‌های خاص مرتبط با امور نخبگان.....	۳۶
جدول ۳-۱۱- عناوین سازمان‌های عام کسب و کار مرتبط با امور نخبگان.....	۳۷
جدول ۳-۱۲- عناوین سازمان‌های خاص کسب و کار مرتبط با امور نخبگان.....	۳۷
جدول ۳-۱۳- عناوین نهادهای عام غیردولتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۷
جدول ۳-۱۴- عناوین نهادهای خاص غیردولتی مرتبط با امور نخبگان.....	۳۸
جدول ۳-۱۵- کارکردهای نهادهای عام سیاستی- دولتی.....	۹۰
جدول ۳-۱۶- کارکردهای نهادهای خاص سیاستی- دولتی.....	۹۰
جدول ۳-۱۷- کارکردهای نهادهای عام آموزشی.....	۹۱
جدول ۳-۱۸- کارکردهای نهادهای خاص آموزشی.....	۹۱
جدول ۳-۱۹- کارکردهای نهادهای خاص تحقیق و توسعه.....	۹۲
جدول ۳-۲۰- کارکردهای نهادهای عام ارتباطی یا واسطه‌ای.....	۹۲
جدول ۳-۲۱- کارکردهای نهادهای خاص ارتباطی یا واسطه‌ای.....	۹۳
جدول ۳-۲۲- کارکردهای نهادهای عام رقابتی.....	۹۳
جدول ۳-۲۳- کارکردهای نهادهای خاص رقابتی.....	۹۴
جدول ۳-۲۴- کارکردهای صندوق‌های خاص و سازمان‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر مرتبط با نخبگان.....	۹۴

- جدول ۳-۲۵- کارکردهای نهادهای عام کسب و کار ۹۵
- جدول ۳-۲۶- کارکردهای نهادهای خاص کسب و کار ۹۵
- جدول ۳-۲۷- کارکردهای نهادهای عام غیردولتی ۹۵
- جدول ۳-۲۸- کارکردهای نهادهای خاص غیردولتی ۹۶
- جدول ۳-۲۹- وضعیت نهادهای عام سیاستی- دولتی در زنجیره ارزش ۹۶
- جدول ۳-۳۰- وضعیت نهادهای خاص سیاستی- دولتی در زنجیره ارزش ۹۷
- جدول ۳-۳۱- وضعیت نهادهای عام آموزشی در زنجیره ارزش ۹۷
- جدول ۳-۳۲- وضعیت نهادهای خاص آموزشی در زنجیره ارزش ۹۸
- جدول ۳-۳۳- وضعیت نهادهای خاص تحقیق و توسعه در زنجیره ارزش ۹۸
- جدول ۳-۳۴- وضعیت نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای در زنجیره ارزش ۹۹
- جدول ۳-۳۵- وضعیت نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای در زنجیره ارزش ۹۹
- جدول ۳-۳۶- وضعیت نهادهای عام رقابتی در زنجیره ارزش ۹۹
- جدول ۳-۳۷- وضعیت نهادهای خاص رقابتی در زنجیره ارزش ۱۰۰
- جدول ۳-۳۸- وضعیت صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری خاص در زنجیره ارزش ۱۰۰
- جدول ۳-۳۹- وضعیت نهادهای عام کسب و کار در زنجیره ارزش ۱۰۱
- جدول ۳-۴۰- وضعیت نهادهای خاص کسب و کار در زنجیره ارزش ۱۰۱
- جدول ۳-۴۱- وضعیت نهادها و سازمان‌های عام غیردولتی در زنجیره ارزش ۱۰۱
- جدول ۳-۴۲- وضعیت نهادها و سازمان‌های خاص غیردولتی در زنجیره ارزش ۱۰۲
- جدول ۴-۱- عناوین برخی کتاب‌های مرتبط با موضوع نخبگان ۱۰۶
- جدول ۴-۲- عناوین برخی مقالات مرتبط با موضوع نخبگان ۱۰۹
- جدول ۴-۳- عناوین برخی پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع نخبگان ۱۱۰
- جدول ۴-۴- عناوین برخی اسناد و پژوهش‌های مرتبط با موضوع نخبگان ۱۱۱
- جدول ۴-۵- آموزه‌های نظری تازه‌تر و نکات مورد تاکید آن‌ها ۱۱۵
- جدول ۴-۶- طبقه‌بندی سطوح پیشنهادات و راهکارهای ارائه شده در مطالعات مورد بررسی ۱۱۵

فهرست شکل‌ها

<u>عنوان</u>	<u>صفحه</u>
شکل ۱-۱ - مفهوم نخبگی.....	۱۷
شکل ۲-۱ - زنجیره ارزش نظام نخبگان.....	۲۰
شکل ۱-۲ - مهمترین تحولات مربوط به نظام نخبگانی کشور پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران.....	۲۵
شکل ۲-۲ - مهمترین تحولات مربوط به نظام نخبگانی کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران.....	۲۷
شکل ۱-۳ - دسته‌بندی نهادهای مرتبط با امور نخبگان.....	۳۲
شکل ۲-۳ - شمای کلی نهاد جشنواره‌ها و جوایز.....	۷۹
شکل ۱-۴ - مدل نظری تحقیق جعفری معطر (۱۳۸۷).....	۱۲۳
شکل ۲-۴ - مدل دینامیکی عوامل اثرگذار بر روی مهاجرت نخبگان.....	۱۳۵

فهرست نمودارها

<u>عنوان</u>	<u>صفحه</u>
نمودار ۱-۲- روند تغییرات در تعداد دانش‌آموزان در مراکز کودکان تیزهوش تهران تا سال ۱۳۵۸.....	۲۳
نمودار ۲-۲- روند تغییرات تعداد دانش‌آموزان مدارس سمپاد در کشور قبل از انقلاب اسلامی.....	۲۴
نمودار ۱-۳- وضعیت کلی نهادها از لحاظ ایفای هر کارکرد.....	۱۰۳
نمودار ۲-۳- تعداد نهادها از لحاظ ایفای هر کارکرد.....	۱۰۳
نمودار ۳-۳- تعداد نهادهای عام و خاص در راستای ایفای فعالیت‌های زنجیره ارزش نظام نخبگان.....	۱۰۴
نمودار ۴-۳- میزان اهمیت هر یک از نهادها به انجام فعالیت‌های زنجیره ارزش.....	۱۰۴
نمودار ۱-۴- پراکندگی موضوعی آثار علمی منتخب مرتبط با موضوع نخبگان.....	۱۱۳
نمودار ۲-۴- سهم تئوری‌های مختلف در آثار مورد بررسی (بررسی میزان اشتراک در تئوری).....	۱۱۴

فصل اول

تعاریف و مفاهیم

پیشگفتار

شناخت وضعیت موجود و درک شکاف‌های فعلی با وضعیت مطلوب، پیش نیاز هر گونه سیاست‌گذاری محسوب می‌شود. در تدوین سیاست‌های مرتبط با امور نخبگان، لازم است تا تمامی نهادهای مرتبط با آن‌ها و کارکردهای هر یک شناخته شوند. تحلیل وضع موجود، مواد اولیه لازم جهت شناخت بهتر را فراهم می‌آورد. وضعیت موجود در کشور از حیث موارد زیر قابل تامل خواهد بود:

- سازمان‌ها و نهادهای فعال در عرصه مدیریت نظام نخبگان در کشور، ماموریت‌ها و کارکردهای آن‌ها
- پژوهش‌ها و مطالعات شاخص انجام شده در کشور
- کارکردهای نظام نخبگان در کشور و تطابق آن با تئوری‌ها و جهان‌بینی‌های مختلف

به این ترتیب در گزارش پیش‌رو پس از ذکر تاریخچه‌ای مختصر ابتدا مهمترین نهادهای مرتبط با امور نخبگان در کشور مشخص شده، سپس بر مبنای اساسنامه و شرح وظایف و آیین‌نامه‌های موجود، مهمترین اهداف و وظایف هر یک از نهادها در رابطه با امور نخبگان، آورده شده است. در ادامه با توجه به مفاهیم مربوط به نظام ملی نوآوری و زنجیره ارزش، تلاش شده است تا وضعیت هر یک از نهادها در نظام نخبگانی کشور مشخص شود.

در بخش دیگر گزارش نیز تلاش شده است تا اطلاعات جامعی در رابطه با پژوهش‌ها، تالیفات، مقالات، اسناد و گزارش‌های دولتی و نیز پایان‌نامه‌های انجام شده در این زمینه گردآوری شود و تا حد امکان توضیحات مختصری در رابطه با برخی از مهمترین پژوهش‌های در دسترس، ارائه شود.

لازم به ذکر است روش اصلی در این گزارش مطالعات کتابخانه‌ای است و نویسنده تا حد امکان تلاش کرده است از قضاوت در رابطه با وضع موجود پرهیز شود و تنها وضعیت کلی نظام نخبگانی کشور به تصویر کشیده شود.

۱- تعاریف و مفاهیم

به منظور جلوگیری از ابهام در رابطه با مفاهیم مورد استفاده در گزارش "وضعیت موجود نظام نخبگان کشور"، در این بخش مهمترین مفاهیم مورد استفاده در گزارش به طور مختصر مرور خواهد شد.

۱

۱-۱- نخبگان

تاکنون در رابطه با مفهوم نخبه، تعابیر و تعاریف مختلفی ارائه شده است. نداشتن دیدی دقیق و درست نسبت به مفهوم نخبه می‌تواند کارایی و اثربخشی سیاست‌ها و برنامه‌ها را تحت تاثیر قرار دهد. نکته مهم در مفهوم نخبه تمایز آن با سایر مفاهیم مرتبط است. به همین دلیل لازم است تا پیش از پرداختن به تعریف نخبگی، سایر مفاهیم مرتبط نیز مشخص شوند.

- تیزهوش^۱: تعریف تیزهوشی طیفی از تعریف عام (هوش فوق‌العاده یا بهره‌هوشی بالا) تا تعریف خاص (توانایی‌های درک زود هنگام از حوزه‌های خاص مثلا ریاضی) را دربرمی‌گیرد، اما همه این تعاریف به وجود تفاوت و تمایز یا برتری فوق‌العاده در یک زمینه اشاره دارند. مقصود از افراد تیزهوش، کودکان و جوانان با استعداد درخشانی هستند که در مقایسه با دیگر افراد همسن، یا هم تجربه یا هم محیط آن‌ها، پتانسیل لازم برای انجام درجات بالایی از هنر یا فضیلتی را دارا هستند. این کودکان یا جوانان قابلیت عملکرد بالایی در حوزه‌های فکری، خلاقانه، و/یا هنری از خود نشان می‌دهند، توانایی رهبری کردن غیرعادی دارند و یا در حوزه دانشگاهی خاصی پیشرفت می‌کنند. آن‌ها نیازمند خدمات یا فعالیت‌هایی هستند که به طور معمول در مدرسه ارائه نمی‌شود. در تعریفی دیگر می‌توان گفت تیزهوشی، نقطه همپوشانی توانایی بالاتر از متوسط، تعهد کاری، و خلاقیت در حوزه مشخصی از فعالیت انسانی است (Kerr, ۲۰۰۹). تیزهوشی دارا بودن و استفاده از توانایی‌های طبیعی فوق‌العاده‌ای است (که استعداد ذاتی یا تیزهوشی نامیده می‌شود) که باعث می‌شود در یک حوزه‌ی توانایی، فرد حداقل در بین ۱۰ درصد بالای هم‌تایان سنی خودش قرار گیرد (Sternberg&Davidson, ۲۰۰۵).
- استعداد درخشان^۲: استعداد بیان‌کننده تسلط فوق‌العاده توانایی‌هایی است که به صورت نظام‌مند توسعه یافته‌اند و دانش فرد، در حداقل یک حوزه از فعالیت انسانی به میزانی است که باعث می‌شود فرد

^۱ Gifted

^۲ Talented

حداقل در بین ۱۰ درصد بالای همتایان سنی‌اش که در همان حوزه فعال هستند، قرار گیرد (Sternberg&Davidson, ۲۰۰۵). اصطلاح با استعداد همچنین برای دانش‌آموزانی که دارای توانایی‌های برجسته‌ای در حوزه‌های غیردانشگاهی، مثلاً هنر، موسیقی، یا تئاتر، نیز هستند، به کار می‌رود (Kerr, ۲۰۰۹).

- اعجوبه^۱: این اصطلاح معمولاً برای کودکان زیر ده سال به کار می‌رود که در یک حوزه‌ی پیچیده از لحاظ شناختی، مانند افراد بالغ حرفه‌ای عمل می‌کنند. این اصطلاح فقط در حوزه‌های شطرنج، موسیقی، نگارش خلاقانه، زبان و ریاضی به کار می‌رود. استعداد در این حوزه‌ها نیاز به دیگر عوامل رشددهنده‌ی آن مانند زمان یا تجربه ندارد. نبوغ تنها جمعیت محدودی از کل جمعیت کودکان تیزهوش را شامل می‌شود (Kerr, ۲۰۰۹).

- بسیار تیزهوش یا نابغه^۲: قشر بندی افراد تیزهوش به افراد بسیار تیزهوش یا نوابغ ناشی از نمره بهره هوشی آنان به عنوان شاخص تیزهوشی است. مطالعات صورت گرفته بر روی کودکانی با بهره هوشی ۱۸۰ و مطالبی درباره کودکانی که بهره هوشی آن‌ها از ۱۴۰ بیشتر است، مبنایی برای شناخت سطوح بسیار بالای هوش بوده است (Kerr, ۲۰۰۹).

- متخصص^۳: متخصصان افرادی هستند که یک دهه در یک حوزه مشخصی فعالیت کرده و جدای از سهم نوآوران‌های که داشته‌اند، درجه بالایی از شایستگی را نیز کسب کرده‌اند. تخصص شامل استحصال، ذخیره سازی، و بکارگیری دو نوع از دانش در یک حوزه است: دانش تصریح شده (واقعیات، ایده‌های اصلی، قوانین، و فرمول‌ها)، و دانش ضمنی. توانایی درک و بازتولید الگوهای متعدد معنادار در حوزه مورد تخصص، عملکرد سریع در روش‌ها و رویه‌ها، ساختارهای دانش وسیع، غنی و به خوبی سازمان یافته و نیز دارای ارتباط متقابل و قابلیت دسترسی، حافظه برتر بلندمدت و کوتاه‌مدت و مجموعه‌ای غنی از استراتژی‌ها برای حل مساله، از جمله ویژگی‌های تفکر تخصصی عنوان شده‌اند (Kerr, ۲۰۰۹).

- نخبه^۴: نخبگان اشخاص و گروه‌هایی هستند که در نتیجه قدرتی که به دست می‌آورند و تأثیری که بر جای می‌گذارند، یا به وسیله تصمیماتی که اتخاذ می‌نمایند و یا به وسیله ایده‌ها، احساسات و یا هیجاناتی که به وجود می‌آورند، در کنش تاریخی جامعه‌ای موثر واقع می‌شوند (روشه، ۱۳۷۸). «ویلفردو پارتو» بنیانگذار مکتب نخبه‌گرایی نیز، نخبگان را «سرمآدمان هر شاخه از فعالیت بشری» می‌داند (باتامور، ۱۳۶۹).

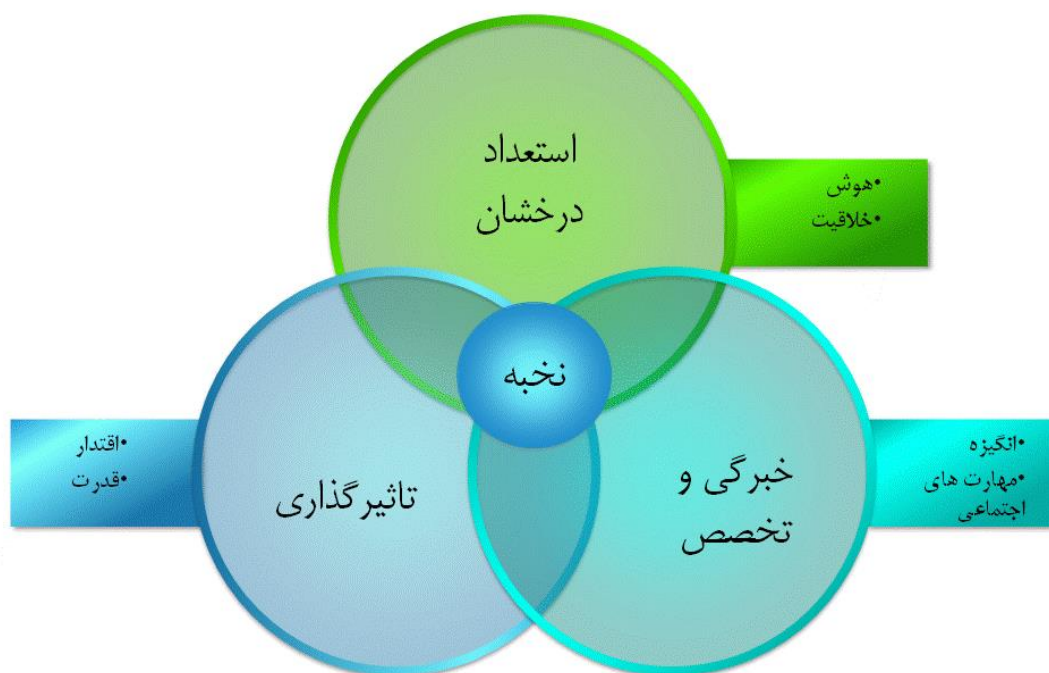
^۱ Prodigy

^۲ Highly Gifted or Genius

^۳ Expert

^۴ Elite

در زبان فارسی اگر چه به صورت متداول واژه Elite با برگردان نخبه مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما واژه نخبه به صورت عمومی در خصوص افراد دارای استعداد درخشان و سایر مفاهیم دیگر نیز به کار می‌رود. از این رو در گزارش پیش‌رو، مقصد از کلمه‌ی نخبه، اجتماع کلیه افراد تیزهوش، استعداد درخشان، متخصص و نخبه‌ای است در بالا ویژگی‌هایشان مشخص شده است.

شکل ۱-۱- مفهوم نخبگی

پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

۲-۱- امور نخبگان

با توجه به تعاریف ارائه شده در رابطه با نخبگان، می‌توان گفت منظور از امور نخبگان، کلیه فعالیت‌ها و فرایندهای مرتبط با همه افرادی است که تحت عنوان نخبه (تیزهوش، مستعد، اعجوبه، نابغه، متخصص و نخبه) شناخته می‌شوند.

۱-۳- نهاد و سازمان

نهادهای یکی از مهمترین ارکان هر نظام نوآوری محسوب می‌شوند. نهادها مجموعه‌ای از عادات معمول، روال‌ها، شیوه‌های مدون، قواعد یا قوانینی هستند که روابط و تعاملات بین افراد، گروه‌ها و سازمان‌ها را تنظیم می‌کنند. به عبارتی دیگر نهادها قواعد بازی هستند (Edquist & Johnson, ۱۹۹۷) درحالی‌که سازمان‌ها ساختارهایی رسمی هستند که آگاهانه ایجاد شده‌اند و دارای هدف مشخصی هستند (Edquist & Johnson, ۱۹۹۷). در این گزارش مقصود از نهاد، کلیه نهادها و سازمان‌های مرتبط با امور نخبگان است که به صورت مشترک یا انفرادی در امور مرتبط با نخبگان، دخیلند. به این ترتیب وضعیت نخبگان، نه تنها به چگونگی عملکرد این نهادها به شکل منفرد بستگی دارد، بلکه به چگونگی تعامل آن‌ها با یکدیگر به عنوان اجزای یک سیستم کل در راستای شناسایی، آموزش و پرورش، هدایت و بکارگیری و نگهداشت نخبگان نیز وابسته است.

۱-۴- کارکرد

منظور از کارکرد، کمک و همکاری یک جزء یا مجموعه‌ای از اجزا در دستیابی به یک هدف است (Johnson, ۱۹۹۸). به عبارت دیگر کارکرد اصلی هر سیستم تعقیب یا انجام فرایندهای مربوط به آن سیستم است. به طور کلی کارکردهای یک نظام نوآوری شامل سیاستگذاری کلی، تسهیل و تأمین بودجه تحقیقات و نوآوری، انجام تحقیق و توسعه، توسعه نیروی انسانی، ارتقای کارآفرینی فناوری، انتشار فناوری و تولید کالا و خدمات است (Capron & Cincera, ۱۹۹۹) که متناسب با موضوع مورد مطالعه و ماهیت نخبگی، کارکرد انتشار فناوری و تولید کالا و خدمات حذف و کارکرد تشویق و حمایت از نخبگان نیز به این کارکردها اضافه شده‌اند.

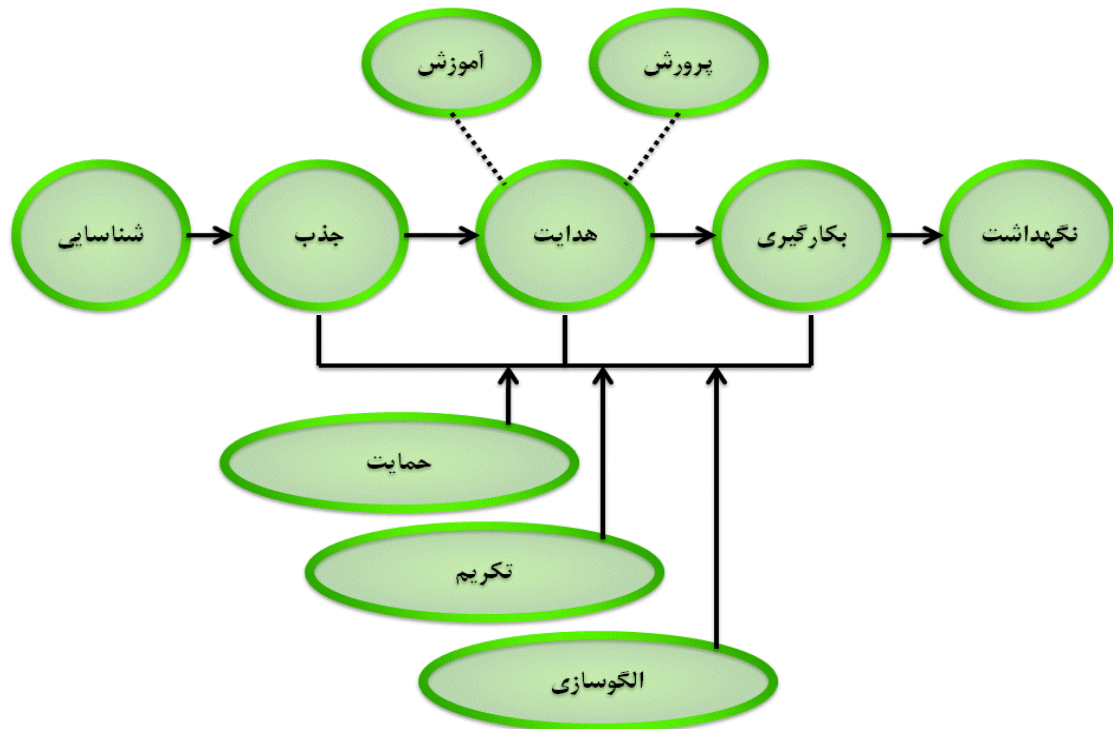
۱-۵- زنجیره ارزش نخبگان

زنجیره ارزش ابزاری است که به وسیله آن امکان برخورد سیستماتیک با تمام فعالیت‌های یک بنگاه فراهم شده و با تجزیه و تحلیل رفتار این فعالیت‌ها می‌توان موقعیت هر فعالیت را در ارتباط با مزیت‌های رقابتی بنگاه ارزیابی کرد (Porter, ۱۹۸۵).

بحث اصلی این گزارش تحقیق در رابطه با زنجیره ارزش نظام نخبگان و ترسیم آن نیست، بلکه هدف از استفاده از مفهوم زنجیره ارزش تنها داشتن دیدی کلی نسبت به فعالیت‌های نظام نخبگانی در راستای استفاده بهینه از

نخبگان است. به طور کلی فعالیت‌های نظام نخبگانی کشور در رابطه با امور نخبگان را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. شناسایی: شناسایی نخبگان (شامل تیزهوشان، استعدادهای درخشان، متخصصین و خبرگان حوزه‌های تخصصی و حرفه‌ای و افراد تاثیرگذار در جامعه) در سنین مختلف
۲. جذب: جذب نخبگان شناسایی شده به سیستم‌ها و مکانیزم‌های تاثیرگذار بر جامعه اعم از مراکز آموزشی و پژوهشی، بنگاه‌های اقتصادی به ویژه بنگاه‌های دانش‌محور و سازمان‌ها و نهادهای دولتی، غیردولتی و سیاست‌گذاری در کشور
۳. هدایت: ایجاد تطابق میان نیازهای کشور و تقاضای جامعه از یک سو و توانمندی‌ها و ظرفیت‌های نخبگان از سوی دیگر. این فعالیت می‌تواند در بردارنده دو فعالیت زیر نیز باشد:
 - تعلیم و آموزش نخبگان: بسترسازی برای رشد و بروز حداکثری استعدادها در حوزه‌های مختلف
 - تزکیه و پرورش نخبگان: پرورش و تربیت نخبگان متناسب با معیارهای اخلاقی و اسلامی و حداکثرسازی تاثیرگذاری‌های اجتماعی
۴. به‌کارگیری: ایجاد زمینه‌های لازم برای تاثیرگذاری نخبگان در جامعه و حل مسایل و مشکلات کشور مبتنی بر توانمندی‌ها و ظرفیت‌های نخبگان
۵. حمایت: پشتیبانی و بسترسازی در خصوص تاثیرگذاری نخبگان و توسعه ظرفیت‌ها و توانمندی‌های فردی و نهادی نخبگان و نهادهای نخبگانی
۶. تکریم: گرامی داشت نخبگان و پاسداشت تلاش‌ها و تاثیرگذاری‌های آنان در سطح جامعه
۷. الگوسازی: ایجاد زمینه‌های لازم برای گسترش فرهنگ نخبگی و نخبه پروری در جامعه
۸. نگهداشت: حفظ تداوم و استمرار تاثیرگذاری نخبگان در جامعه

شکل ۱-۲- زنجیره ارزش نظام نخبگان
پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر به طور اجمالی مهمترین مفاهیم مرتبط با گزارش فوق را نشان می دهد.

جدول ۱-۱- مهمترین مفاهیم مورد استفاده در گزارش

مفاهیم اصلی	توضیحات
نخبه	واژه نخبه در این پژوهش، صرفاً اشاره به افراد نخبه نیست بلکه این مفهوم دربردارنده کلیه افرادی است که می توانند به صورت بالقوه نیز نخبه باشند. به این ترتیب منظور از نخبه افراد دارای استعدادهای درخشان، افراد متخصص و خبیره در یک حوزه تخصصی-حرفه ای و افراد تاثیرگذار و شکل دهنده به آینده جامعه است.
امور نخبگان	منظور از امور نخبگان، کلیه فعالیتها و فرایندهای مرتبط با همه افرادی است که تحت عنوان نخبه (تیزهوش، مستعد، اعجوبه، نابغه، متخصص و نخبه) شناخته می شوند. زنجیره مدیریت نخبگان شامل افراد نخبه و افراد دارای توانمندیها و ظرفیت های بالقوه ای هستند که می توانند در آینده نخبه باشند.
نهاد	نهادهای مجموعه ای از عادات معمول، روالها، شیوه های مدون، قواعد یا قوانینی هستند که روابط و تعاملات بین افراد، گروه ها و سازمانها را تنظیم می کنند. به عبارتی دیگر نهادهای قواعد بازی هستند (Edquist & Johnson, ۱۹۹۷).
سازمان	سازمانها ساختارهایی رسمی هستند که آگاهانه ایجاد شده اند و دارای هدف مشخصی هستند (Edquist & Johnson, ۱۹۹۷).
کارکرد	منظور از کارکرد، کمک و همکاری یک جزء یا مجموعه ای از اجزا در دستیابی به یک هدف است (Johnson, ۱۹۹۸). به عبارت دیگر کارکرد اصلی هر سیستم تعقیب یا انجام فرایندهای مربوط به آن سیستم است.
زنجیره ارزش	زنجیره ارزش ابزاری است که به وسیله آن امکان برخورد سیستماتیک با تمام فعالیت های یک بنگاه فراهم شده و با تجزیه و تحلیل رفتار این فعالیتها می توان موقعیت هر فعالیت را در ارتباط با مزیت های رقابتی بنگاه ارزیابی کرد (Porter, ۱۹۸۵).

فصل دوم

مرور مختصری بر تاریخچه نظام نخبگانی کشور

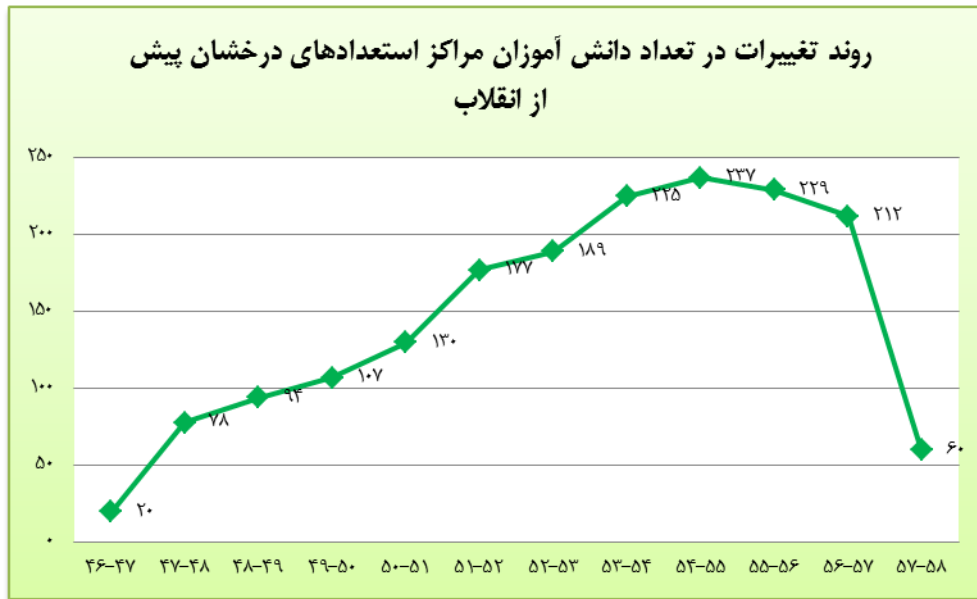
۲- مرور مختصری بر تاریخچه نظام نخبگانی کشور

واژه "نخبه"^۱ در قرن هفدهم برای توصیف کالاهایی با مرغوبیت خاص به کار می‌رفت و بعدها کاربرد آن برای اشاره به گروه‌های اجتماعی برتر، مانند واحدهای ضربت نظامی یا مراتب عالی‌تر اشرافیت هم تعمیم یافت. اما برای اولین بار در قرن ۱۹ میلادی بود که نخبه‌گرایی به عنوان یک مکتب فکری در علم سیاست و جامعه‌شناسی سیاسی با اندیشه‌های اشخاصی چون پاره‌تو و موسکا مطرح شد و به تدریج رواج پیدا کرد و امروزه نخبه‌گرایی یکی از الگوهای رایج در جامعه‌شناسی سیاسی و از شاخصه‌های تاثیرگذار بر فرآیند تصمیم‌سازی و راهبردی در حکومت‌ها به شمار می‌آید. در کشور ما نیز موضوع نخبگان به صورت جدی از اواخر دهه ۴۰ شمسی مطرح بوده است.

دبستان "هشدار" اولین دبستان تیزهوش بود که در منطقه ۶ کنونی آموزش و پرورش تهران در سال تحصیلی ۱۳۴۶-۴۷ در چهار پایه تحصیلی ابتدایی با ۱۴ دانش‌آموز دختر و ۶ دانش‌آموز پسر در چهار کلاس پایه اول ۵ نفر، پایه دوم ۴ نفر، پایه چهارم ۳ نفر و پایه پنجم ۸ نفر- به صورت مختلط تشکیل شد. این مرکز در سال تحصیلی ۱۳۴۷-۴۸ با ۵ کلاس و در سه پایه تحصیلی -اول ابتدایی ۵۸ دانش‌آموز (۲۶ دختر و ۳۲ پسر با ۲ کلاس ویژه و یک کلاس معمولی)، دوم ابتدایی با ۶ نفر (۴ دختر و ۲ پسر) و سوم ابتدایی با ۱۴ نفر (۸ دختر و ۶ پسر)- جمعاً با ۷۸ دانش‌آموز، کارش را ادامه داد.

در سال ۱۳۴۷ اداره کل امور کودکان و دانش‌آموزان استثنایی در وزارت آموزش و پرورش تأسیس شد. در سال ۱۳۴۸ اولین مدرسه استعدادهای درخشان بنام «مرکز آموزش کودکان تیزهوش» و تحت نظارت اداره کل فوق، کار خویش را آغاز نمود. در این سال با جایگزین شدن این مرکز آموزشی، از کودکان تا پایه چهارم ابتدایی جمعاً ۹۴ دانش‌آموز ۳۹ دختر و ۵۵ پسر- در ۷ کلاس که از ۵ تا ۱۹ دانش‌آموز متغیر بودند، مشغول تحصیل شدند. در سال تحصیلی ۱۳۴۹-۵۰ با تغییر نام کودکانستان به آمادگی و گزینش جدید و حذف تعدادی از دانش‌آموزان قبلی، مرکز در پنج پایه ابتدایی به اضافه آمادگی، در کل ۱۰۷ دانش‌آموز ۳۵ دختر و ۷۲ پسر- در ۹ کلاس داشت. در سال تحصیلی ۱۳۵۱-۵۲ برای اولین بار ۱۵ نفر جهت پایه اول راهنمایی گزینش می‌شوند. با توجه به آماري که از دانش‌آموزان "مرکز کودکان تیزهوش" در دست است، در سال تحصیلی ۱۳۵۷-۵۸ یکبارہ مقطع ابتدایی حذف و تنها مقطع راهنمایی تحصیلی در این مدرسه دایر مانده است. نمودار زیر روند تغییرات در تعداد دانش‌آموزان مراکز استعدادهای درخشان را تا سال تحصیلی ۵۷-۵۸ نشان می‌دهد.

^۱ Elite

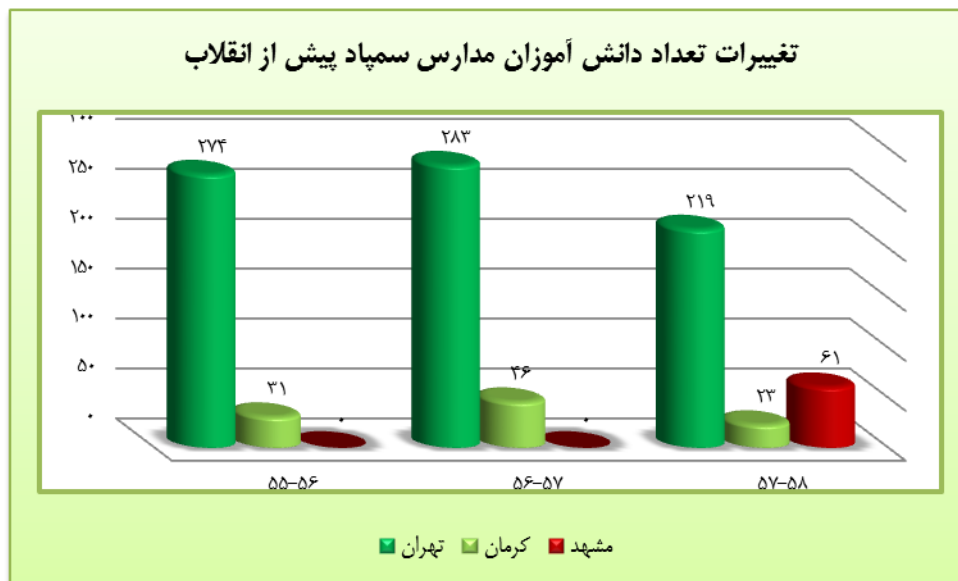

نمودار ۱-۲- روند تغییرات در تعداد دانش آموزان کلیه مقاطع تحصیلی در مراکز کودکان تیزهوش تهران تا سال ۱۳۵۸

منبع: سایت اطلاع‌رسانی تیزهوشان و استعدادهای درخشان^۱، پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و بر اساس اهدافی تعیین شده، «سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان» جدا از نظام آموزش عمومی کشور از سال ۱۳۵۵ و زیر نظر هیات امناء شکل گرفت. «مرکز آموزشی الوند» در میدان آرژانتین در سال ۱۳۵۵ اولین مرکزی بود که در قالب این سازمان به این امر اختصاص یافت. در سال ۱۳۵۶ دانش‌آموزان گزینش‌شده مناطق جنوبی و شرق تهران در مرکز تهرانپارس و مناطق شمالی و غربی تهران در مرکز الوند مشغول تحصیل بودند. در سال ۱۳۵۷ مرکز «بریانک» هم به این مجموعه اضافه شد. تعداد گزینش‌شدگان در این سه سال برای تهران به ترتیب ۲۷۴، ۲۸۳ و ۲۱۹ دختر و پسر بود. لازم به ذکر است که از سال ۱۳۵۵ شهر کرمان و از سال ۱۳۵۷ شهر مشهد نیز دارای مراکزی بوده‌اند که به این امر اختصاص یافته بودند. نمودار زیر این تغییرات را نشان می‌دهد.

^۱ www.nodet.net

نمودار ۲-۲- روند تغییرات تعداد دانش آموزان مدارس سمپاد در کشور قبل از انقلاب اسلامی

منبع: سایت اطلاع‌رسانی تیزهوشان و استعدادهای درخشان، پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

سابقه‌ی اعزام دانشجویان به خارج از کشور به سال ۱۳۰۷ برمی‌گردد که در همین سال اولین قانون اعزام دانشجویان به خارج از کشور با عنوان "اعزام محصل به فرنگ" در مجلس شورای ملی به تصویب رسید و بر اساس این قانون مقرر شد هر ساله یکصد دانشجو برای تحصیل به دانشگاه‌های کشورهای اروپایی اعزام شوند. این قانون سال‌ها اجرا شد و تنها محصلانی می‌توانستند از این قانون استفاده کنند که از خانواده‌های متمول بودند. اولین مشکل اساسی در مورد دانشجویان اعزامی، این بود که پس از بازگشت در جایگاه واقعی مربوط به علمی که آموخته بودند، قرار نمی‌گرفتند و به جای فعالیت در رشته تحصیلی خود، به امور و فعالیت‌های سیاسی روی می‌آوردند و به دلیل کسب مقام اداری از تخصص آنان استفاده مفید و موثر نمی‌شد.

در آبان ماه سال ۱۳۴۹ سمینار «بررسی مسئله فرار مغزها» با شرکت نمایندگانی از کشورهای ایران، ترکیه و پاکستان در تهران برگزار شد. این سمینار از طرف سازمان همکاری‌های منطقه‌ای با همکاری وزارت علوم و آموزش عالی ترتیب یافته بود. در این سمینار به این نکته اشاره شده است که موضوع فرار مغزها، مبحث تازه‌ای نیست و در سطح جهانی، بارها مورد مطالعه قرار گرفته است و توجه به این موضوع گواه اهمیت و اثر آن در رشد اجتماعی و اقتصادی کشورهای در حال توسعه است. در قطعنامه پایانی این سمینار به جذابیت‌هایی اشاره شد که کشورهای نخبه‌پذیر مانند آمریکا فراهم می‌آورند و مغزها را به سوی خود جذب می‌کنند. با توجه به مطرح شدن این موضوع و اهمیت آن، در سال ۱۳۵۳ نیز در دانشگاه تهران پایان‌نامه‌ای در مقطع کارشناسی ارشد با موضوع "بررسی علل مهاجرت پزشکان به خارج از کشور از سال ۱۳۲۱ لغایت ۱۳۵۳" دفاع شد.

شکل زیر مهمترین تحولات نظام نخبگانی کشور را پیش از انقلاب اسلامی ایران نشان می‌دهد.

شکل ۱-۲- مهم‌ترین تحولات مربوط به نظام نخبگانی کشور پیش از پیروزی انقلاب اسلامی ایران
پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و پیش از تشکیل سازمان ملی استعدادهای درخشان، تنها دو مرکز آموزشی تیزهوش وجود داشت که فقط در تهران و تحت پوشش دفتر کودکان استثنایی فعالیت می‌نمود و در سال ۶۶ جمعا ۸۰۲ دانش‌آموز داشت (این دو مرکز فرزندگان و علامه حلی تهران بودند) که هر لحظه امکان انحلال و ادغام این دو مرکز در مراکز عادی نیز وجود داشت. در سال ۱۳۶۶، هیئت امنای این سازمان با درخواست معاون فرهنگی- اجتماعی نخست‌وزیر و آقای دکتر جواد اژه‌ای با حکم نخست وزیر منصوب گردیدند.

در سال ۱۳۶۶ پس از صدور احکام هیئت امنای سازمان توسط نخست‌وزیر، اولین مراکز برون استانی، در همدان و کرمان گشایش یافت که مراکز پسرانه علامه حلی و دخترانه فرزندگان نام گرفتند و در سال‌های بعد این مراکز به سایر شهرهای نیز گسترش یافتند.

در سال ۱۳۶۷ با تصویب ماده واحده‌ای در شورای عالی انقلاب فرهنگی و به منظور تحقق هرچه بهتر امر شناسایی و پرورش استعدادهای درخشان کشور در سطوح مختلف تحصیلی، مقرر شد سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان به صورت سازمان وابسته به وزارت آموزش و پرورش اداره شود.

بحث المپیاد در کشور ایران از سال ۱۳۶۳ زمانی که بر اساس مطالعات سازمان پژوهش برنامه آموزش، بحث افت تحصیلی دانش‌آموزان در درس ریاضی مطرح شد، به صورت جدی در دستور کار قرار گرفت و در سال ۱۳۶۵ با اعزام تعدادی از کارشناسان وزارت آموزش و پرورش به المپیاد جهانی ریاضی، زمینه حضور ایران در المپیاد جهانی فراهم شد. در این سال ۶ دانش‌آموز به المپیاد جهانی اعزام شدند، اگرچه کمیته برگزار کننده توصیه کرده بود که اعضای تیم ایران تنها به عنوان ناظر در این سال شرکت کنند، اما با پافشاری اعضای تیم برای شرکت در آزمون، ایران برای اولین بار با کسب یک مدال برنز به مقام بیست و ششم در میان چهل و دو کشور شرکت کننده دست یافت و این امر زمینه‌ای برای حضور تیم‌های دیگر دانش‌آموزی کشور در المپیادهای جهانی شد (جعفری معطر، ۱۳۸۷).

در دهه ۷۰ ستاد جذب نخبگان (ایرانیان مقیم خارج از کشور) در وزارت علوم و ستادی به همین نام در وزارت امور خارجه وجود داشته است که فعالیت چشمگیری نداشته‌اند.

در سال ۱۳۷۵ شورای هدایت استعدادها درخشان در وزارت علوم تأسیس شد تا امور دانشجویان نخبه را رسیدگی و حل و فصل کند. در سال ۱۳۷۸ موضوع مهاجرت نخبگان علمی کشور به خارج از کشور در شورای فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم در دستور کار قرار گرفت. جمع‌بندی جلسات این شورا در هیأت دولت وقت مطرح و موج جدید این پدیده توسط مطبوعات و رسانه‌های جمعی به سوژه روز تبدیل شد.

در سال ۱۳۸۲ با مذاکرات صورت گرفته میان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی مقرر شد تدوین سند ملی «تمهید شرایط حفظ و استفاده بهینه از نخبگان» توسط موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به سرانجام برسد. این سند از جمله اسناد الحاقی برنامه چهارم توسعه است که به لحاظ گستردگی موضوع، به عنوان یک سند فرابخشی تعریف شده است.

نظر به تأکید مقام معظم رهبری در استفاده صحیح و مناسب از ظرفیت‌های علمی نخبگان در راستای توسعه کشور و لزوم حرکت انقلابی در مسیر رفع موانع و مشکلات تولید دانش و جنبش نرم‌افزاری در جلسه دیدار برخی از نخبگان علمی کشور با ایشان در مهرماه ۱۳۸۳، بنیاد ملی نخبگان کشور تشکیل شد.

هدف از تأسیس بنیاد ملی نخبگان، عبارت است از برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی نخبگان، جذب، حفظ و بکارگیری و پشتیبانی از آنان در راستای ارتقاء تولید علم، فناوری و توسعه علمی و متوازن کشور و احراز جایگاه برتر علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز کشور در افق ۱۴۰۴. به این ترتیب بنیاد ملی نخبگان به عنوان متولی اصلی امور نخبگان در کشور تعیین شد.

شکل زیر نیز مهمترین تحولات نظام نخبگانی کشور را پس از انقلاب اسلامی ایران و تا زمان تأسیس بنیاد ملی نخبگان نشان می‌دهد.

شکل ۲-۲- مهمترین تحولات مربوط به نظام نخبگانی کشور پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران
پردازش: اندیشه گاه آتی نگار

۱-۲- روند تاریخی پدیده مهاجرت نخبگان

پس از پیروزی انقلاب اسلامی سه موج مهاجرت نخبگان (مقطع پس از پیروزی، ابتدای دفاع مقدس و سال های ۶۸ به بعد) در کشور وجود داشته است. اما سابقه پدیده مهاجرت در ایران، نه به سال های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، که به قبل از آن باز می گردد. مهاجرت ایرانیان در برخی از برهه ها بیشتر به اروپا و بعدها به امریکا بوده است. به طور کلی روند تاریخی مهاجرت نخبگان از کشور را می توان در دوره های زیر بررسی کرد (استعدادهای درخشان، ۱۳۸۲):

۱. موج اول مهاجرت: تعداد ایرانیان ساکن امریکا تا سال ۱۹۶۵ حدود پنج هزار نفر بوده است که انگیزه این مهاجران، با توجه به دشواری های رفتن به امریکا در مقایسه با اروپا، بیشتر اقتصادی و بعضا شرایط سیاسی و امنیتی پس از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ بوده است.
۲. موج دوم مهاجرت: تا سال ۱۹۸۰ (اوایل انقلاب اسلامی ایران) تعداد ایرانیان مقیم امریکا به ۱۲۰ هزار نفر رسید که تقریباً ۵۰ هزار نفر آن ها دانشجو بوده اند. این گروه غالباً با انگیزه ادامه تحصیل و بعضی نیز به

دلیل شرایط سیاسی دوران پهلوی اقدام به مهاجرت می‌کردند. در میان این دو موج مهاجرین، چهره‌های برجسته علمی و نظریه‌پردازی وجود داشته است که به عنوان نمونه می‌توان به پرفسور رضا (واضع تئوری اطلاعات)، پرفسور لطفی‌زاده (واضع نظریه منطق فازی) و پروفیسور جوان (مخترع نوعی از لیزر) اشاره کرد.

۳. موج سوم مهاجرت: موج سوم مهاجرین، با پیروزی انقلاب اسلامی پدید آمد. این گروه اکثراً به علت وابستگی و الیگارش‌ی رژیم پهلوی و به دلیل تحت تعقیب بودن یا ترس از تحت تعقیب واقع شدن، مهاجرت کردند. بسیاری از آن‌ها به دلیل سابقه زندگی و ارتباط با کشورهای مبدا و یا به علت توانایی‌های مالی و علمی به راحتی موقعیت‌های خوبی به دست آوردند و عمده ایرانیانی که در زمینه‌های اقتصادی به مراحل برجسته دست یافتند، از این گروه هستند.

۴. موج چهارم مهاجرت: موج چهارم مهاجران، کسانی بودند که به علت جنگ تحمیلی، شرایط ایران را برای ادامه زندگی مناسب ندانستند. اغلب این افراد در سنین جوانی بودند و به ادامه تحصیل روی آوردند. عده زیادی از آن‌ها علاوه بر رشته‌های فنی، مهندسی و پزشکی به رشته‌های مدیریت، حقوق، کامپیوتر و الکترونیک، حسابداری و علوم انسانی (به ویژه علوم سیاسی و جامعه‌شناسی) که به خصوص در آمریکا در حال رونق بود، روی آوردند. به طور مثال، طبق آمارهای تقریبی موجود در وزارت امور خارجه، تنها در لس‌آنجلس حدود ۵۰۰ نفر ایرانی به کار و کالت مشغول بوده‌اند. برخی از مهاجران موج‌های اول، دوم، سوم و نسل بعدی ایشان، در آمریکا وارد عرصه سیاست شدند و به رده‌های میانی احزاب دموکرات و جمهوری‌خواه، کرسی‌های پارلمان‌های ایالتی یا مقام سفارت دست یافتند.

۵. موج پنجم مهاجرت: موج پنجم مهاجرین که تعداد آن‌ها نیز رو به افزایش است، در دهه هفتاد شمسی، بیشتر به آمریکا و کانادا و تا حدودی به استرالیا و برخی از کشورهای اروپایی مهاجرت کردند. این افراد عموماً دارندگان تحصیلات عالی با سابقه تخصصی در ایران بوده‌اند و اکثراً در رشته‌های کامپیوتر، مخابرات و الکترونیک در مراکز تحقیقاتی و شرکت‌های کارآفرین در این رشته‌ها، خوش درخشیدند. وضعیت خوب تعداد زیادی از این گروه از مهاجرین سبب شد تا تمایل به مهاجرت در میان نخبگان ایرانی بیشتر شود. به طوری که در چند سال گذشته ۱۳۰ هزار فرم تقاضای مهاجرت از ایرانیان دریافت شده است. بیش از ۸۰ درصد برگزیدگان المپیادهای علمی و فارغ‌التحصیلان ممتاز در سال‌های اخیر، جذب دانشگاه‌های خارج شده‌اند.

پس از فراگیر شدن مهاجرت نخبگان در ایران، از سال ۱۳۷۶ به بعد موضوع توسعه‌ی سرمایه انسانی نخبه و پیشگیری از مهاجرت نخبگان مورد توجه پژوهشگران، نویسندگان و مدیران جامعه ما قرار گرفت (ذاکر صالحی، ۱۳۸۶).

فصل سوم

نهادهای سازمانها و

کارکردها

۳- نهادها، سازمان‌ها و کارکردها

آنچه مهم است این است که در تدوین سیاست‌های مرتبط با نخبگان، همه نهادهای درگیر و تعاملات آن‌ها و کارکردهای هر یک به خوبی شناسایی شوند تا بتوان به خला‌های موجود در نظام کنونی پی برد و در نهایت وضعیت مطلوب را بر پایه‌ی رفع نواقص وضع موجود بنا نهاد.

در این بخش از گزارش ابتدا مهمترین نهادهای درگیر با موضوع نخبگان معرفی شده و جهت مطالعه‌ی آسانتر طبقه‌بندی می‌شوند. سپس در بررسی کارکردهای هر یک از آن‌ها در نظام نخبگان، از دو رویکرد کلی استفاده شده است:

۱. اگر به نظام نخبگان به عنوان یک سیستم نوآوری نگاه شود، آنگاه می‌توان از ابزارهای مطالعه نظام نوآوری در راستای شناخت وضع موجود نخبگان استفاده کرد. یکی از مهمترین ابزارهای مطالعه در سیستم‌های نوآوری، نگاشت نهادی است که از مفهوم آن در شناسایی کارکردهای نهادها و روابط میان نهادهای مرتبط با نخبگان استفاده خواهد شد.

۲. در ادامه گزارش با استفاده از مفهوم زنجیره‌ی ارزش، جایگاه هر یک از نهادها در فرایند ارزش بخشیدن به افراد نخبه مشخص خواهد شد. مهمترین کاربردی که مفهوم زنجیره‌ی ارزش در این قسمت خواهد داشت، نشان دادن توزیع نهادها در هر یکی از مراحل رشد افراد (از داشتن یک استعداد بالقوه تا به فعلیت رسیدن آن و بهره‌برداری) است. به این ترتیب وضعیت هر یک از نهادها از لحاظ اینکه در کدام قسمت از طیف زنجیره‌ی ارزش‌وار نظام نخبگان قرار می‌گیرند نیز بررسی خواهد شد.

۳-۱- بررسی نهادها

نهادها، یکی از مهمترین ارکان هر نظام نوآوری محسوب می‌شوند. نهادهای مرتبط با امور نخبگان، نهادهایی هستند که به صورت مشترک یا انفرادی در امور مرتبط با نخبگان، دخیلند. به این ترتیب وضعیت نخبگان، نه تنها به چگونگی عملکرد این نهادها به شکل منفرد بستگی دارد، بلکه به چگونگی تعامل آن‌ها با یکدیگر به عنوان اجزای یک سیستم کل در راستای شناسایی، جذب، پرورش و هدایت و بکارگیری نخبگان نیز وابسته است. لازم به ذکر است در این بخش تلاش شده تا در حد توان نهادهایی که بیشترین ارتباط را با امور نخبگان دارند، شناسایی شوند. نهادهای مرتبط با امور نخبگان را می‌توان به دو دسته‌ی عمده تقسیم کرد:

- **نهادهای عام:** نهادهایی که در زمینه‌ها و حوزه‌های مختلفی به فعالیت مشغولند و یکی از حوزه‌های مرتبط آن‌ها امور نخبگان است، برای مثال "نهاد ریاست جمهوری" که یکی از سیاست‌گذاران اصلی در این حوزه است در این گروه قرار می‌گیرد.
 - **نهادهای خاص:** نهادهایی که به طور ویژه و خاص تنها به امور مرتبط با نخبگان می‌پردازند، برای مثال "بنیاد ملی نخبگان"، که به طور ویژه به امور مرتبط با نخبگان اختصاص یافته است، در این گروه قرار می‌گیرد.
- پس از شناسایی نهادهای عام و خاص مرتبط با امور نخبگان، برای مطالعه‌ی آسان‌تر آن‌ها، همه نهادها در قالب طبقات زیر دسته‌بندی شده‌اند:
- **نهادهای سیاستی - دولتی:** این دسته از نهادها عموماً کارکرد سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و نقش‌های اجرایی دارند.
 - **نهادهای آموزشی:** این دسته از نهادها، شامل تمامی مدارس خاص، دانشگاه‌ها و آموزشگاه‌های فنی، و نیز تمامی نهادهای تحقیقاتی، ایستگاه‌های تجربی و کلیه کلینیک‌هایی هستند که به طور مستقیم زیر نظر آموزش عالی فعالیت می‌کنند.
 - **سازمان‌های کسب و کار:** این سازمان‌ها شامل تمامی نهادهای کسب و کار خصوصی و دولتی است که با هدف سودآوری به فعالیت می‌پردازند.
 - **سازمان‌های تحقیق و توسعه:** این بخش از سازمان‌ها شامل نهادهای دولتی و خصوصی است که با موضوعاتی از قبیل شناسایی نیازها، پیدایش اندیشه‌ها، آفرینش، طراحی، تولید، معرفی و انتشار یک محصول، فرایند و یا نظام تکنولوژیک سروکار دارند.
 - **نهادهای ارتباطی یا واسطه‌ای:** این نهادها، شامل سازمان‌هایی هستند که به ارتباط میان نخبگان، نخبگان و جامعه و نیز بهره‌برداری از نتایج تحقیقات کمک می‌کنند.
 - **صندوق‌ها و سازمان‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر:** این بخش از نهادها شامل سازمان‌هایی هستند که در تجاری‌سازی یک نوآوری، ریسک سرمایه‌گذاری را بر عهده می‌گیرند.
 - **نهادهای رقابتی:** این دسته از نهادها شامل جشنواره‌ها، جوایز و مسابقاتی هستند که در راستای تشویق و حمایت از نخبگان طراحی شده‌اند.
 - **نهادهای غیردولتی:** اغلب نهادهای این گروه شامل سازمان‌ها و نهادهای غیرانتفاعی غیردولتی هستند که بدون داشتن اهداف سودآوری به فعالیت مشغولند.
- شکل زیر شمای کلی شناسایی نهادهای مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. همانگونه که با مثال در شکل مشخص مشخص شده است، نهاد ریاست جمهوری، یک نهاد عام و سیاستی-دولتی است درحالی‌که بنیاد ملی

نخبگان یک نهاد خاص و سیاسی-دولتی است. به این ترتیب همه نهادهای مرتبط با امور نخبگان در قالب این دسته‌بندی، شناسایی شده‌اند.

شکل ۳-۱- دسته‌بندی نهادهای مرتبط با امور نخبگان
(پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار)

در ادامه، مطابق دسته‌بندی فوق، کلیه نهادهای شناسایی شده‌ی مرتبط با امور نخبگان در قالب جداول جداگانه معرفی خواهند شد. لازم به ذکر است که در مجموع ۶۰ نهاد مرتبط با امور نخبگان شناسایی شده است که به دلیل زیاد بودن تعداد نهادهای درگیر، بسیاری از آنان تحت یک نهاد کلی قرار گرفته‌اند. برای نمونه کلیه دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم (به استثنای دانشگاه‌های برتر کشور) و دانشگاه‌های آزاد، ذیل نهاد دانشگاه‌ها و یا کلیه پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد کشور ذیل نهاد پارک‌های علم و فناوری قرار داده شده‌اند.

۳-۱-۱- نهادهای سیاسی-دولتی

جدول زیر نهادهای عام سیاسی-دولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱-۳- عناوین نهادهای عام سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای عام سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان
۱	نهاد ریاست جمهوری
۲	معاونت‌های وابسته به نهاد ریاست جمهوری
۳	مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری
۴	مجلس شورای اسلامی
۵	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
۶	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۷	وزارت آموزش و پرورش
۸	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۹	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۰	وزارت امور خارجه
۱۱	شورای عالی انقلاب فرهنگی

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر نهادهای خاص سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲-۳- عناوین نهادهای خاص سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص سیاستی-دولتی مرتبط با امور نخبگان
۱	بنیاد ملی نخبگان
۲	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری
۳	مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۴	شورای هدایت استعداد‌های درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۵	کمیته کارشناسی مسایل استعداد‌های درخشان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۲-۱-۳- نهادهای آموزشی

جدول زیر نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۳- عناوین نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان
۱	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

ردیف	نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان
۲	حوزه‌های علمیه
۳	جهاد دانشگاهی
۴	دانشگاه‌ها
۵	تعیین رشته در مقطع دبیرستان
۶	سازمان سنجش آموزش کشور
۷	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر نهادهای خاص آموزشی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۴-۳- عناوین نهادهای خاص آموزشی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص آموزشی مرتبط با امور نخبگان
۱	دانشگاه امام صادق (ع)
۲	۱۰ دانشگاه برتر کشور
۳	مدارس خاص (مانند مدارس سمپاد، نمونه دولتی، فرهنگ و ...)
۴	باشگاه دانش پژوهان جوان
۵	سازمان ملی پرورش استعدادها درخشان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۱-۳- نهادهای تحقیق و توسعه‌ای

جداول زیر نهادهای تحقیق و توسعه مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. در این بخش نیز کلیه پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها در قالب نهاد پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها در نظر گرفته شده‌اند. از جمله مهمترین مراکزی که می‌توانند در زیرمجموعه این نهاد قرار بگیرند می‌توان به مرکز تحقیقات فیزیک نظری، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، پژوهشگاه فناوری‌های نوین، مراکز تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز علوم و تکنولوژی پیشرفته، ستاد توسعه فناوری هوا فضا، ستاد ویژه فناوری نانو، پژوهشگاه دانش‌های بنیادی، پژوهشکده رویان و ... اشاره کرد. همچنین کلیه پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد، تحت عنوان نهاد پارک‌های علم و فناوری و تمامی انجمن‌های علمی و قطب‌های علمی نیز تحت نهادهایی به همین عناوین در نظر گرفته شده‌اند.

جدول زیر عناوین نهادهای خاص تحقیق و توسعه مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۵- عناوین نهادهای خاص تحقیق و توسعه مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص تحقیق و توسعه مرتبط با امور نخبگان
۱	باشگاه پژوهشگران جوان
۲	باشگاه پژوهشگران دانشجو
۳	پژوهشگاهها و پژوهشکدهها و مراکز تحقیقات
۴	پارکهای علم و فناوری
۵	انجمنهای علمی
۶	قطبهای علمی

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

۳-۱-۴- نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای

جدول زیر نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۶- عناوین نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان
۱	صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران
۲	شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. در این قسمت نیز فرهنگستان‌های علوم، علوم پزشکی، هنر و زبان و ادبیات فارسی تحت عنوان کلی فرهنگستان‌ها آورده شده‌اند.

جدول ۳-۷- عناوین نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای مرتبط با امور نخبگان
۱	سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی کشور
۲	فرهنگستان‌ها
۳	سازمان توسعه نوآوری‌های دانشجویان کشور

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

۳-۱-۵- نهادهای رقابتی

جدول زیر مهمترین نهادهای عام رقابتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۸- عناوین نهادهای عام رقابتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای عام رقابتی مرتبط با امور نخبگان
۱	کنکورها
۲	آزمون‌های استخدای مراکز خاص

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر مهمترین نهادهای خاص رقابتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۹- عناوین نهادهای خاص رقابتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص رقابتی مرتبط با امور نخبگان
۱	المپیادها
۲	آزمون‌های مدارس خاص (مانند آزمون سمپاد)
۳	جشنواره‌ها و جوایز (جوایز خوارزمی، فارابی و ...)

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۱-۶- صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر

جدول زیر نیز مهمترین صندوق‌ها و موسسات سرمایه‌گذاری خاص مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۳-۱۰- عناوین صندوق‌های خاص مرتبط با امور نخبگان

ردیف	صندوق‌های مرتبط با امور نخبگان
۱	صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور
۲	صندوق نوآوری و شکوفایی
۳	صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)
۴	صندوق توسعه فناوری‌های نوین
۵	صندوق مالی توسعه تکنولوژی ایران
۶	موسسه توسعه فناوری نخبگان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۱-۷- سازمان‌های کسب و کار

جدول زیر عناوین مهمترین سازمان‌های کسب و کار عام مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱-۳- عناوین سازمان‌های عام کسب و کار مرتبط با امور نخبگان

ردیف	کسب و کارهای عام مرتبط با امور نخبگان
۱	سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی
۲	سازمان‌ها و شرکت‌های خصوصی

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر عناوین مهمترین سازمان‌های کسب و کار خاص مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲-۳- عناوین سازمان‌های خاص کسب و کار مرتبط با امور نخبگان

ردیف	کسب و کارهای خاص مرتبط با امور نخبگان
۱	شرکت‌های دانش‌بنیان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۱-۸- نهادها و سازمان‌های غیردولتی

جدول زیر عناوین مهمترین نهادهای عام غیردولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۳-۳- عناوین نهادهای عام غیردولتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای عام غیردولتی مرتبط با امور نخبگان
۱	اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن
۲	انجمن‌های صنفی
۳	سازمان‌های نظام صنفی
۴	سازمان‌های خیریه

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر عناوین مهمترین نهادهای خاص غیردولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۴-۳- عناوین نهادهای خاص غیردولتی مرتبط با امور نخبگان

ردیف	نهادهای خاص غیردولتی مرتبط با امور نخبگان
۱	مرجعیت مذهبی
۲	احزاب
۳	مجمع نخبگان ایران

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

۲-۳- توضیحاتی مختصر در رابطه با نهادهای شناسایی شده

از آنجا که کارکردهای هر یک از نهادها و نیز نقش آنان در زنجیره ارزش، با توجه به اطلاعات موجود در اساسنامه، چشم‌انداز، ماموریت و یا شرح وظایف آن‌ها، قابل تعیین است در این قسمت تلاش می‌شود تا به طور مختصر، توضیحاتی در رابطه با هر یک از نهادهای شناسایی شده ارائه گردد و مهمترین کارکردها، وظایف و برنامه‌های آن‌ها در رابطه با امور نخبگان به طور خلاصه مرور شود.

۱. نهاد ریاست جمهوری: نهاد ریاست جمهوری یکی از مهمترین نهادهای عام سیاستی-دولتی

مرتبط با امور نخبگان است که به استثنای سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های کلان در رابطه با امور نخبگان، در سایر موارد مرتبط با نخبگان نیز به طور غیر مستقیم موثر است. به موجب ماده ۵ اساسنامه بنیاد ملی نخبگان، این بنیاد تحت نظر رییس جمهور اداره می‌شود و ریاست بنیاد، معاون رییس جمهور است. همچنین به موجب ماده ۷ اساسنامه بنیاد ملی نخبگان، رییس جمهور، ریاست هیات امنای بنیاد را که عالیترین مرجع بنیاد در زمینه سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری و دارای کلیه اختیارات قانونی در حدود اهداف و وظایف بنیاد و اداره امور آن است، بر عهده دارد. سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کلان در خصوص نخبگان و تصویب برنامه‌ها و سیاست‌های لازم در امور نخبگان از جمله مهمترین وظایف هیات امنای این بنیاد محسوب می‌شود که پس از تصویب توسط ریاست جمهوری ابلاغ می‌گردد.

۲. معاونت‌های ریاست جمهوری: علاوه بر نهاد ریاست جمهوری، معاونت‌های آن نیز به دلیل نقش

موثر و مهمی که در سیاست‌گذاری‌های کلان ایفا می‌کنند، از جمله نهادهای عام سیاستی-دولتی در رابطه با امور نخبگان خواهند بود. به ویژه معاونت علم و فناوری ریاست جمهوری که ریاست بنیاد ملی نخبگان را نیز برعهده دارد. ایجاد هماهنگی و تقویت نظام علم و فناوری و تکمیل چرخه نوآوری ملی در سه حوزه علم، فناوری و نوآوری و ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌ها برای تشکیل زنجیره‌ای کامل، از جمله ماموریت‌های معاونت علم و فناوری است. پیگیری تجاری‌سازی اختراعات و فناوری‌ها و حمایت از تشکیل شرکت‌های سرمایه‌گذاری فناوری ریسک‌پذیر، حمایت هدفمند از انجمن‌های علمی دانشجویی و سایر انجمن‌های علمی فعال، طراحی و برگزاری مسابقات علمی و فناوری، اعطای

پژوهانه به دانشجویان دکتری، ایجاد کارگروه‌های پژوهش، فناوری و نوآوری در استان‌ها نیز از جمله برنامه‌های مهم این معاونت است. علاوه بر کارکرد مهم سیاست‌گذاری، این نهاد نقش موثری در بودجه علم و فناوری کشور و اعتبارات علمی و پژوهشی نیز دارد.^۱ علاوه بر معاونت علم و فناوری، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست‌جمهوری نیز می‌تواند نقش مهمی در راستای سیاست‌گذاری در امور نخبگان ایفا کند. راهبری نظام اداری و اجرایی کشور با تکیه بر فرهنگ اسلامی-ایرانی، دانایی و فناوری چشم‌انداز این نهاد است که با توجه به تعاریف ارائه شده در رابطه با نخبگان، دستیابی به این چشم‌انداز بدون همراهی و استفاده از آنان امکان‌پذیر نیست.

۳. مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری: این نهاد، به منظور انجام مطالعات و

پژوهش‌های علمی- کاربردی و ارائه طرح‌ها و پیشنهادهای جامع به راهبرد (استراتژی) ملی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و روابط بین‌الملل (خارجی)، با رعایت سیاست‌های کلی نظام تاسیس شده است و به لحاظ نقش مهمی که در فرایند تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری ایفا می‌کند، یکی از نهادهای عام‌سیاستی-دولتی مرتبط با نخبگان است. تأثیرگذاری بر راهبرد ملی و سیاست‌های امنیتی کشور و ارائه آن به رییس‌جمهور و دستگاه‌ها و مراجع کشور، برگزاری جلسات بحث و گفت‌وگو، همایش، کنفرانس و مجامع علمی جهت تبادل نظر در زمینه فعالیت‌های مرکز راجع به حوزه راهبرد ملی، دریافت اطلاعات موردنیاز و معتبر از وزارتخانه‌ها، نهادها و مراکز علمی و تحقیقی، ایجاد مرکز اسناد و اطلاعات و کتابخانه جهت پشتیبانی از مأموریت‌های مرکز، برقراری ارتباط با مراکز تحقیقاتی خارج از کشور در جهت استفاده از تجربیات و دستاوردهای آنان، ارجاع طرح‌های مطالعاتی به مراکز و مؤسسات تحقیقات داخلی و خارجی و استفاده از دستاوردهای این مطالعات و تحقیقات در راستای وظایف مرکز و انتشار عمومی یا محدود نتایج تحقیقات انجام شده، به منظور ارتقای دانش و بینش راهبردی مدیریت کشور و آگاهی‌های عمومی، بخشی از مهمترین وظایف این مرکز را تشکیل می‌دهد.

۴. مجلس شورای اسلامی: محور بسیاری از تصمیم‌گیری‌ها، قانون‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، نهاد

مجلس است که دو وظیفه‌ی عمده قانون‌گذاری و نظارت را بر عهده دارد. کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس نیز انجام وظایف محوله در محدوده آموزش و پرورش عمومی، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش عالی و تحقیقات و فن‌آوری را بر عهده دارد. علاوه بر این یکی از اعضای هیات امنای بنیاد ملی نخبگان نیز، رییس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی است. به این ترتیب نهاد مجلس شورای اسلامی نیز یکی از نهادهای مهم سیاست‌گذار در رابطه با امور نخبگان است.

^۱ مأموریت و برنامه‌های این معاونت، برگرفته از سخنرانی ریاست این نهاد (دکتر نسرین سلطان‌خواه) در نشست رسانه‌ای وی در سال ۱۳۸۹ است.

۵. **مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی:** مطابق ماده ۲ قانون «شرح وظایف مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی»، مطالعه، بررسی و ارائه نظرات کارشناسی بر روی تمام طرح‌ها و لوایح، گردآوری، نقد و تنظیم نظرات محققان و پژوهشگران مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی، دستگاه‌های اجرایی، نهادها، گروه‌ها و احزاب سیاسی و افکار عمومی در مورد نیازهای جامعه، انجام پژوهش‌های موردی حسب درخواست هیأت رئیسه، کمیسیون‌ها و نمایندگان مجلس و اشاعه نتایج مطالعات پژوهشی از مهمترین وظایف این نهاد به شمار می‌رود. این نهاد با هدف گسترش دامنه متخصصان و صاحب‌نظران طرف مشورت خود برای بررسی طرح‌ها و لوایح در دستور کار مجلس، شبکه‌ای از نخبگان، پژوهشگران و صاحب‌نظران را گرد آورده است و به این ترتیب زمینه موثری را برای اعمال نظرات آنان در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان کشور فراهم آورده است.

۶. **وزارت علوم، تحقیقات و فناوری:** مطابق ماده ۹۹ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، توسعه علوم، تحقیقات و فناوری و تقویت روحیه تحقیق و تتبع و ترویج فکر خلاق و ارتقاء فرهنگ علم دوستی، اعتدالی موقعیت آموزشی، علمی و فنی کشور، تعمیق و گسترش علوم، معارف، ارزش‌های انسانی و اسلامی و اعتدالی جلوه‌های هنر و زیبایی‌شناسی و میراث علمی تمدن ایرانی و اسلامی، تأمین نیروی انسانی متخصص و توسعه منابع انسانی کشور، ارتقاء سطح دانش و مهارت‌های فنی و توسعه و ترویج فرهنگ تفکر علمی در جامعه و حفظ و تحکیم آزادی علمی و استقلال دانشگاه‌ها، مراکز علمی و تحقیقاتی از مهمترین اهداف این نهاد است. همچنین مطابق ماده ۲ قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موارد زیر برخی از مهمترین ماموریت‌های این وزارتخانه است که به نوعی با امور نخبگان نیز مرتبط است:

- شناسایی مزیت‌های نسبی، قابلیت‌ها، استعدادها و نیازهای پژوهش و فناوری کشور بر مبنای آینده‌نگری و آینده‌پژوهی و معرفی آن به واحدهای تولیدی، تحقیقاتی، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و تحقیقاتی جهت بهره‌برداری
- بررسی اولویت‌های راهبردی تحقیقات و فناوری با همکاری یا پیشنهاد دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط و پیشنهاد به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری
- حمایت از توسعه تحقیقات بنیادی و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های نوین براساس اولویت‌ها
- برنامه‌ریزی برای تدارک منابع مالی توسعه فناوری کشور و مشارکت در ایجاد توسعه و تقویت فناوری ملی و حمایت از توسعه فناوری‌های بومی
- اتخاذ تدابیر لازم به منظور افزایش کارایی و اثربخشی تحقیقات کشور و توسعه تحقیقات کاربردی با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط

- اتخاذ تدابیر و تهیه پیشنهادهای لازم در خصوص انتقال فناوری و دانش فنی و برنامه‌ریزی به منظور بومی کردن فناوری‌های انتقال یافته به داخل کشور و ارایه آن‌ها به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری
- ایجاد زمینه‌های مناسب برای عرضه فناوری در داخل و خارج کشور و حمایت از صدور فناوری‌های تولید شده در کشور و کمک به ایجاد انجمن‌ها و شرکت‌های غیردولتی علمی، تحقیقاتی و فناوری
- تمهید سازوکارهای لازم برای ایجاد هم‌سویی میان فعالیت‌های آموزشی، تحقیقاتی و فناوری، تقویت ارتباط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی با بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور
- اتخاذ راهکارهای مناسب برای کمک به توسعه پژوهش و فناوری در بخش‌های غیردولتی
- اتخاذ تدابیر و ارایه پیشنهادهای لازم جهت حفظ دانشمندان و محققان و تأمین امنیت شغلی آنان و استفاده بهینه از توانمندی‌های آن‌ها
- تعیین راهکارهای لازم و برنامه‌ریزی و حمایت از ایجاد و گسترش دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی، مراکز تحقیقاتی و فناوری و دیگر مراکز فعالیت‌های علمی - پژوهشی همانند شهرک‌های تحقیقاتی، آزمایشگاه‌های ملی، موزه‌های علوم و فنون با استفاده از منابع دولتی و غیردولتی و مشارکت‌های مردمی متناسب با نیازها و ضرورت‌های کشور
- برنامه‌ریزی اجرایی و آموزشی و تحقیقاتی متناسب با نیازها و تحولات علمی و فنی در جهان
- تعیین ضوابط، معیارها و استانداردهای علمی مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی با رعایت اصول انعطاف، پویایی، رقابت و نوآوری علمی
- صدور مجوز تاسیس انجمن‌های علمی و حمایت و ارزیابی مستمر از فعالیت آن‌ها براساس ضوابط مصوب مراجع ذیصلاح
- ارزیابی و اعتبار سنجی علمی دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی به صورت مستقیم و یا از طریق حمایت از انجمن‌های مستقل علمی، تخصصی و فرهنگستان‌ها در ارزیابی علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات و انتشار نتایج در محافل علمی و ارایه گزارش سالانه به کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی و سایر مراجع ذیصلاح
- بررسی و پیشنهاد اولویت‌های تخصیص منابع در حوزه‌های علوم، تحقیقات و فناوری به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
- توسعه همکاری‌های علمی بین‌المللی و اتخاذ تدابیر لازم به منظور نهادینه کردن همکاری‌ها و مبادلات علمی بین مراکز علمی - تحقیقاتی داخل کشور با مراکز علمی - تحقیقاتی منطقه‌ای و بین‌المللی در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب مراجع ذیصلاح

- مشارکت فعال در فرآیند سیاستگذاری نظام آموزش و توسعه نیروی انسانی کشور به منظور ایجاد هماهنگی لازم بین برنامه‌های سطوح مختلف آموزش کشور
 - ارزیابی و تأیید اختراعات، اکتشافات و نوآوری‌ها با همکاری سایر مراکز علمی و تحقیقاتی کشور به منظور فراهم نمودن زمینه حمایت از حقوق مالکیت معنوی و ثبت در مراجع ذیربط
 - برنامه‌ریزی برای شناسایی و حمایت از شکوفایی استعدادهای درخشان و هدایت آن‌ها به سمت اولویت‌های راهبردی کشور در زمینه علوم، تحقیقات و فناوری در چارچوب مقررات مصوب مراجع ذیصلاح
 - برنامه‌ریزی برای جذب متخصصان ایرانی داخل و خارج از کشور جهت همکاری علمی، تحقیقاتی و فناوری
 - اداره امور دانشجویان ایرانی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی خارج از کشور و ایجاد زمینه‌های علمی و فنی متقابل از طریق اعزام رایزن‌های علمی با هماهنگی وزارت امور خارجه
 - همکاری در اعتلای فرهنگ، اخلاق و معنویت اسلامی در مجامع علمی دانشگاهی و در جامعه
 - ایجاد پایگاه‌های اطلاع‌رسانی به جامعه و بخش‌های مختلف در زمینه سیاست‌ها، اولویت‌ها و برنامه‌ها و عملکردهای آموزش عالی، تحقیقات و فناوری
۷. وزارت آموزش و پرورش: این نهاد عهده‌دار آموزش عمومی و نیمه‌خصوصی در کشور است. مطابق فصل اول قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، تقویت و تحکیم مبانی اعتقادی و معنوی دانش‌آموزان، رشد فضایل اخلاقی و تزکیه دانش‌آموزان بر پایه تعالیم عالیه اسلام، تبیین ارزش‌های اسلامی و پرورش دانش‌آموزان بر اساس آن‌ها، ایجاد زمینه‌های لازم برای حفظ و تداوم استقلال فرهنگی، اقتصادی و سیاسی از طریق آشنا ساختن دانش‌آموزان به علوم و فنون و صنایع و حرف مورد نیاز جامعه بر اساس اولویت‌های موجود در کشور و شناخت و شکوفا کردن و پرورش استعدادهای دانش‌آموزان و تقویت روح بررسی و تتبع و تحقیق و ابتکار و خلاقیت در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و علوم بررسی با تأکید بر نفی روحیه مدرک‌گرایی، بخشی از اهداف اساسی این نهاد است.
۸. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی: مطابق قانون تشکیلات و وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، انجام تحقیقات بنیادی و کاربردی در جمیع رشته‌های پزشکی و زمینه‌های بهداشتی و درمانی و نیز ایجاد و گسترش مؤسسات و واحدهای پژوهش پزشکی و نظارت بر پژوهش‌ها و هماهنگ ساختن برنامه‌های مؤسسات تحقیقاتی پزشکی از جمله وظایف این نهاد است. همچنین مدیریت دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور نیز بر عهده این نهاد است. تقویت جنبه‌های فرهنگی دانشجویان و تعمیق معرفت دینی و ارزش اسلامی در آنان، انطباق محتوای برنامه‌های درسی

رشته‌های مختلف آموزشی با نیازهای جامعه و مقتضیات ناشی از توسعه علوم و فناوری، بهبود شاخص‌های کیفی و کمی آموزش به ویژه در آموزش‌های کارشناسی ارشد و بالاتر، فراهم نمودن فرصت‌های یکسان برای دسترسی داوطلبان مستعد به آموزش و توأم ساختن آموزش با پژوهش در کلیه سطوح آموزشی نیز، از جمله اهداف آموزشی و پژوهشی این نهاد است.

۹. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: یکی از وظایف اساسی این نهاد، تقویت روح تحقیق و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های فرهنگی و هنری اسلامی و ایرانی از طریق تشویق و حمایت نویسندگان، شعرا، ادبا، هنرمندان و معرفی و بزرگداشت علما، عرفا و شخصیت‌های فرهنگی جهان اسلام و تولید و نشر آثار مربوط به آنان و همچنین پرورش استعدادها و ذوق فرهنگی و هنری افراد است. علاوه بر آن، هدایت و حمایت از فعالیت مراکز و موسسات فیلم‌سازی، سناریونویسی، سینماها، کانون‌ها و مراکز نمایش فیلم، عکاسخانه‌ها و تولیدکنندگان نوار سمعی و بصری و صدور اجازه تاسیس و یا انحلال اینگونه واحدها و نظارت بر آن‌ها در چهارچوب شرایط و مقررات مربوطه، تحقیق درباره اثرات وسایل ارتباط جمعی و سنجش میزان تاثیر برنامه‌ها و فعالیت‌های گفتاری، تصویری، مطبوعاتی، خبری و متون چاپ شده در افکار عمومی با همکاری دستگاه‌های ذیربط و نیز انجام مطالعات و تحقیقات لازم پیرامون مسایل و مبانی فرهنگ عمومی هنر سینما و تئاتر و دیگر زمینه‌های فرهنگی و هنری مربوط، به منظور استفاده از نتایج حاصل در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و هنری و دیگر امور مربوط و نهایتاً بهبود کیفی و کمی امور محوله از دیگر وظایف اساسی این نهاد عنوان شده است.

۱۰. **وزارت امور خارجه:** وزارت امور خارجه همواره نقش موثری در برقراری ارتباط با ایرانیان خارج از کشور به ویژه نخبگان، متخصصان و دانشجویان داشته است. بر اساس قانون وظایف وزارت امور خارجه، همکاری با دستگاه‌های ذیربط در ایجاد زمینه‌های مناسب به منظور بهره‌گیری از استعدادها و امکانات دانشجویان و اتباع ایرانی خارج از کشور یکی از وظایف اساسی این نهاد است.

۱۱. **شورای عالی انقلاب فرهنگی:** شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان مرجع عالی سیاست‌گذاری، تعیین خط مشی، تصمیم‌گیری و هماهنگی و هدایت امور فرهنگی، آموزشی و پژوهشی کشور در چارچوب سیاست‌های کلی نظام محسوب می‌شود که تصمیمات و مصوبات آن لازم‌الاجرا و در حکم قانون است. مأموریت اصلی این نهاد تصحیح و ارتقا فرهنگ و سازماندهی امور فرهنگی برای حفظ استقلال و تحکیم و تعمیق تدین و فرهنگ دین‌باوری و در جهت تحقق تمدن نوین اسلامی است. مهمترین اهداف این نهاد مطابق مصوبه "جایگاه، اهداف و وظایف شورای عالی انقلاب فرهنگی" عبارت است از:

- گسترش و نفوذ فرهنگ اسلامی در شئون جامعه و تقویت انقلاب فرهنگی و اعتلای فرهنگ عمومی

- تزکیه محیط‌های علمی و فرهنگی از افکار مادی و نفی مظاهر و آثار غربزدگی از فضای فرهنگی جامعه
- تحول دانشگاه‌ها و مدارس و مراکز فرهنگی و هنری براساس فرهنگ صحیح اسلامی و گسترش و تقویت هرچه بیشتر آن‌ها برای تربیت متخصصان متعهد و اسلام‌شناسان متخصص و مغزهای متفکر و وطن‌خواه و نیروهای فعال و ماهر و استادان و مربیان و معلمان معتقد به اسلام و استقلال کشور
- تعمیم سواد و تقویت و بسط روح تفکر و علم‌آموزی و تحقیق و استفاده از دستاوردها و تجارب مفید دانش بشری برای نیل به استقلال علمی و فرهنگی
- حفظ و احیا و معرفی آثار و مآثر اسلامی و ملی
- نشر افکار و آثار فرهنگی انقلاب اسلامی و ایجاد و تحکیم روابط فرهنگی با کشورهای دیگر به ویژه با ملل اسلامی.
- بر همین اساس، این نهاد وظایف مختلف و متنوعی را در سطح سیاست‌گذاری بر عهده دارد که در ادامه به برخی از مهمترین وظایف این نهاد که بی ارتباط با امور نخبگان نیز نیستند، اشاره شده است:
- تدوین اصول سیاست فرهنگی نظام جمهوری اسلامی ایران و تعیین اهداف و خط‌مشی‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی کشور
- بررسی و ارزیابی وضع فرهنگ، آموزش و تحقیقات کشور
- تهیه و تدوین مبانی و شاخص‌های دانشگاه متناسب با نظام اسلامی و طراحی راهکارهای تحقق آن
- تعیین سیاست‌های نظام آموزشی و پرورشی و آموزش عالی کشور
- شناخت نیازهای فکری و معرفتی ضروری و تهیه طرح‌های لازم برای فعالیت اندیشمندان و بکارگیری امکانات پژوهشی حوزه و دانشگاه برای پاسخگویی به آن نیازها
- برنامه‌ریزی و تهیه طرح‌های خاص برای شناسایی، جذب و تعالی فکری نخبگان و تربیت و پرورش علمی و معنوی استعدادهای درخشان و بهره‌گیری از توانایی‌ها و ابتکارات و خلاقیت‌های آنان
- تهیه و تصویب برنامه‌ها و طرح‌های همکاری حوزه و دانشگاه در زمینه‌های علمی، آموزشی و پژوهشی
- سیاست‌گذاری تدوین کتب درسی و تعیین ضوابط نشر کتاب و تولیدات هنری و فرهنگی
- تصویب اصول کلی و سیاست‌های توسعه روابط علمی، پژوهشی و فرهنگی با کشورهای دیگر
- تصویب ضوابط تأسیس موسسات و مراکز علمی، فرهنگی، تحقیقاتی، فرهنگستان‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تصویب اساسنامه هر یک و تجدیدنظر در اساسنامه‌های موسسات مشابه عنداللزوم
- تصویب ضوابط کلی گزینش مدیران، استادان، معلمان و دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی و فرهنگی و مدارس کشور و تعیین مرجع برای گزینش آنان
- تعیین مرجع برای طرح، تدوین و تصویب برنامه‌های فرهنگی، پژوهشی، آموزشی، علمی و تحقیقاتی

۱۲. بنیاد ملی نخبگان: بنیاد ملی نخبگان، مهمترین و اساسی‌ترین نهاد مرتبط با امور نخبگان

است که در زمره نهادهای خاص سیاستی-دولتی قرار می‌گیرد. مطابق اساسنامه بنیاد ملی نخبگان، هدف از تأسیس این بنیاد، عبارت است از برنامه‌ریزی و سیاستگذاری برای شناسایی، هدایت، حمایت مادی و معنوی نخبگان، جذب، حفظ و بکارگیری و پشتیبانی از آنان در راستای ارتقاء تولید علم، فناوری و توسعه علمی و متوازن کشور و احراز جایگاه برتر علمی، فناوری و اقتصادی در منطقه براساس سند چشم انداز کشور در افق ۱۴۰۴. همچنین مهمترین وظایف این بنیاد عبارت است از:

- سیاستگذاری و برنامه‌ریزی در راستای پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور، شناسایی، هدایت و حمایت نخبگان به منظور ارتقاء تولید علم در کشور، کشف، جذب و پرورش استعدادها و حمایت از شخصیت‌های جامع‌الشرایط علمی، حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی و کارآفرینی
- ایجاد هماهنگی میان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با نخبگان و نظارت بر فعالیت‌های مربوط به آنان در جهت اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مصوب
- کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای دسترسی محققان و نخبگان به تحقیقات جهانی و انتقال فناوری‌های جدید به کشور در راستای تحقق اهداف توسعه علمی و متوازن کشور
- کمک به فراهم نمودن تسهیلات و امکانات لازم برای حضور نخبگان در همایش‌های علمی در داخل و خارج کشور
- تشکیل شبکه‌ی جهانی ویژه نخبگان ایرانی در داخل و خارج از کشور

۱۳. دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری: هدف اصلی این نهاد بسط

همکاری‌های بین‌المللی در زمینه تکنولوژی است. همچنین این نهاد علاوه بر انجام مطالعه و تحقیق در زمینه تکنولوژی و مدیریت تکنولوژی، با دستگاه‌های کشور در زمینه موارد زیر همکاری می‌کند:

- کمک به برنامه‌ریزی مناسب جهت توسعه تکنولوژی در بخش‌ها و بنگاه‌ها
 - کمک به گسترش فعالیت در زمینه‌های ایجاد دفاتر طراحی، دفاتر مهندسی و مدیریت تحقیق و توسعه در بخش‌ها و بنگاه‌ها
 - کمک به اجرای پروژه‌های تحقیقاتی مشترک داخلی و بین‌المللی
 - کمک به برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی به منظور آموزش نیروهای متخصص
 - کمک به شناسایی فرصت‌های مناسب برای بکارگیری تکنولوژی و بومی‌سازی آن
 - ایجاد ارتباط میان بخش‌های داخلی و خارجی جهت ایجاد همکاری‌های تکنولوژیکی
- اهم فعالیت‌های این نهاد در راستای تکمیل زنجیره‌های فناوری در زمینه‌های بایو، نانو، فناوری اطلاعات، مواد جدید، فرآیندهای صنعتی، انرژی، تأسیسات زیربنایی و ... بوده است.

۱۴. مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری: این نهاد

به منظور کمک به پیشبرد اهداف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زمینه‌ی گسترش همکاری‌های علمی و تحقیقاتی میان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی داخل و خارج از کشور تاسیس شده است. تبیین نیازهای علمی و تحقیقاتی کشور، توسعه علمی مراکز تحقیقاتی کشور با استفاده از تجارب متخصصان سایر کشورها و استفاده از آخرین دستاوردهای علمی محققان در سراسر جهان از طریق برگزاری دوره‌ها، کارگاه‌های آموزشی و همایش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، از جمله اهدافی است که مرکز برای نیل به آن‌ها تلاش می‌کند. برنامه‌های پژوهشی، همکاری‌های بین‌المللی و حمایت از پژوهشگران و همایش‌های پژوهشی از جمله فعالیت‌های عمده‌ی این نهاد است. مهمترین اهداف و وظایف کلی این نهاد عبارت است از:

- مطالعه و شناسایی مسایل بنیادی و توسعه علمی کشور با استفاده از متخصصان و کمک تشکلهای تخصصی و با بهره‌گیری از تجارب بین‌المللی
- شناسایی امکانات علمی بین‌المللی برای رفع نیازهای پژوهشی کشور
- گسترش و تسهیل ارتباط علمی میان مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی ایران و مراکز علمی و بین‌المللی با توجه به اولویت‌های پژوهشی و مزیت‌های نسبی کشور
- برنامه‌ریزی و هماهنگی در برگزاری دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی و همایش‌های منطقه‌ای یا بین‌المللی
- بررسی و ارزیابی میزان حضور مستمر جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌های تولید دانش در جهان و کمک به ارتقاء آن
- حمایت‌های مالی مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی شامل حمایت از برگزاری گردهمایی‌های علمی بین‌المللی، حمایت از کارگاه‌ها و مدرسه‌های علمی بین‌المللی، حمایت از جریان ارتباطی دانشمندان بین‌المللی و حمایت از سفرهای علمی دانشمندان جوان است.
- عمده برنامه‌های این نهاد نیز شامل موارد زیر است:
- برنامه پژوهشی جندی‌شاپور: مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی و بین‌المللی با مشارکت بخش همکاری و فعالیت فرهنگی سفارت فرانسه (SCAC) در ایران مجری برنامه پژوهشی جندی شاپور است. هدف این برنامه که از سال ۱۳۸۳ آغاز شده است ارتقا و گسترش همکاری‌های پژوهشی علمی و فنی پیشرفته میان پژوهشگران دو کشور ایران و فرانسه است. برنامه شامل پروژه‌های مشترک پژوهشی گروه‌های ایرانی و فرانسوی در تمامی زمینه‌ها، به ویژه علوم انسانی، اجتماعی، ریاضیات، مهندسی و علوم محیط زیست است.

• دعوت برای پژوهش مشترک: مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی جهت تسهیل ارتباطات علمی بین محققین خارجی و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور در چارچوب برنامه "دعوت برای پژوهش مشترک" (ICRP) از پژوهشگران برجسته بین‌المللی اعم از ایرانی مقیم خارج یا خارجی دعوت می‌کند برای انجام پژوهش‌های مشترک با پژوهشگران ایرانی، به ایران سفر کنند. هدف از این برنامه ارتقاء کیفیت برنامه‌های جاری پژوهشی کشور خصوصاً پروژه‌های دکتری دانشگاه‌ها است. این برنامه امیدوار است بتواند علاوه بر پژوهشگرانی که در حال حاضر مشغول فعالیت هستند، از تجارب پژوهشگران بازنشسته‌ی خارجی هم بهره بگیرد. مهمترین اهداف دعوت برای پژوهش مشترک را به شرح ذیل می‌توان برشمرد:

- ارتقاء کیفیت فعالیت‌های تحقیقاتی داخلی به خصوص پروژه‌های دکتری
- ارتقاء جایگاه ایران در شاخص‌های توسعه علم و فناوری بین‌المللی
- کمک به ایجاد شبکه‌های مجازی از ایرانیان مقیم خارج از کشور
- گسترش روابط بین‌المللی علم و فناوری در قالب همکاری افراد حقیقی
- دستیابی به اهداف علمی - فناوری خاص
- همچنین اولویت‌های این نهاد برای انتخاب پروژه‌ها شامل موارد زیر است:
- حوزه‌های علمی خاص شامل سیاست‌گذاری علم و تکنولوژی و مدیریت انتقال تکنولوژی در سطح ملی، پروژه‌های علمی، فنی با محوریت نانوفناوری، زیست فناوری، فناوری اطلاعات، پردازش سیگنال، الکترونیک، و سیستم‌های مختلط جدید، پروژه‌های مرتبط با حل مشکلات کلان کشور مانند ترافیک در شهرهای بزرگ، مقابله با آلودگی آب و هوا، افزایش بازدهی انرژی، جامعه اطلاعاتی و الکترونیکی
- پروژه‌هایی که در قالب قرارداد با نهادها و سازمان‌های دیگر تصویب شده‌اند
- پروژه‌هایی که از همکاری ایرانیان متخصص مقیم خارج به عنوان محقق مدعو برای تحقیق مشترک برخوردارند
- حمایت‌های مرکز در این برنامه شامل موارد زیر است:
- پشتیبانی و حمایت در تسهیل روند اداری سفر محقق مدعو و همسر وی
- پرداخت هزینه‌ی بلیط رفت و برگشت برای محقق مدعو
- تهیه محل اقامت برای محقق مدعو و همسر وی و تامین کلیه‌ی هزینه‌های متعارف اقامت آن‌ها در مدت حضورشان در ایران
- تامین بخشی از هزینه‌های تحقیق مانند لوازم آزمایشگاهی، دستمزد کارشناسان (به جز محققین اصلی)، مواد اولیه، منابع علمی، سفرهای مرتبط با تحقیق (پس از تایید مرکز)

- پرداخت بخشی از هزینه‌های برگزاری کارگاه‌های آموزشی و سخنرانی با موضوع مرتبط با تحقیق
- پرداخت هزینه‌ی پذیرش مقاله مرتبط در سمینارها و مجلات معتبر
- پرداخت هزینه‌های گردشگری محقق مدعو و همسرشان (پس از تایید مرکز)
- پشتیبانی از حضور ایران در مرکز سرن (مرکز تحقیقات هسته ای اروپا): مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی به عنوان نماینده وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به عنوان هماهنگ‌کننده شکل‌گیری تفاهم‌نامه، همکار و حامی پروژه همکاری بین ایران و سرن (CERN) عمل می‌کند.
- پشتیبانی از حضور ایران در برنامه سزامی (نورسینکروترون برای علوم تجربی و کاربردهای آن): مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی عهده‌دار پیگیری فعالیت‌های مربوط به عضویت ایران در شورای بین‌المللی سزامی (SESAME) است. مرکز فعالیت‌های مربوط به ایران در شورای سزامی، خصوصاً فعالیت‌های کمیته آموزش آن را دنبال می‌کند.
- نیستان: در راستای توجه به علوم انسانی به عنوان پایه و اساس نگرش‌های سازنده جامعه و فرهنگ، همکاری‌های علوم انسانی مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی از سال ۱۳۸۵ با جهت‌گیری ایجاد تحول در نگرش‌ها و ذهنیت‌های بنیادین مستتر در علوم انسانی پایه‌گذاری شد. این نهاد در همین راستا مجموعه همایش‌های بین‌المللی "جوامع یادگیرنده" را در سال ۱۳۸۶ شکل داد و صاحب‌نظران و پژوهشگران متعددی را از سراسر جهان با ایده‌ها و نظریات نوین به جامعه علمی کشور معرفی نمود. همکاری‌های علوم انسانی مرکز مطالعات و همکاری‌های علمی بین‌المللی با عنوان "نیستان" در روند تکاملی خود با اهداف نوین خویش فعالیت‌های گسترده‌ی زیر را در دستور کار قرار داده است:
- معرفی صاحب‌نظران و اندیشمندان خارجی به جامعه علمی کشور جهت هم‌اندیشی و همکاری‌های گسترده
- گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای علم و دانش از طریق تبادل آرا و افکار
- ترجمه و چاپ آثار اندیشمندان و پژوهشگران خارجی و داخلی جهت شناختن و شناساندن دیدگاه‌های آنان به جامعه
- همچنین عمده فعالیت‌های بخش نیستان در راستای تحقق بخشیدن به اهداف خویش عبارتند از :
- برگزاری همایش‌های بین‌المللی سالیانه در زمینه‌ی علوم انسانی
- اجرای برنامه‌ی سفر اندیشمندان در قالب طرح "سیمرغ"

- حمایت از هر نوع همکاری بین صاحب نظران خارجی با دانشگاه ها و مراکز علمی پژوهشی سراسر کشور و پیگیری ارتباطات برقرار شده در همایش های سالانه
- حمایت های مالی از همکاری های خاص در زمینه های علوم انسانی، شامل برگزاری همایش های علمی بین المللی مشترک، کارگاه های آموزشی، سخنرانی و غیره و نیز حمایت از جریان ارتباطی اندیشمندان علوم انسانی داخل و خارج کشور و حمایت از سفرهای علمی آنان، تدوین برنامه ها و متون درسی

- انجام طرح های علوم انسانی در قالب ساختار نوین برنامه دعوت برای پژوهش مشترک (ICRP)

• پشتیبانی از شاخه ایرانی تواس (فرهنگستان علوم کشورهای درحال توسعه): با به عضویت درآمد تعداد قابل توجهی از پژوهشگران برجسته ایرانی در تواس (TWAS) - که موسسه ای بین المللی و مستقل برای پیشبرد علوم در کشورهای جنوب با هدف ارتقای ظرفیت علمی این کشورهاست - شاخه ایرانی این فرهنگستان با عنوان تواس ایران (Twasic) توسط یازده نفر از پژوهشگران ایرانی در سال ۱۳۸۲ در مرکز مطالعات و همکاری های علمی بین المللی تشکیل شد. اعضای تواس ایران هر دو ماه یکبار جلساتی را به منظور بررسی صلاحیت نامزدهای دریافت جایزه تواس و معرفی پژوهشگران ایرانی واجد شرایط برای عضویت در تواس بین المللی، تشکیل می دهند. با توجه به اعتبار علمی این پژوهشگران که از ارزشمندترین دانشمندان کشور هستند، و در جهت ارتقای پژوهش کشور، مرکز مطالعات و همکاری های علمی بین المللی سالانه بودجه ای را برای حمایت مالی از پژوهش های این اعضا اختصاص می دهد. ماحصل تحقیقات انجام شده توسط اعضای تواس ایران با حمایت مالی مرکز تا پایان سال ۲۰۰۷ تعداد ۱۰۷ مقاله منتشر شده در مجلات معتبر علمی است.

۱۵. شورای هدایت استعداد های درخشان وزارت علوم: این نهاد با هدف شکوفاسازی

استعداد های درخشان در آموزش عالی، برای تعیین سیاست ها و راهنمایی های عملیاتی و به اجرا درآوردن طرح های آزمایشی شکوفاسازی استعداد های درخشان در دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی تشکیل می شود. این شورا برای ایفای رسالت های خود با استفاده از اختیارات ویژه نسبت به وضع مقررات خاص و اصلاح آیین نامه ها و مقررات موجود اقدام می کند. مطابق ماده ۲ آیین نامه تشکیل شورای هدایت استعداد های درخشان در آموزش عالی، موارد زیر از مهمترین وظایف این شورا است:

- تعیین سیاست ها و راهنمایی های عملیاتی به منظور شکوفاسازی استعداد های درخشان در آموزش عالی
- تصویب طرح ها، آیین نامه ها و برنامه های آموزشی خاص استعداد های درخشان
- تصویب ضوابط و مقررات مورد نیاز برای اجرای برنامه های مصوب

- تعیین ضوابط معیارهای انتخاب دانشگاهها و مراکز اجرایی
 - صدور مجوز اجرای برنامه‌های خاص استعداد‌های درخشان به دانشگاهها و مراکز واجد شرایط
 - نظارت بر نحوه اجرای برنامه‌های مصوب و ارزیابی اثربخشی اجرای برنامه‌ها
 - فراهم ساختن امکانات لازم برای اجرای برنامه‌های مصوب و برطرف ساختن مشکلات موجود در این زمینه
 - تصمیم‌گیری در مورد ادامه، اصلاح یا توقف اجرای برخی از برنامه‌ها بر مبنای ارزیابی‌های به عمل آمده
 - تخصیص اعتبارات خاص پرورش استعداد‌های درخشان به دانشگاهها و مراکز اجرایی
 - تشکیل کمیته‌های تخصصی و کارشناسی برای تدوین و اصلاح برنامه‌های آموزشی و آیین‌نامه‌ها به منظور حل مسایل و مشکلات خاص این دوره‌ها
۱۶. **کمیته کارشناسی مسایل استعداد‌های درخشان:** این کمیته به استناد بند ۱۰ ماده ۲ آیین‌نامه تشکیل شورای هدایت استعداد‌های درخشان در آموزش عالی، مبنی بر تشکیل کمیته‌های تخصصی و کارشناسی برای تدوین و اصلاح برنامه‌ها و آیین‌نامه‌های آموزشی به منظور حل مسایل و مشکلات دانشجویان استعداد درخشان، تشکیل شده است. وظایف و اختیارات این نهاد عبارت است از:
- بررسی مشکلات و مسایل مبتلا به استعداد‌های درخشان
 - بررسی و تدوین آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مناسب برای حل مشکلات و مسایل استعداد‌های درخشان و ارائه آن به شورا جهت تصویب
 - تشکیل کمیسیون‌های تخصصی موقت برای بررسی موارد خاص
 - پیشنهاد تشکیل کمیسیون‌های دائمی به شورا
 - بررسی پیشنهاد‌های کمیسیون‌های تخصصی و تعیین راهکارهای اجرایی آن‌ها
 - انجام امور محوله از سوی شورا
۱۷. **نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها:** نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها حسب عنایت و دستور حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) با هدفی متعالی و در راستای ایجاد دانشگاه مومن و متعبد به هدایت الهی و در راستای تبیین ارزش‌های اسلامی و تعمیق آگاهی‌های دینی و اعتقادی دانشجویان و دانشگاهیان و بر اساس مصوبه‌ی نهایی اسفندماه سال ۱۳۷۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر ایجاد سازمانی جدید برای تحقق منویات معظم له، بر اساس اهداف و وظایف معین تشکیل گردید که در کلیه‌ی دانشگاهها و مراکز آموزش عالی به انجام وظایف مصرح در اساسنامه می‌پردازد. این نهاد در راستای دستیابی به اهداف خود دو اصل اساسی زیر را مدنظر قرار داده است:

- تأکید و تلاش جدی بر حرکت‌های زیربنایی و عمیق فرهنگی در راستای رشد و توسعه اندیشه‌ها و آگاهی‌های دینی و اسلامی دانشجویان و دانشگاهیان
- ایجاد و تقویت روحیه تحرک و مشارکت فعال دانشجویان و دانشگاهیان در عرصه فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه و دانشگاه‌ها
- مطابق توضیحات اساسنامه، مهمترین اهداف این نهاد عبارت است از:
 - توسعه و تعمیق آگاهی‌ها و علایق اسلامی دانشجویان و دانشگاهیان و تبیین ارزش‌های اسلامی
 - ایجاد و گسترش فضای معنوی و اسلامی در دانشگاه‌ها و رشد فضایل اخلاقی در دانشگاهیان
 - رشد بینش سیاسی در محیط دانشگاه
 - حمایت و هدایت فکری تشکل‌های دانشجویی و دانشگاهی
 - حاکمیت بخشیدن به ارزش‌های اسلامی و انقلابی در سطوح اجرایی و علمی
 - مقابله با ترویج عقاید و افکار انحرافی و هجوم فرهنگی و تقویت روح خودباوری و استقلال فکری
 - تقویت پیوند حوزه و دانشگاه
- همچنین مهمترین وظایف مرتبط با امور نخبگان این نهاد عبارت است از:
 - تبیین مسایل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی از طریق برگزاری جلسات، سخنرانی و بحث و مناظره، نشر مقالات و جزوات و مانند آن
 - اجرای برنامه‌های آموزشی، پژوهشی و تربیتی در زمینه‌ی علوم و معارف اسلامی از قبیل برگزاری گردهمایی‌ها و نشست‌های تخصصی، جلسات پاسخ به سؤالات، نشر مقالات و جزوات و فعالیت‌های فوق برنامه و مانند آن
 - حضور فعال در میان دانشجویان و دانشگاهیان به منظور راهنمایی و ارشاد فکری و اخلاقی و پاسخگویی به مسایل شرعی
 - هدایت تشکل‌ها و نهادها و حرکت‌های اسلامی دانشجویی و دانشگاهی و تقویت فعالیت‌های اسلامی در دانشگاه‌ها
 - همکاری با نهادها و مراکز حوزوی و دانشگاهی و پشتیبانی از آن‌ها برای تقویت پیوند حوزه و دانشگاه
 - گزینش علمی و عمومی استادان دروس معارف اسلامی و نظارت بر کیفیت ارائه آن دروس و ارزیابی عملکرد آنان
 - حمایت از نیروهای متخصص و متعهد در دانشگاه

۱۸. **حوزه‌های علمیه:** یکی از وظایف اساسی حوزه‌های علمیه پرورش عالمان، مبلغان، مجتهدان و مراجع دینی است. علاوه بر آن تبیین مفاهیم دینی و جلوگیری از انحرافات و بدعت‌ها، پژوهش و تحقیق، تبلیغ و گسترش آموزه‌های دینی و مذهبی و مدیریت مذهبی جامعه نیز از دیگر وظایف حوزه‌های علمیه به شمار می‌رود. حوزه‌های علمیه، همواره کانون بزرگان و اندیشمندان اسلامی و علما و فقها و مفسران و فلاسفه الهی و سایر متخصصان علوم اسلامی، بوده‌اند و هزاران اثر علمی در رشته‌های مختلف علوم اسلامی از سوی آنان، تهیه و به عنوان میراث‌های پر ارزش علمی، باقی مانده است. سه نهاد مهم مرتبط با نخبگان ذیل نهاد حوزه‌های علمیه به فعالیت می‌پردازند که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است:

- شورای عالی حوزه‌های علمیه: مطابق اساسنامه شورای عالی حوزه علمیه قم، این نهاد تشکیلی از علما و خبرگان اسلامی است، که سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان در بخش‌های مختلف آموزشی، اخلاقی، تبلیغی، اجتماعی و معیشتی حوزه علمیه قم و سایر حوزه‌هایی که از امکانات و خدمات حوزه علمیه قم استفاده می‌کنند، را بر عهده دارند. اهم فعالیت‌های مرتبط با امور نخبگان این نهاد، در جهت اهداف ذیل است:

- ایجاد شرایط لازم برای پرورش فقهای بزرگ و مفسران و متکلمان و فلاسفه و خطبای اسلامی و محققان، در رشته‌های مختلف علوم دینی و تربیت کادر مورد نیاز حوزه و نظام
- ارتقای کیفی و کمی امور گزینشی، تحقیقی، تبلیغی، اخلاقی، سیاسی و معیشتی حوزه‌های علمیه

- تواناسازی هر چه بیشتر حوزه‌ها، در پاسخگویی به نیازهای فرهنگی جوامع بشری

- فراهم‌آوردن زمینه‌های مطلوب، جهت استفاده از حوزویان

وظایف و اختیارات این نهاد نیز در قالب موارد زیر در اساسنامه مشخص شده است:

- برنامه‌ریزی در امور تحصیلی
- برنامه‌ریزی در امور جذب و گزینش، نظارت و مشاوره
- برنامه‌ریزی در امور اخلاقی
- برنامه‌ریزی در امور تبلیغی
- برنامه‌ریزی در امور معیشتی و سایر موارد
- مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه
- شورای گسترش حوزه‌های علمیه: این نهاد بالاترین مرجع تصمیم‌گیری در زمینه ایجاد و یا صدور اجازه تأسیس، توسعه، انحلال و صدور مدارک تحصیلی مراکز حوزوی در سطح کشور است که به آموزش یا پژوهش حوزوی تحت نظر «شورای عالی حوزه‌های علمیه» مبادرت می‌نماید.

وظایف و اختیارات «شورای گسترش حوزه‌های علمیه»، به ترتیب ذیل است:

- تعیین راهبردها، سیاست‌ها و ضوابط توسعه آموزش حوزه‌های علمیه در تمامی رشته‌ها و مقاطع تحصیلی، متناسب با رسالت‌ها، اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت حوزه‌های علمیه
 - تعیین راهبردها، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فضاهای آموزشی و پژوهشی مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه در سطح ملی و منطقه‌ای، تعیین قطب‌های علمی و نحوه توزیع جغرافیایی آموزش
 - بررسی، تصویب و صدور هر نوع مجوز، اعم از دائمی یا موقت، در خصوص تأسیس یا تجهیز و توسعه کلیه مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه و واحدهای تابعه
 - بررسی و تصویب ضوابط تعیین ظرفیت پذیرش مراکز حوزوی
 - بررسی و تصویب ایجاد و یا توسعه رشته‌های تحصیلی در مقاطع مختلف
 - تعیین شرایط و موارد صدور مدارک تحصیلی که توسط مراکز حوزوی یا ستادهای منطقه‌ای حوزه، انجام می‌پذیرد
 - اتخاذ تصمیم در مورد جلوگیری از ارایه و ادامه فعالیت و یا انحلال مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه و واحدهای تابعه آن‌ها
 - بررسی و تصویب اساس‌نامه مراکز آموزشی و پژوهشی که با مجوز «شورای گسترش حوزه‌های علمیه» ایجاد و یا از طریق سایر مراجع قانونی ذی‌ربط، تصویب اساس‌نامه آن‌ها به «شورای عالی حوزه‌های علمیه» و یا «شورای گسترش حوزه‌های علمیه» محول می‌شود
 - بررسی و تصویب طرح‌های جامع مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه
 - بررسی و نظارت بر ایجاد و توسعه مراکز آموزشی و پژوهشی حوزه‌های علمیه تا مرحله صدور مجوز قطعی
 - تشکیل کمیته‌های تخصصی مورد نیاز و تصویب آیین‌نامه‌های داخلی
۱۹. **جهاد دانشگاهی:** جهاد دانشگاهی نهادی عمومی و غیردولتی زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی است که مطابق ماده ۲ اساسنامه موارد زیر از مهمترین اهداف این نهاد است:
- گسترش تحقیقات و شکوفایی روحیه تتبع و استعدادها در سطح جامعه برای نیل به خوداتکایی
 - توسعه امور فرهنگی در سطح جامعه از طریق همکاری با حوزه، دانشگاه و سایر مراجع و نهادهای فرهنگی به خصوص برای نسل جوان
 - گسترش طرح‌های کاربردی و نیمه صنعتی از طریق پیوند با مراکز علمی و تحقیقاتی به منظور بکارگیری نتایج پژوهش

- مهمترین وظایف این نهاد نیز که به نوعی با امور نخبگان مرتبط است، عبارت است از:
 - تبلیغ و ترویج فرهنگ و هنر اسلامی و برنامه‌ریزی فرهنگی و تربیتی و ایجاد آمادگی فکری و مکتبی در قشر جوان بخصوص دانش‌آموزان دبیرستانی و دانشجویان به منظور مقابله با غرب زدگی و انحرافات در چارچوب سیاست‌های فرهنگی کشور
 - ایجاد تشکیلات مناسب به منظور تالیف، ترجمه و انتشار کتب، نشریات، نتایج تحقیقات و مقالات علمی، فرهنگی و تولید مواد کمک آموزش
 - انجام دادن تحقیقات توسعه‌ای و کاربردی
 - پیگیری طرح‌های تحقیقاتی جهاد تا پایان مرحله نیمه صنعتی و صنعتی
 - ارائه خدمات علمی-فنی در زمینه‌های مختلف مورد نیاز جامعه
 - حمایت، تشویق و جذب دانشجویان و پژوهشگران جوان و مستعد و برنامه‌ریزی و ایجاد شرایط و امکانات لازم به منظور فراهم آوردن زمینه فعالیت‌های علمی و پژوهشی آنان بر مبنای شناخت مشکلات واقعی و نیازهای تخصصی جامعه
 - اجرای دوره‌های رسمی آموزش‌های علمی-کاربردی مطابق ضوابط و مقررات آموزش عالی کشور
 - ایجاد تشکیلات آموزشی و تحقیقاتی مطرح شده در بندهای این ماده براساس قوانین و مقررات آموزش عالی
 - مشارکت در ایجاد زمینه‌های مناسب برای اشتغال بیشتر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی
۲۰. **دانشگاه‌ها:** دانشگاه‌های ایران ارائه دهنده آموزش‌های دانشگاهی هستند که به مدارک کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری منتهی می‌شود. در یک نگاه کلی دانشگاه‌های کشور را می‌توان به دو گروه دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی تقسیم‌بندی کرد. دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه‌های وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و نیز دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم وزارت آموزش و پرورش از جمله دانشگاه‌های دولتی محسوب می‌شوند. علاوه بر آن موسسات آموزش عالی غیرانتفاعی، دانشگاه پیام نور، دانشگاه جامع علمی و کاربردی و سایر دانشگاه‌ها، دانشکده‌ها و آموزشگاه‌های وابسته به وزارت‌خانه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی نیز در سیستم آموزشی خود از مصوبات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بهره می‌گیرند. دانشگاه آزاد اسلامی نیز از جمله دانشگاه‌های غیردولتی محسوب می‌شود. وظیفه اصلی کلیه دانشگاه‌ها، ارتقای عمومی سطح آموزش در جامعه و زمینه‌سازی برای پیشرفت و ترقی کشور است. علاوه بر آن با توجه به وضعیت علمی و توان مالی، تولید علم در مرزهای دانش یکی دیگر از مهمترین وظایف دانشگاه‌ها محسوب می‌شود. مطابق آیین‌نامه مدیریت دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی مصوب شورای عالی

انقلاب فرهنگی، معاونت‌های آموزشی و پژوهشی دو رکن اصلی هیات رییسه دانشگاه‌ها محسوب می‌شوند که وظایف مختلفی را در رابطه با امور آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها بر عهده دارند. همچنین مطابق مصوبه دیگر شورای عالی انقلاب فرهنگی، اساتید نمونه و ممتاز و اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی و فناوری نیز جزو افراد نخبه کشور محسوب می‌شوند. به این ترتیب کلیه دانشگاه‌های کشور می‌توانند به عنوان یکی از مراکز اصلی بکارگیری نخبگان نیز مطرح شوند.

۲۱. **ده دانشگاه برتر کشور:** طرح رتبه‌بندی دانشگاه‌ها و انتخاب دانشگاه‌های برتر کشور از

فعالیت‌های در دست اقدام معاونت پژوهشی و فناوری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است که مقرر شده شاخص‌های ارزیابی رتبه‌بندی دانشگاه‌ها در ۵ گروه پژوهش و فناوری، آموزش و یادگیری، فرهنگی و اجتماعی، اجرایی و راهبردی تقسیم‌بندی شوند و هر معاونت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در حوزه مربوطه‌اش مسئول استخراج این شاخص‌ها شود. موسسات بین‌المللی نیز بر اساس معیارهایی مشخص به ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها می‌پردازند که از جمله معروفترین این رتبه‌بندی‌ها می‌توان به رتبه‌بندی یواس‌نیوز^۱، رتبه‌بندی علمی (رتبه‌بندی شانگهای)^۲، رتبه‌بندی نشریه آموزش عالی تایمز^۳، رتبه‌بندی وبومتریک^۴، فاکتور جی^۵ و غیره اشاره کرد. هر یک از نهادهای ذکر شده از معیارها و سنج‌های مختلف و متفاوتی برای رتبه‌بندی استفاده می‌کنند. رتبه‌بندی وبومتریک از جامعیت بیشتری در مقایسه با سایر رتبه‌بندی‌ها برخوردار است و می‌توان رتبه دانشگاه‌ها را به تفکیک هر کشور مشاهده کرد. این رتبه‌بندی بر اساس معیارهایی از قبیل کیفیت تحصیل، بین‌المللی بودن دانشگاه، اندازه، محقق و خروجی تحقیقاتی، تاثیر و اعتبار دانشگاه انجام می‌شود. بر اساس رتبه‌بندی سال ۲۰۱۱ این موسسه، بیست دانشگاه برتر ایران به ترتیب عبارتند از دانشگاه تهران، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه شیراز و دانشگاه علم و صنعت ایران، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه شهید بهشتی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، مرکز تحقیقات نظری فیزیک و ریاضیات، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه گیلان، دانشگاه اصفهان، دانشگاه صنعتی خواجه‌نصیرالدین طوسی، دانشگاه مازندران و دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (۲۰۱۱, Webometrics).

^۱ <http://www.usnews.com/education>

^۲ <http://www.arwu.org/>

^۳ <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings>

^۴ <http://www.webometrics.info/>

^۵ J-Factor International University Ranking

۲۲. دانشگاه امام صادق (ع): دانشگاه امام صادق علیه‌السلام به عنوان یک دانشگاه

غیردولتی و اولین دانشگاه اسلامی در کشور، در مجموعه آموزش عالی کشور برای آموزش و توسعه دانش بشری مبتنی بر غایت‌گرایی آفرینش، آموزه‌های وحیانی و معارف و علوم اسلامی توسط چند تن از بزرگان و اندیشمندان حوزه و دانشگاه پایه‌گذاری شده و بر این باور است که در تعالیم اسلام - به ویژه مکتب امام صادق علیه‌السلام که تبلور ناب آن است - ظرفیت و جامعیتی نهفته است که با کشف، تبیین و کاربردی کردن آن، می‌توان در علوم و فنون بشری به ویژه علوم انسانی - اجتماعی تحولی عظیم پدید آورد و در پرتو آن عالمان شایسته و فرهیخته تربیت کرد. دانشگاه امام صادق برای تحقق اهداف و ارتقای مستمر کیفیت خود توجه جدی به موارد زیر را ضروری می‌داند:

- جذب نخبگان: انتخاب دانشجویان برجسته و با استعداد از نظر اخلاقی و علمی، استادان عالم، مومن و مهذب دارای استقلال فکری
- تقویت ایمان و غیرت دینی، رشد اخلاق اسلامی و تهذیب نفس از راه‌هایی مانند ایجاد فضای سالم اعتقادی و اخلاقی و ارائه آموزه‌ها و الگوهای عملی
- اصلاح و ارتقاء مستمر و توسعه برنامه‌ها و محتوای آموزشی، پژوهش‌محور کردن آموزش‌ها، کارآمد کردن برنامه‌ها و دروس و تاسیس دوره‌های آموزشی جدید در راستای اهداف و براساس نیازسنجی از جامعه خصوصاً درمقاطع تحصیلات تکمیلی
- تقویت پژوهش به ویژه در جهت تحقق نظام‌های معرفتی بر پایه تعالیم اسلام، گسترش مرزهای علوم اسلامی و تحقیقات میان‌رشته‌ای بین علوم اسلامی و علوم انسانی - اجتماعی و ارائه دستاوردهای آن
- رشد فزاینده علمی از راه‌هایی مانند تقویت فضای برخوردار از نشاط، انگیزه، خلاقیت و آزاداندیشی علمی، دانش‌پژوهی، ترویج روحیه نقادی، انتقاد پذیری و رسیدن به تفاهم، ایجاد بنیه لازم برای کسب مدارج علمی بالاتر و تسهیل دستیابی به منابع علمی و اطلاعات
- ارتقاء کیفیت مدیریت دانشگاه با توجه به مقتضیات و تحولات علمی، اجتماعی و فناوری، تقدم کیفیت بر کمیت برون‌دادها، مشارکت دانشگاهیان و تخصیص بهینه امتیازات و تسهیلات برپایه اهداف و نظام ارزشیابی.
- تنظیم و تقویت مستمر ارتباط با سایر مراکز علمی، به ویژه مراکز علمی همسو و استفاده‌کنندگان از خدمات و دستاوردهای دانشگاه شامل مراکز علمی حوزوی و دانشگاهی، نهادها و دستگاه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران، عموم مردم ایران اسلامی و کشورهای اسلامی و سایر کشورهای جهان

- استفاده از فناوری‌های جدید برای بالا بردن سرعت، دقت و کارآمدی آموزش و پژوهش و تسهیل ارتباطات علمی، با توجه به مقتضیات و نیازهای جامعه، با این تاکید که فناوری همواره نقش ابزاری برای تحقق رسالت دانشگاه داشته باشد
- متعهد بودن دانش و دانشگاهیان در قبال عدالت، حرمت و کرامت انسانی، حفظ نعمت‌های الهی و محیط زیست و مشکلات و آلام بشری
- متعهد بودن دانش و دانشگاهیان در قبال افزایش انسجام اجتماعی، برادری، محبت، نظم اجتماعی، وجدان کار، تعهدپذیری و کاهش و رفع مشکلات جامعه از راه‌هایی مانند بررسی مستمر نیازها و تغییر و تحولات اجتماعی، کاربردی کردن تحقیقات بنیادی، ارایه راهکارهای علمی و عملی برای برطرف کردن نیازهای متنوع، متحول و فزاینده جامعه، مقابله با تهاجمات فکری و فرهنگی از موضع تفکر اسلامی، هدایت جامعه به سمت خوداتکایی و افزایش مشارکت مردم در اعتلای نظام اسلامی

۲۳. تعیین رشته در مقطع دبیرستان: مطابق آیین‌نامه آموزشی دوره سه ساله متوسطه

روزانه مصوب هیات اجرایی نظام جدید آموزش متوسطه، نظام آموزش متوسطه به سه شاخه نظری، فنی و حرفه‌ای و کاردانش تقسیم می‌شود. در فصل پنجم این آیین‌نامه به هدایت دانش‌آموزان به مناسب‌ترین شاخه یا رشته تحصیلی، بر اساس استعداد و علاقه وی و به تناسب امکانات و نیازهای کشور پرداخته شده است. در این راستا مشاوران در طول سال تحصیلی پایه اول در طول جلسات گروهی و انفرادی با دانش‌آموزان، اولیای آنان و نظر معلمان، امتیاز دانش‌آموزان را در هر یک از شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی تعیین می‌کند و پس از جمع‌بندی نتایج آزمون‌های استعداد و رغبت، نظرخواهی از معلمان، اولیا و خود دانش‌آموز و بررسی مدارک موجود در پرونده‌های تربیتی تحصیلی و نمرات مربوط، نظر خود را در هر یک از شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی در مورد دانش‌آموز ثبت می‌کند. در نهایت دو ملاک اصلی برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد:

- نمرات دوره راهنمایی تحصیلی و پایه اول متوسطه دانش‌آموز (به میزان ۵۰ امتیاز)
- نظر مشاور بر اساس بررسی‌های مشاوره‌ای (به میزان ۵۰ امتیاز)

۲۴. سازمان سنجش آموزش کشور: سازمان سنجش آموزش کشور، نهادی دولتی وابسته

به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است که آزمون‌های مختلفی را برای تعیین سطح دانشجویان و ورود به مراکز آموزش عالی دولتی برگزار می‌کند. این آزمون‌ها شامل کنکور سراسری، آزمون سراسری دکتری تخصصی، کارشناسی ارشد، کاردانی فنی و حرفه‌ای، کاردانی به کارشناسی، جامع علمی کاربردی و پیام نور است. همچنین این سازمان آزمون‌های تعیین سطح زبان از

جمله تافل، آیلتس، تولیمو، تایید مدارک معادل کارشناسی را نیز برگزار می‌کند. موارد زیر از مهمترین وظایف این سازمان به شمار می‌آید:

- استقرار نظام کارآمد در امر سنجش آموزش
- فراهم آوردن امکانات شناسایی و شناساندن استعدادهای درخشان کشور در زمینه‌های مختلف و مشارکت در تشویق و حمایت آن‌ها
- سنجش و اندازه‌گیری و ارزیابی دانش داوطلبان ورود به آموزش عالی کشور و سطوح مختلف آموزشی
- انتخاب و معرفی شایسته‌ترین افراد برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور
- برگزاری کلیه آزمون‌های ورود به دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی به صورت مستقیم و یا با نظارت سازمان
- انجام امور مربوط به تعیین شرایط و ضوابط پذیرش دانشجو با توجه به طرح‌ها و برنامه‌ها و سیاست‌های آموزشی کشور
- بررسی و ارائه روش‌های مناسب اندازه‌گیری برای سنجش آمادگی داوطلبان و پیشرفت تحصیلی و علمی دانش‌آموزان و دانشجویان
- انجام پژوهش‌های لازم برای شناخت و فراهم آوردن روش‌های علمی برای سنجش آموزش
- برگزاری آزمون‌های مورد نیاز برای سازمان‌های دولتی و غیردولتی برابر ضوابط مورد نظر
- تهیه و تدوین، چاپ و انتشار کتب و مجلات مورد نیاز داوطلبان ورود به آموزش عالی بر اساس نتایج تحقیقات انجام شده
- برقراری ارتباط مستمر با دانشگاه‌ها، وزارت آموزش و پرورش و سایر نهادها به منظور هماهنگی در انجام بهینه امور و برنامه‌های گزینش دانشجو
- برگزاری مسابقات علمی دانشجویان در رشته‌ها و مقاطع مختلف تحصیلی (المپیاد علمی) در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی
- تحقیق در زمینه اندازه‌گیری، سنجش دانش عمومی، معلومات و سایر توانایی‌های فردی به منظور پیش‌بینی موفقیت تحصیلی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان و کارآیی اجتماعی آنان
- ایجاد روابط علمی و پژوهشی با متخصصان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و پژوهشی
- برقراری ارتباط و تبادل نظر با مراکز علمی، تحقیقاتی خارج از کشور که وظایفی مشابه سازمان سنجش دارند

۲۵.

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

نهادی دولتی است که طیف وسیعی از فعالیت‌های فرهنگی و هنری در زمینه کودکان و نوجوانان، در گستره وظایف آن قرار دارد. از هنگام پیدایش کانون در سال ۱۳۴۰ تا به امروز، بخش وسیعی از نیازهای پرورشی و فرهنگی کودکان و نوجوانان کشور از طریق تولید آثار هنری، برگزاری جشنواره‌ها، نشست‌ها، مسابقات و همایش‌های گوناگون و انجام شیوه‌های متنوعی از اقدامات عملی و یا خدمات مشاوره‌ای توسط کانون صورت پذیرفته است. این عملکرد با دو گرایش متفاوت انجام می‌گیرد:

- "برای کودکان" که مختص مخاطبان کودک و نوجوان است.
- "درباره کودکان" که برای ایجاد اشراف و آگاهی بیشتر بزرگسالان به ویژگی‌های دنیای کودکی است.
- ایجاد خلاقیت در دانش‌آموزان و شکوفایی استعداد‌های آنان و زمینه‌سازی برای پیشرفت و ترقی علمی و معنوی آنان، از جمله اهداف این نهاد به شمار می‌رود. مطابق اساسنامه، این نهاد وظایف زیر را بر عهده دارد:
- بنیاد مراکز عرضه کتاب و آموزش‌های فرهنگی و هنری ویژه کودکان و نوجوانان در نقاط مختلف کشور
- گسترش و تکمیل کتابخانه‌های عمومی ثابت و سیار
- همکاری با سازمان‌ها برای ایجاد بخش‌های ویژه کودکان و نوجوانان
- تهیه و چاپ محصولات دیداری و شنیداری
- فراهم آوردن وسایل و کلاس‌های آموزشی
- تولید، خرید، پخش، نمایش، و فروش فیلم‌های سینمایی و تاتر مخصوص کودکان و نوجوانان
- گشایش کتابخانه‌های سیار و پستی برای عرضه کتاب مناسب به کودکان و نوجوانان در روستاها و منطقه‌های محروم و همکاری با سازمان‌هایی که خدمات مشابهی ارائه می‌کنند
- کمک به توسعه و ترویج ادبیات و هنر کودکان و نوجوانان از طریق تشویق نویسندگان و طراحان، هنرمندان، ناشران، و همکاری با آنها
- همکاری با همه سازمان‌های ایرانی و غیرایرانی که هدف‌های آنها با اهداف کانون مشابه است

۲۶.

سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان: این سازمان نهادی است وابسته به

- وزارت آموزش و پرورش که هدف اصلی آن شناسایی و پرورش استعدادهای درخشان کشور در سطوح مختلف تحصیلی است. مهمترین وظایف این سازمان عبارت است از:
- فراهم نمودن و گسترش کلیه امکانات لازم جهت شناخت و پرورش این استعدادها در سطوح مختلف تحصیلی و در سطح کشور

- پژوهش و تحقیق علمی در زمینه‌های مربوط به دانش‌آموزان سرآمد
- فراهم آوردن امکانات کمک آموزشی و مادی کافی برای دانش‌آموزان کم بضاعت و وابسته به خانواده‌های مستضعف به نحوی که افراد مذکور از این جهت حداقل در ردیف متوسط دانش‌آموزان مراکز سازمان قرار گیرند
- تالیف و تدوین و انتشار کتب و نشریات آموزشی و کمک آموزشی در زمینه مربوط به منظور ارتقاء سطح علمی معلمان و کارکنان و دانش‌آموزان سازمان
- تربیت و استخدام کارشناسان مورد نیاز و برقرار ساختن ارتباط دائم با معلمان و متخصصان امر آموزش و پرورش

این سازمان هر ساله از طریق آزمون، به شناسایی دانش‌آموز جهت تحصیل در مراکز آموزشی وابسته به خود، در پایه‌های اول راهنمایی و اول متوسطه، اقدام می‌کند. شرط شرکت در آزمون ورود به پایه اول راهنمایی، معدل بالاتر از ۱۹ در پایه چهارم ابتدایی و شرط شرکت در آزمون ورود به پایه اول دبیرستان، معدل بالاتر از ۱۹ در پایه دوم راهنمایی است. مواد آزمون نیز ترکیبی از هوش، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی در حد پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی است. آزمون به صورت سراسری و پذیرش به صورت منطقه‌ای با توجه به ظرفیت مراکز و بر حسب بالاترین امتیاز صورت می‌گیرد.

۲۷. **مدارس خاص:** این دسته از نهادها، مهمترین مراکز ویژه‌ی پرورش استعدادهای دانش‌آموزان و هدایت آنان محسوب می‌شوند. در ادامه به سه مورد از مدارس که با هدف شناسایی استعدادهای برتر و پرورش و آموزش آنان طراحی و ایجاد شده‌اند، اشاره می‌شود:

- **مدارس سمپاد:** این مدارس در چارچوب سیاست‌های کلی سمپاد و وزارت آموزش و پرورش و با اهدافی نظیر فراهم نمودن و گسترش امکانات لازم جهت پرورش استعدادهای دانش‌آموزان حوزه‌های علمی و فرهنگی، فراهم نمودن امکان رشد خلاقیت و استعدادهای کشف شده، ایجاد حس علاقه به پیشرفت توأم خود و جامعه و ایجاد خودباوری و عزت نفس دانش‌آموزان ایجاد شده‌اند. دانش‌آموزان این مدارس هر ساله از طریق آزمون سراسری سمپاد و در دو مقطع اول راهنمایی و اول دبیرستان، انتخاب می‌شوند. شناسایی استعدادهای پررنگ‌تر دانش‌آموزان پذیرفته شده در زمینه‌های مختلف و تمرکز بر آموزش علمی و تقویت مهارت‌های عملی آن‌ها متناسب با کنجکاو بالایی دانش‌آموزان، پرورش خلاقیت و تقویت حس اعتمادبه‌نفس و خودباوری در آنان همراه با ایجاد روحیه‌ی میهن‌پرستی و دین‌باوری و تربیت اخلاقی، از مهمترین سیاست‌های سمپاد است که توسط مدارس وابسته به آن دنبال می‌شود.
- **مدارس نمونه دولتی:** مطابق اساس‌نامه مدارس نمونه، این مدارس به منظور تشویق و ترغیب دانش‌آموزان مستعد، به ویژه دانش‌آموزان مستعد مناطق محروم و افزایش رشد علمی و تربیتی

آنان و جلوگیری از ضایع شدن نیروهای مومن و متقی که در تداوم انقلاب اسلامی نقش سازنده دارند و نیز به منظور استفاده از تجربیات حاصله در ارتقای کیفیت آموزشی سایر آموزشگاه‌ها، تاسیس شده‌اند. این مدارس نیز از طریق برگزاری آزمون‌های هماهنگ اقدام به شناسایی دانش‌آموزان مستعد می‌کنند. با توجه به اهداف آموزش و پرورش، ۶۰ درصد ظرفیت این مدارس به دانش‌آموزان روستایی و ۴۰ درصد باقی‌مانده ظرفیت نیز به دانش‌آموزان شهری اختصاص یافته است. شرط قبولی و پذیرفته شدن در این مدارس، داشتن حداقل معدل ۱۶ در امتحان نهایی برای فارغ‌التحصیلان پایه‌ی پنجم ابتدایی و ۱۵ برای فارغ‌التحصیلان پایه‌ی سوم راهنمایی و احراز رتبه لازم در بین شرکت‌کنندگان آزمون است.

- مدارس فرهنگ: با توجه به اهمیت رشته ادبیات و علوم انسانی در پرورش انسان‌هایی اندیشمند و خلاق، از سال ۱۳۷۶، دبیرستان‌هایی تحت عنوان دبیرستان فرهنگ، در تهران و مراکز برخی استان‌ها شروع به کار کردند. این مدارس نیز از طریق آزمون اقدام به پذیرش دانش‌آموز در رشته علوم انسانی می‌نمایند و کسب حداقل معدل ۱۷ در مقطع سوم راهنمایی، شرط لازم برای شرکت در این آزمون است.

۲۸. باشگاه دانش‌پژوهان جوان: باشگاه دانش‌پژوهان جوان نهادی آموزشی، پژوهشی و

فرهنگی وابسته به وزارت آموزش و پرورش با هدف شناسایی، جذب، پرورش، حمایت و هدایت دانش‌آموزان و جوانان با استعداد کشور و اعتلای سطح علمی آنان است. مهمترین وظایف این نهاد مطابق اساسنامه آن عبارت است از:

- شناسایی و جذب دانش‌آموزان و جوانانی که دارای استعداد سرشار در رشته‌های مختلف علمی باشند
- فراهم آوردن وسایل و امکانات لازم برای افزایش علاقه دانش‌آموزان و جوانان از طریق تشکیل کلاس‌ها، کارگاه‌های آموزشی و پژوهشی
- انجام دادن کلیه‌ی امور راجع به شرکت گروه‌های دانش‌آموزی جمهوری اسلامی ایران در مسابقات المپیادهای جهانی از قبیل برگزاری مسابقات مقدماتی برای گزینش اعضای گروه‌های ایرانی شرکت‌کننده در مسابقات جهانی و منطقه‌ای و نیز برگزاری اردوها و تشکیل دوره‌ها و کلاس‌های لازم به منظور ایجاد آمادگی در اعضای گروه‌ها
- برگزاری انواع مسابقات علمی برای شناسایی و تشویق دانش‌آموزان و جوانان مستعد
- تدوین و انتشار جزوات، کتب و نشریات علمی و آموزشی در زمینه‌های فعالیت باشگاه

- تشکیل جلسات سخنرانی و بحث و نقد علمی از طریق دعوت از استادان و صاحب‌نظران ذی‌صلاحیت
 - ایجاد کتابخانه و آزمایشگاه‌ها و وسایل علمی و تحقیقاتی مورد نیاز
 - ایجاد شرایط و تسهیلات با دانشگاه‌ها برای مطالعات و تحقیقات علمی از طریق تشکیل گروه‌های پژوهشی و علمی
 - برقراری تماس با دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی و پژوهشی داخل و خارج کشور
 - عرضه خدمات جنبی فرهنگی و ورزشی و رفاهی به اعضای باشگاه
 - عضویت در این باشگاه بر اساس نمرات دروس خاص و معدل هر درس تعیین می‌شود.
۲۹. **باشگاه پژوهشگران جوان:** باشگاه پژوهشگران جوان، نهادی غیرانتفاعی و تحت نظر دانشگاه آزاد اسلامی است که با هدف شناسایی، جذب، پرورش، حمایت، هدایت و اعتلای سطح علمی دانش‌آموزان و دانشجویان و جوانان با استعداد کشور، از طریق شکل بخشیدن به آن‌ها در قالب گروه‌های پژوهشی و علمی فعالیت می‌کند. مطابق اساسنامه باشگاه، این نهاد وظایف زیر را بر عهده دارد:
- شناسایی و جذب دانش‌آموزان، دانشجویان و جوانانی که دارای استعداد سرشار در رشته‌های مختلف علمی هستند
 - برگزاری انواع مسابقات علمی برای شناسایی و تشویق دانش‌آموزان و دانشجویان و جوانان مستعد
 - تدوین و انتشار جزوات، کتب و نشریات علمی و آموزشی لازم
 - تشکیل جلسات سخنرانی و بحث و نقد علمی از طریق دعوت استادان و صاحب‌نظران
 - ایجاد شرایط و تسهیلات مناسب برای مطالعات و تحقیقات علمی و تهیه و تولید و عرضه نتایج حاصل
 - برقراری تماس با دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی و پژوهشی داخل و خارج کشور
 - اعطای جوایز، کمک هزینه و یا بورس تحصیلی به اعضای واجد شرایط
 - عرضه خدمات جنبی فرهنگی، ورزشی و رفاهی به اعضای باشگاه
 - برگزاری نمایشگاه از فعالیت‌ها و دستاوردهای جوانان مبتکر و خلاق
 - برگزاری اردوها و تشکیل کلاس‌های لازم به منظور ایجاد آمادگی در اعضای گروه‌ها
 - برگزاری کارگاه‌های آموزشی، پژوهشی و همایش‌های علمی لازم در سطح ملی و بین‌المللی
۳۰. **باشگاه پژوهشگران دانشجو:** این نهاد زیر نظر معاونت پژوهشی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ایجاد شده است و سه هدف زیر را دنبال می‌کند:
- شناسایی دانشجویان پژوهشگر جهت تأسیس بانک اطلاعات پژوهشگران دانشجو

- سازماندهی پژوهشگران دانشجو در قالب گروه‌های تخصصی
 - حمایت و هدایت دانشجویان پژوهشگر
- موارد زیر نیز به عنوان مهمترین وظایف، کارکردها و ماموریت‌های این نهاد مطرح شده‌اند:
- هماهنگی بین جزیره‌های منقطع از هم دانشجویان در دانشگاه‌های مختلف
 - هدایت و تعیین خط مشی گروه‌های پژوهشی دانشجویی
 - حمایت مادی و معنوی از گروه‌های پژوهشی دانشجویی
 - ثبت گروه‌های پژوهشی دانشجویی تحت نظر خود به عنوان سمن‌های علمی و اخذ تسهیلات لازم از مراجع ذی‌ربط
 - ایجاد کارگاه‌های آموزشی - پژوهشی در راستای اهداف باشگاه و حوزه‌های مربوط با گروه‌های پژوهشی
 - برگزاری همایش‌ها و سمینارهای پژوهشی - دانشجویی
 - ایجاد زمینه برای تشکیل کارگروه‌های پژوهشی و نیز هدایت آن‌ها به سمت پژوهش‌های کاربردی و آماده‌سازی پژوهشگران جهت محیط‌های کاری در آینده
 - کمک به انعکاس و انتشار فعالیت‌های گروه‌های پژوهشی باشگاه در قالب مقالات، کتاب، سایت اینترنتی و ...
 - مرتبط‌سازی گروه‌های پژوهشی باشگاه با نهادها و مراکز تحقیقاتی مرتبط و درگیرسازی پژوهشی گروه‌ها و ایجاد همکاری میان آن‌ها و مراکز تحقیقاتی و مطالعاتی
۳۱. **پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها:** پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها، مهمترین نهادهای تحقیق و توسعه‌ای هستند که در جذب و بکارگیری نخبگان و متخصصان نقش بسزایی دارند. به دلیل وجود طیف گسترده‌ای از پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها در کشور که در حوزه‌های مختلفی به فعالیت مشغولند، کلیه این نهادها، تحت عنوان نهاد پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها قرار گرفته‌اند که هر یک از آن‌ها با توجه به امکانات موجود در حوزه تحقیقات بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی فعالند. برخی از مهمترین پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌هایی که ذیل این نهاد قرار می‌گیرند عبارتند از: پژوهشگاه هوا و فضا، پژوهشگاه دانش‌های بنیادی، پژوهشگاه پلیمر، پژوهشگاه ژنتیک، پژوهشگاه زلزله، پژوهشگاه مواد، پژوهشکده رویان، پژوهشکده صنایع رنگ، مرکز پژوهش‌های شیمی، پژوهشگاه فناوری‌های نوین، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، پژوهشکده علوم شناختی و ...
۳۲. **پارک‌های علم و فناوری:** پارک‌های علم و فناوری، محیط‌هایی مناسب برای استقرار و حضور حرفه‌ای شرکت‌های فناوری کوچک و متوسط، واحدهای تحقیق و توسعه صنایع و موسسات پژوهشی است که در تعامل سازنده با یکدیگر و با دانشگاه‌ها به فعالیت‌های فناوری اشتغال دارند. هدف

نهایی این هم‌نشینی، ایجاد چشمه‌های فناوری و تسهیل فرآیند جذب، ارتقا و انتشار آن است، به نحوی که تمامی و یا بخش‌های عمده‌ای از فعالیت‌های منتهی به محصولات فناوری در این پارک‌ها به صورت حرفه‌ای قابل انجام باشد. اهم این فعالیت‌ها شامل بازاریابی، ایده پردازی، پژوهش علمی، طراحی مهندسی، نمونه‌سازی، طراحی صنعتی، استانداردها، تدوین دانش فنی، ثبت مالکیت فکری، فروش و عملیات مستشاری بعدی برای تحقق محصولات فناوری در عرصه تولید صنعتی و همچنین عرضه سایر خدمات تخصصی است. مطابق آیین‌نامه تاسیس و اساسنامه پارک‌های علم و فناوری مصوب شورای گسترش آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، همکاری‌های بین‌المللی برای استفاده از تجارب جهانی و همچنین حضور موثر در بازارهای فناوری جهان از اهداف راهبردی پارک‌های علم و فناوری به شمار می‌رود. بر اساس مصوبه مذکور مهمترین اهداف پارک‌های علم و فناوری عبارت است از:

- کمک به افزایش ثروت در جامعه از طریق توسعه اقتصاد دانش محور
 - تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و تحقق ارتباط بخش‌های تحقیقاتی و تولیدی و خدماتی جامعه
 - افزایش قدرت رقابت و رشد شرکت‌های متکی بر دانش
 - کمک به جذب دانش فنی و سرمایه‌های بین‌المللی و داخلی
 - افزایش حضور و مشارکت تخصصی شرکت‌های فناوری داخلی در سطح بین‌المللی
 - حمایت از ایجاد و توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط فناوری و حمایت از موسسه‌ها و شرکت‌های تحقیقاتی و مهندسی نوآور، با هدف توسعه فناوری و کارآفرینی
- همچنین مهمترین وظایف پارک‌های علم و فناوری بر اساس مصوبه شورای گسترش آموزش عالی عبارت است از:

- کمک به ارتقاء دانش فنی واحدهای فناوری به منظور رقابت در عرصه جهانی
- سازماندهی برای ارائه خدمات موثر و مورد نیاز به واحدهای فناوری به منظور کمک به رشد آن‌ها
- سازماندهی توانایی‌ها و امکانات موجود در منطقه برای ایجاد پیوند بین امکانات و منابع دانشگاه‌ها و مراکز علمی و فناوری و صنعتی منطقه و توانایی‌های واحدهای فناوری
- کمک در جهت‌دهی مراکز علمی مرتبط با پارک به سوی تحقیق در رشته‌های مورد نیاز واحدهای فناوری
- ایجاد فضای مناسب فعالیت علمی و مهندسی برای جذب دانشمندان و متخصصان داخل و خارج از کشور
- ایجاد بستر مناسب برای فعالیت واحدهای تحقیق و توسعه دولتی و غیردولتی در پارک

- ایجاد بستر مناسب حضور و همکاری واحدهای فناوری خارجی در پارک برای توسعه فناوری شرکت‌های بومی
- ایجاد بستر لازم برای فعالیت مشترک واحدهای فناوری داخلی و خارجی
- تشویق پژوهش با هدف توسعه محصولات و فرآیندها و دستیابی به فناوری
- کمک به ایجاد شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی جدید از طریق مراکز رشد واحدهای فناوری (انکوباتورها)

۳۳. انجمن‌های علمی: انجمن‌های علمی نهادهایی غیرانتفاعی هستند که در زمینه‌های علمی،

پژوهشی و فنی به منظور گسترش، پیشبرد و ارتقای علم و توسعه کیفی نیروهای متخصص و بهبود بخشیدن به امور آموزشی و پژوهشی حوزه‌ای مشخص، به فعالیت می‌پردازند. از سال ۱۳۷۰ بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی صدور مجوز تأسیس انجمن‌های علمی، تجدید پروانه و نظارت بر حسن انجام کار آن‌ها، بسته به مورد، بر عهده وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و فرهنگ و ارشاد اسلامی نهاده شده‌است.

مطابق اساسنامه نمونه انجمن‌های علمی که توسط کمیسیون انجمن‌های علمی ایران در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تهیه شده است، انجمن‌های علمی وظایف زیر را بر عهده دارند:

- انجام تحقیقات علمی و فرهنگی در سطح ملی و بین‌المللی با محققان و متخصصانی که به گونه‌ای با موضوع علمی انجمن سر و کار دارند
- همکاری با نهادهای اجرایی، علمی و پژوهشی در زمینه ارزیابی و بازنگری و اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مربوط به امور آموزش و پژوهش در زمینه علمی موضوع فعالیت انجمن
- ترغیب و تشویق پژوهشگران و تجلیل از محققان و استادان ممتاز
- ارائه خدمات آموزشی و پژوهشی و فنی
- برگزاری گردهمایی‌های علمی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی
- انتشار کتب و نشریات علمی

در حال حاضر ۲۵ انجمن علمی در گروه علوم پایه، ۷۶ انجمن علمی در گروه فنی و مهندسی، ۷۸ انجمن علمی در گروه علوم انسانی، ۳۹ انجمن علمی در گروه کشاورزی، ۳ انجمن علمی در گروه هنر و ۳۶ انجمن علمی در گروه بین رشته‌ای، از کمیسیون انجمن‌های علمی ایران مجوز فعالیت دریافت کرده‌اند. همچنین ۹۵ انجمن مختلف نیز در گروه پزشکی در حال فعالیت هستند.

۳۴. قطب‌های علمی: قطب‌های علمی، گروه‌های علمی با فعالیت‌های علمی و ویژگی‌های

برجسته در زمینه‌های آموزشی، پژوهشی و همکاری‌های علمی و بین‌المللی هستند که به منظور دستیابی به آخرین یافته‌های علمی، افزایش مشارکت در گسترش مرزهای دانش، تربیت پژوهشگران،

ایجاد محیط علمی پویا، برقراری ارتباط مؤثر بین‌المللی و... تشکیل می‌شوند. قطب علمی از بین گروه‌های علمی با حداقل پنج عضو هیأت علمی در مرتبه دانشیار و بالاتر و با در نظر گرفتن معیارهای شناسایی قطب علمی انتخاب می‌شود. هریک از اعضای هیأت علمی مذکور باید دارای ویژگی‌های زیر باشند:

- راهنمایی حداقل سه دانشجوی دکتری یا اجرای حداقل سه طرح پژوهشی
 - انتشار مقالات متعدد در مجلات علمی معتبر طی پنج سال گذشته
 - فعالیت علمی مؤثر در دانشگاه
- مطابق آیین‌نامه قطب‌های علمی کشور، اهداف اصلی این نهاد عبارت است از:
- دستیابی به آخرین یافته‌های علمی و افزایش مشارکت در گسترش مرزهای دانش و اعتلای موقعیت علمی کشور
 - تربیت پژوهشگران و اندیشمندان تراز اول
 - ایجاد محیط علمی پویا و مولد علم
 - برقراری ارتباط مؤثر بین‌المللی
 - جذب اعضای هیأت علمی و پژوهشگران برجسته ایرانی مقیم داخل و خارج کشور
 - انجام دادن پژوهش‌های لازم برای حل معضلات اساسی کشور
 - دایر کردن رشته‌های جدید و موردنیاز کشور در سطوح عالی
- برای مثال می‌توان به دانشکده مکانیک دانشگاه صنعتی شریف به عنوان قطب علمی طراحی، رباتیک و اتوماسیون و قطب علمی تبدیل انرژی، دانشکده مهندسی مکانیک دانشگاه علم و صنعت به عنوان قطب علمی مکانیک جامدات تجربی و دینامیک و دانشکده معماری دانشگاه تهران به عنوان قطب علمی فناوری معماری اشاره کرد. تا پایان سال ۱۳۸۸، نزدیک به ۵۰۰ قطب علمی ثبت نام کرده در کشور وجود داشته است.

۳۵. صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، نهادی

است مستقل و زیر نظر مشترک قوای سه‌گانه کشور که مطابق اساسنامه، هدف اصلی آن، به عنوان یک دانشگاه عمومی، نشر فرهنگ اسلامی، ایجاد محیط مساعد برای تزکیه و تعلیم انسان و رشد فضایل اخلاقی و شتاب بخشیدن به حرکت تکاملی انقلاب اسلامی در سراسر جهان است. این هدف‌ها در چهارچوب برنامه‌های ارشادی، آموزشی، خبری و تفریحی تأمین می‌گردد. مطابق اساسنامه، مهمترین وظایف مرتبط با نظام نخبگانی این نهاد عبارت است از:

- تشکیل واحدها و گروه‌های فرهنگی، هنری، تحقیقاتی و نیز تأسیس سالن‌های نمایش و ایجاد نمایشگاه‌ها به منظور بهره‌برداری بیشتر از امکانات موجود سازمان و شناسایی و جذب استعداد‌های هنری موجود جامعه با هماهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 - تکمیل و گسترش دانشکده صدا و سیما به منظور تامین نیروی انسانی مورد نیاز در رشته‌های هنری و تخصص‌های فنی سازمان
- همچنین یکی دیگر از وظایف این نهاد، ایجاد فضای نوآوری و استفاده هر چه بیشتر از نخبگان است. به طور خاص، رادیو معارف که از زیرمجموعه‌های این نهاد است، فعالیت‌های گسترده‌ای در رابطه با جذب نخبگان بر عهده دارد. ارتباط فکری با نخبگان جامعه و تاثیر بر سایر افراد از طریق ایشان یکی از مهمترین ویژگی‌های رادیو معارف در جذب نخبگان است.

۳۶. شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور: در حال حاضر شورای عالی امور ایرانیان

خارج از کشور، نهادی زیر نظر نهاد ریاست جمهوری است که رییس‌جمهور، ریاست آن را بر عهده دارد. این نهاد با توجه به گستردگی ابعاد پدیده‌ی مهاجرت و به منظور حفظ ارتباط و رفع مشکلات و مسایل ایرانیان خارج از کشور ایجاد شده است. مطابق آیین‌نامه اجرایی شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور، این نهاد وظایف زیر را بر عهده دارد:

- بررسی و تصویب سیاست‌ها و برنامه‌های کلان در ارتباط با ایرانیان خارج از کشور
- اتخاذ تدابیر لازم برای تعامل سازنده‌تر با ایرانیان خارج از کشور
- حمایت از حفظ هویت ایرانیان خارج از کشور
- حمایت از حقوق حقه ایرانیان در عرصه‌های مختلف اعم از امور اجتماعی، اقتصادی و ...
- تسهیل و تقویت حضور مؤثرتر ایرانیان خارج از کشور در صحنه‌های اجتماعی و اقتصادی داخل کشور و عرصه‌های مختلف سازندگی
- هماهنگی و بهینه‌سازی سیاست‌های اجرایی دستگاه‌های مختلف درون کشور در نحوه ارایه خدمات به ایرانیان خارج از کشور

این نهاد به منظور تقسیم‌بندی منطقی و علمی مسایل مربوط به ایرانیان خارج از کشور و دستیابی به نظرات کارشناسی شده و مشارکت جدی همه دستگاه‌های مسئول در امور ایرانیان خارج از کشور، هفت کارگروه تخصصی، شامل کارگروه‌های فرهنگی و رسانه‌ای، حقوقی و قضایی، همکاری‌های علمی و آموزشی، اقتصادی و بازرگانی، کنسولی، علوم و فناوری‌های نوین و دین و اندیشه را ایجاد کرده است. این نهاد همچنین بانک اطلاعات ایرانیان مقیم خارج از کشور را راه‌اندازی کرده است. بانک اطلاعات ایرانیان مقیم خارج از کشور ابزاری علمی و آماری است که اطلاعات آن به عنوان یک پشتوانه‌ی مطمئن و مؤثر در جهت مشارکت نخبگان در برنامه‌ها و ارایه‌ی راهکارهای مناسب برای اخذ

تصمیمات مبتنی بر اطلاعات دقیق ایجاد شده است. هدف اصلی این بانک، اطلاع‌رسانی مناسب به تصمیم‌گیران و ارتباط با ایرانیان خارج از کشور است. سایر اهداف بانک اطلاعات ایرانیان مقیم خارج از کشور شامل موارد زیر است:

- آگاهی از ظرفیت‌ها و استعداد‌های ایرانیان خارج از کشور
- وجود یک پشتیبانی مطمئن و موثر و مشارکت نخبگان در برنامه‌ها و ارایه‌ی راهکارها
- شناخت بافت و ترکیب ایرانیان خارج از کشور
- تمهیدات لازم جهت حفظ ارتباط و رفع مشکلات ایرانیان
- برنامه‌ریزی آگاهانه برای نیازهای ایرانیان خارج از کشور

۳۷. سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی کشور: سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی

ایران به عنوان نهادی حمایتی برای عملیاتی کردن سیاست‌ها و برنامه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زمینه ایجاد فناوری در سطح ملی انتخاب شده است. هدف اصلی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران حمایت از ایجاد فناوری (تحقیق و توسعه) در سطح ملی خواهد بود و برای این منظور می‌کوشد تا از طریق اعمال حمایت‌ها و ارایه تسهیلات (علمی، فنی، مالی، حقوقی، اداری و فرهنگی) و فراهم آوردن ترتیبات لازم برای تعامل بهره‌ور و مؤثر عرضه و تقاضای فناوری، زمینه‌های رشد خلاقیت و نوآوری، بکارگیری نتایج تحقیقات و تجاری کردن فناوری‌های حاصل از تحقیق و توسعه را در یک فضای رقابتی فراهم آورد. مهمترین وظایف این نهاد نیز عبارت است از:

- حمایت از تکمیل چرخه‌ی تحقیق تا تولید به منظور فراهم کردن زمینه‌های به کارگیری موثر نتایج تحقیقات
- حمایت از مستندسازی، جذب، بومی‌سازی و اشاعه دستاوردهای حاصل از ایجاد فناوری
- حمایت و پشتیبانی از مخترعین، مبتکرین، محققین کارآفرین، مؤسسات و شرکت‌های کارآفرین و هدایت فعالیت آن‌ها در جهت تحقق اولویت‌های ایجاد فناوری
- حمایت از توسعه و گسترش مراکز خدمات فنی-مهندسی، مشاوره‌ای و مدیریت ایجاد فناوری
- حمایت مالی و تشویق بخش خصوصی در فعالیتهای ایجاد فناوری
- ایجاد سازوکارهای حمایتی از طریق سازماندهی تشکیلات و امکانات مناسب این نوع حمایت‌ها در سازمان
- ایجاد ارتباط مؤثر و ارائه خدمات اطلاع‌رسانی بین عرضه‌کنندگان و متقاضیان ایجاد فناوری و فناوری‌های ایجاد شده

- ایجاد زمینه‌های لازم برای ارایه فناوری‌های حاصل از تحقیق و توسعه از طریق برپایی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها، از جمله جشنواره خوارزمی و انتشار اطلاعات مربوطه به صورت کتاب، مجله، فیلم، خبرنامه، بروشور و غیره
- ایجاد زمینه‌های مناسب برای برگزاری و ترویج دوره‌های کاربردی و حرفه‌ای، همایش‌ها و کارگاه‌های تخصصی به منظور توسعه منابع انسانی در عرصه‌های مختلف ایجاد فناوری
- گسترش همکاری در روابط علمی- فنی با سازمان‌ها و مراکز پژوهشی- فناوری در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در زمینه موضوع فعالیت سازمان
- اتخاذ تدابیر مناسب جهت حمایت از تضمین مالکیت فکری و افزایش قدرت ریسک‌پذیری (خطر پذیری) مشارکت‌کنندگان در برنامه‌های ایجاد فناوری
- ایجاد پژوهشکده‌های تحت پوشش سازمان با شخصیت حقوقی مستقل به منظور انجام تحقیقات توسعه فناوری در جهت اولویت‌های ملی و فناوری‌های نوین

۳۸. **فرهنگستان‌ها:** فرهنگستان‌ها، نهادهایی با شخصیت حقوقی مستقل هستند که به نهاد ریاست جمهوری وابسته‌اند. در حال حاضر در کشور چهار فرهنگستان به فعالیت مشغولند که اساسنامه آن‌ها به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است. این فرهنگستان‌ها عبارتند از:

- فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران: هدف از ایجاد این نهاد، پاسداری از میراث و هنر اسلامی و ملی و پیشنهاد سیاست‌ها، راهبردها و دستیابی به آخرین یافته‌ها و نوآوری‌ها و نیز ارتقاء فرهنگ اسلامی برای مقابله با تهدیدات فرهنگ مهاجم است. برخی از مهمترین وظایف این نهاد عبارت است از:

- پیشنهاد سیاستگذاری برای حفظ و توسعه هنر اسلامی، ملی و محلی
- همکاری با حوزه‌های علمیه و علمای دینی در شناخت زمینه‌های مبانی فقهی هنر
- مطالعه و بهره‌گیری از نظریه‌های جدید هنر با تکیه بر مبانی ملی و اسلامی
- حمایت و تشویق پژوهش‌های بنیادی و پیگیری مطالعات و طرح‌های هنری در سطح ملی
- پیشنهاد سیاستگذاری در زمینه ارتباط جوامع هنری داخلی با جهان
- پیشنهاد سیاستگذاری جهت گسترش نقد هنری و مباحث زیبا شناختی
- برپایی نشست‌های سالیانه در زمینه‌های مختلف هنری
- بررسی کاستی‌های نظام آموزش کشور در زمینه هنر و پیشنهاد به مراجع ذی ربط
- مطالعه ارتباط بین‌رشته‌ای و پژوهش در زمینه هنر و سایر علوم
- پیشنهاد رشته‌های دانشگاهی "میان رشته‌ای هنر" به مراجع ذیربط

- معرفی هنرمندان و محققان واجد شرایط جهت استفاده از هزینه‌های تحصیلی به مراکز ذی‌ربط
- حمایت از تالیف و ترجمه منابع هنری
- تشکیل گروه‌های تخصصی
- پیشنهاد ضوابط اعطای نشان هنر به مراکز ذی‌ربط
- اعطای جوایز به شخصیت‌های برجسته در حوزه تحقیق، ترجمه و آفرینش‌های هنری
- فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی ایران: هدف از ایجاد این نهاد، نیل به استقلال علمی و فرهنگی و توسعه علوم و فنون و تقویت روح پژوهش و ارتقای سطح علمی و فرهنگی کشور و دستیابی به آخرین یافته‌ها و نوآوری‌ها در عرصه دانش از طریق فعالیت‌های جمعی و جذب و حمایت و تشویق دانشمندان و محققان برجسته است. برخی از مهمترین وظایف این فرهنگستان عبارت است از:
 - کوشش در جهت گسترش مرزهای دانش و تلاش مستمر برای ارتقاء سطح دانش و پژوهش در کشور
 - بررسی و تحلیل وضعیت علمی و فنی و آموزشی و پژوهشی کشور و ارائه پیشنهاد در زمینه بهبود و ارتقای آن به مراجع ذی‌ربط
 - انجام دادن امور مشاوره علمی و تحقیقاتی اساسی و مسایل مربوط به تکنولوژی که از سوی دولت، شورای پژوهش‌های علمی و مراکز علمی و تحقیقاتی از فرهنگستان درخواست می‌شود و ارائه پیشنهادهای لازم در این زمینه‌ها
 - مطالعه تجربیات کشورها در کسب و توسعه علوم و تکنولوژی و همچنین بررسی آخرین یافته‌های علمی و نحوه استفاده از آن‌ها با توجه به زمینه‌ها و امکانات موجود در کشور
 - تشویق و ترغیب دانشمندان و پژوهشگران به خلق آثار علمی، ادبی و هنری از طریق حمایت مادی و معنوی ایشان
 - ایجاد تسهیلات لازم در جهت مبادله اطلاعات و نتایج تحقیقات و تبادل نظر بین دانشمندان و محققان و مبادله متخصصان و پژوهشگران با فرهنگستان‌های علوم و سایر کشورها به ویژه کشورهای اسلامی و جهان سوم با واگذاری بورس و استفاده از مسافرت‌های علمی و فرصت‌های مطالعاتی از طریق مراجع ذی‌ربط
 - بررسی و پیشنهاد ضوابط در خصوص ارتقای سطح علمی سمینارها و کنگره‌ها و کنفرانس‌های علمی در سطح ملی و بین‌المللی و ارزیابی اینگونه مجامع

- برگزاری سمینارها و کنفرانس‌ها و کنگره‌ها و سمپوزیوم‌ها در زمینه جدیدترین یافته‌های علمی، فنی و فرهنگی
- اشاعه اطلاعات و دانسته‌های علمی از طریق انتشار مجلات و کتب علمی و پژوهشی بالاصح نتایج تحقیقات و یافته‌های جدید علمی و فرهنگی در سطح کشور و جهان
- اعطای پاداش و جایزه و نشان علمی به دانشمندان و پژوهشگران و موسساتی که خدمات علمی برجسته‌ای انجام داده‌اند از طریق مراجع قانونی
- پیشنهاد تخصیص اعتبارات و امکانات تحقیقاتی برای فعالیت‌های دانشمندان برجسته
- بررسی و تصویب عضویت فرهنگستان در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی که وظایف و اهداف متناسب با وظایف و اهداف فرهنگستان دارند در چارچوب قوانین و مقررات کشور
- فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی جمهوری اسلامی ایران: حفظ قوت و اصالت زبان فارسی به عنوان یکی از ارکان هویت ملی ایران و زبان دوم عالم اسلام و حامل معارف و فرهنگ اسلامی، پروردن زبانی مهذب و رسا برای بیان اندیشه‌های علمی و ادبی و ایجاد انس با مآثر معارف تاریخی در نسل کنونی و نسل‌های آینده، رواج زبان و ادب فارسی و گسترش حوزه و قلمرو آن در داخل و خارج از کشور و ایجاد نشاط و بالندگی در زبان فارسی به تناسب مقتضیات زمان و زندگی و پیشرفت علوم و فنون بشری با حفظ اصالت آن، از جمله اهداف این نهاد به شمار می‌آید. برخی از مهمترین وظایف این نهاد نیز عبارت است از:
 - سازمان دادن و تمشیت فعالیت‌های ناظر به حفظ میراث زبان و ادب فارسی
 - تاسیس واحدهای واژه‌سازی و واژه‌گزینی و سازمان دادن واحدهای مشابه در مراکز دانشگاهی و دیگر سازمان‌های علمی و فرهنگی و هماهنگ‌ساختن فعالیت‌های آنان از راه تعاطی تجارب سازمان دادن تبادل تجربه‌ها و دستاوردهای مراکز پژوهشی در حوزه زبان و ادب فارسی و تأمین موجبات بهره‌برداری صحیح از این تجربه‌ها
 - معرفی محققان و ادبا و خدمتگزاران زبان و ادب فارسی و حمایت از نشر آثار ایشان و کمک به تأمین وسایل فعالیت علمی و فرهنگی آنان و فراهم آوردن موجبات تقدیر از خدماتشان
 - بررسی و تصویب نتایج فعالیت‌های مراکز پژوهشی و فرهنگی که برای تهذیب و اصلاح یا توسعه و تقویت زبان فارسی مفید شمرده می‌شوند و ابلاغ و توصیه کاربرد آن‌ها به موسسات علمی و فرهنگی و سازمان‌ها و نهادهای عمومی
- فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران: هدف از ایجاد این نهاد، نیل به استقلال علمی و فرهنگی و توسعه علوم و فنون پزشکی و تقویت روح پژوهش و ارتقای سطح علوم پزشکی کشور و دستیابی به آخرین یافته‌ها و نوآوری‌ها در عرصه دانش پزشکی از طریق فعالیت‌های

جمعی و جذب حمایت و تشویق از دانشمندان و محققان برجسته است. شرح وظایف و اهداف این فرهنگستان نیز شباهت فراوانی با اهداف و وظایف فرهنگستان علوم دارد.

۳۹. سازمان توسعه نوآوری‌های دانشجویان کشور: این نهاد به منظور ایجاد زمینه مناسب برای شناسایی و رشد ابتکارات و نوآوری‌های علمی و فنی دانشجویان و اعتلای استعدادها و خلاق و نوآور آنان در زمینه علوم و فن‌آوری و به همت جهاد دانشگاهی ایجاد شده است. مطابق اساسنامه، این سازمان دو مأموریت اصلی را بر عهده دارد:

- کمک به رشد اقتصاد دانش‌محور از طریق تعامل دانشگاه با صنعت
- تامین زیرساخت‌های مناسب برای فعالیت‌های نوآورانه و دانش‌محور
- همچنین سایر اهداف این نهاد عبارت است از:
- تقویت روحیه خودباوری، اتکاء به نفس و استقلال علمی و فرهنگی در دانشگاه‌ها
- غنی‌سازی اوقات فراغت دانشجویان بر مبنای اهتمام به پرورش ابتکار و خلاقیت علمی آنان
- افزایش تولید ناخالص ملی از طریق خلق محصولات و بازارهای جدید
- ایجاد مشاغل دانش‌بنیان برای نیروهای دانشگاهی و دانش‌آموختگان کشور
- بهبود جایگاه فعالیت‌های دانش‌محور و جذب نخبگان داخلی و جلوگیری از فرار مغزها
- کاربردی سازی نتایج تحقیقات دانشگاهی
- ایجاد حلقه ارتباطی بین صنعت و دانشگاه و در نتیجه تسهیل و کاهش زمان مورد نیاز جهت استفاده از نتایج تحقیقات و پژوهش‌ها

۴۰. **کنکور:** نهاد کنکور، آزمونی برای سنجش آموزشی داوطلبان ورود به دانشگاه‌هاست که توسط سازمان سنجش آموزش کشور، دانشگاه آزاد اسلامی و برخی مراکز خاص در کشور برگزار می‌شود. انتخاب شایسته‌ترین افراد، توزیع مناسب پذیرفته‌شدگان در رشته‌های تحصیلی مورد نیاز کشور، ایجاد شرایط مناسب برای شرکت‌کنندگان، هدایت داوطلبان به رشته‌های تحصیلی و تخصیص امکانات آموزش عالی به افراد مستعد از جمله اهداف نهاد کنکور برشمرده شده است. کنکور سراسری، کنکور کارشناسی ارشد، کنکور کاردانی به کارشناسی، کنکور کاردانی فنی‌وحرفه‌ای، کنکور پیام نور، کنکور جامع علمی کاربردی و به تازگی کنکور دکتری تخصصی از جمله آزمون‌هایی هستند که هر ساله توسط سازمان سنجش آموزش کشور برگزار می‌گردند.

۴۱. **آزمون‌های استخدامی مراکز خاص:** برخی از نهادها و سازمان‌ها از طریق برگزاری آزمون‌های استخدامی خاص، اقدام به شناسایی و جذب افراد مستعد می‌کنند. لازم به ذکر است بسیاری از نهادها و سازمان‌ها در جذب نخبگان موظف به تبعیت از مصوبه هیات دولت تحت عنوان "آیین‌نامه

جذب و نگهداری نیروی انسانی نخبه " هستند. این افراد بدون نیاز به شرکت در آزمون‌های استخدامی، تنها از طریق آزمون‌های تخصصی و مصاحبه و احراز شرایط عمومی گزینش می‌شوند.

۴۲. **المپیادها:** المپیاد دانش‌آموزی، هر ساله در سطح دانش‌آموزان دبیرستانی در ایران و دیگر کشورها برگزار می‌شود. هدف از برگزاری این آزمون، شکوفایی استعداد دانش‌آموزان ایرانی و در نهایت انتخاب تیمی چند نفره برای شرکت در المپیادهای علمی بین‌المللی است. در حال حاضر این آزمون سراسری در کشور در رشته‌های ریاضی، فیزیک، شیمی، کامپیوتر، زیست‌شناسی، نجوم و ادبی برگزار می‌شود و باشگاه دانش‌پژوهان جوان متولی اصلی این رقابت ملی در کشور است. نمرات دروس خاص در هر رشته تحصیلی، شرط شرکت در آزمون سراسری المپیاد است. برخی از مهمترین اهداف این نهاد در سطح دانش‌آموزی عبارت است از:

- ایجاد تحول و پویایی در بخشی از دانش‌آموزان توانا
- شناسایی و تشویق دانش‌آموزان مستعد و هموار ساختن راه برای رشد آن‌ها در مسیر تحصیلی
- جذب دانش‌آموزان به ادامه‌ی تحصیل در رشته‌ای خاص
- افزایش ترجمه و تالیف کتب مفید برای دانش‌آموزان دبیرستانی
- مقایسه‌ی توانایی‌های دانش‌آموزان و کیفیت آموزش و پرورش کشور با دیگر کشورها
- تقویت اعتماد به نفس دانش‌آموزان و دیگر اقشار مردم
- انجام کار علمی-آموزشی با استانداردهای بالا

هر المپیاد، از شروع تا انتخاب تیم چند نفره ملی، شامل حدوداً ۴ مرحله است. در مرحله اول که حدود بهمن ماه هر سال برگزار می‌شود، از میان نزدیک به ۲۰ هزار شرکت‌کننده، حدود ۱۰۰۰ نفر پذیرفته می‌شوند. تنها پذیرفته شدگان مرحله اول می‌توانند در مرحله دوم شرکت کنند. در مرحله دوم هر سال نیز، نهایتاً ۴۰ نفر برگزیده می‌شوند. طی مرحله سوم، در کنار کلاس‌ها آزمون‌هایی نیز برگزار می‌شود. حدود یک سوم دانش‌آموزان که نمره بالاتری گرفته باشند مدال طلا می‌گیرند و یک سوم دیگر نقره و بقیه برنز. در صورتی که نمره فردی خیلی پایین باشد، از مدال محروم می‌شود و صرفاً لوح افتخار می‌گیرد. تنها دارندگان مدال طلا به عضویت تیم ملی المپیاد ایران در می‌آیند. برای انتخاب دانش‌آموزان اعزامی به المپیاد جهانی، آزمون‌های دیگری نیز از دارندگان مدال طلا گرفته می‌شود و در نهایت رتبه‌های برتر به المپیادهای بین‌المللی راه می‌یابند. تمامی دارندگان مدال نخبه حساب می‌شوند و از مزایای بنیاد نخبگان بهره می‌برند. مدال‌های طلا از سربازی و کنکور معاف هستند. مدال‌های نقره و برنز هم ۲۰ درصد سهمیه کنکور دارند.

با موفقیت دانش‌آموزان ایرانی در المپیادهای جهانی، از سال ۱۳۷۴ هر ساله المپیادهای دانشجویی نیز با هدف کشف استعدادهای درخشان دانشجویان کشور و تشویق و ترغیب آن‌ها به مطالعه و تحقیق در

دوران تحصیل و ایجاد فرصت‌های مناسب برای اعتلای علمی آنان توسط سازمان سنجش آموزش کشور برگزار می‌شود. دانشجویان سال سوم به بالای رشته‌های المپیاد، می‌توانند در المپیاد دانشجویی شرکت کنند. لازم به ذکر است المپیادهای دانشجویی به دو روش متمرکز و غیر متمرکز برگزار می‌شوند. نفرات اول تا سوم المپیادهای دانشجویی کشور (با معرفی سازمان سنجش آموزش کشور) نیز مشمول جوایز تحصیلی بنیاد ملی نخبگان قرار می‌گیرند.

۴۳. **آزمون‌های مدارس خاص:** آزمون‌های مدارس خاص یکی دیگر از نهادهای رقابتی

مرتبط با امور نخبگان است که در بحث مدارس خاص نیز به آن‌ها پرداخته شده است. در حال حاضر تنها مکانیزمی که برای حضور در مدارس خاص در نظر گرفته شده است، آزمون‌هایی هستند که هر ساله برگزار می‌شوند. معدل دانش‌آموزان از جمله شروط شرکت در این آزمون‌هاست. آزمون‌های سالانه مدارس سمپاد و نمونه دولتی از مهمترین این آزمون‌ها به شمار می‌روند.

۴۴. **جشنواره‌ها و جوایز:** جشنواره‌ها و جوایز از مهمترین نهادهای حمایتی و تشویقی نخبگان

محسوب می‌شوند که برخی از آن‌ها تنها در محدوده مرزهای ملی و برخی نیز بین‌المللی هستند. این جشنواره‌ها در سراسر جهان در حوزه‌های مختلفی (برای نمونه حوزه‌های علمی-تحقیقاتی، فرهنگی-هنری و اقتصادی-کارآفرینی) برگزار می‌شوند و مبتنی بر دو رویکرد کلی هستند:

- شناسایی: این نوع از جشنواره‌ها و جوایز، با توجه به فعالیت‌های انجام شده توسط نخبگان، خود اقدام به شناسایی نخبگان، و انتخاب برترین‌ها می‌کنند. برای نمونه در رابطه با جایزه نوبل، دعوتنامه‌هایی برای حدود ۳۰۰۰ شخص منتخب ارسال می‌شود و از آن‌ها برای اعلام نامزدی دعوت به عمل می‌آید.

- خوداظهاری: در این قسم از جشنواره‌ها و جوایز، فرد نخبه با ارائه مدارک لازم درصدد اثبات نخبگی خود برمی‌آید و به شرکت در جشنواره اقدام می‌کند. بسیاری از جشنواره‌هایی که در کشور برگزار می‌شوند، در این گروه قرار می‌گیرند.

برخی از مهمترین جشنواره‌ها و جوایز کشور عبارتند از:

- **جایزه علمی شهید چمران:** این جایزه از طرف بنیاد ملی نخبگان به محققین دوره‌ی پسادکتری که استعداد‌های برتر و نخبگی آنان مطابق ماده ۶ آیین‌نامه احراز استعداد‌های برتر و نخبگی مصوب جلسه ۵۸۹ مورخ ۸۵/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی، احراز شده باشد، اعطا می‌شود. مطابق ماده ۱ آیین‌نامه اعطای جایزه علمی شهید چمران، حایزین افتخارات مشمول جوایز علمی و تحصیلی بنیاد ملی نخبگان به شرط حفظ پویایی هرگاه با تعیین موضوع تحقیق و استاد راهنمای برجسته از یکی از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی معتبر کشور در دوره پسا دکترا پذیرش دریافت کنند، با تایید بنیاد ملی نخبگان از جایزه علمی شهید چمران برخوردار می‌شوند.

- جشنواره بین‌المللی رویان: جشنواره بین‌المللی رویان یک جشنواره تحقیقاتی است که به صورت سالانه و به دنبال فراخوان طرح‌های تحقیقاتی در زمینه‌های مختلف پزشکی، تولیدمثل و علوم سلولی برگزار می‌شود. جشنواره بین‌المللی رویان هر سال برای معرفی و تقدیر از برترین طرح‌ها و مقاله‌های پژوهشی پزشکی در تولیدمثل و دانش و فناوری سلول‌های بنیادی در دنیا برگزار می‌شود.
- جایزه دکتر کاظمی آشتیانی: این جایزه به برترین محقق داخلی یا خارجی شرکت‌کننده در جشنواره بین‌المللی رویان اعطا می‌شود. این جایزه شامل مدال یادبود دکتر کاظمی و مبلغ ۲۰ هزار دلار است.
- جشنواره فن‌آفرینی شیخ‌بهایی: این جشنواره با هدف ترویج و توسعه فرهنگ فن‌آفرینی، خلاقیت و نوآوری، معرفی فن‌آفرینان به عنوان موتور حرکت و توسعه اقتصادی کشور و ایجاد فضای تعامل در میان فعالان عرصه‌های مختلف فن‌آفرینی برگزار می‌شود. حوزه فعلی جشنواره یک حوزه ملی برای فن‌آفرینان داخل کشور است و در یک چشم‌انداز میان‌مدت، فراملی شده و کشورهای منطقه را شامل خواهد شد. متولی اصلی این جشنواره، شهرک علمی و تحقیقاتی اصفهان است. برگزاری این جشنواره در دو بخش مسابقه‌ای و غیرمسابقه‌ای صورت می‌گیرد. بخش مسابقه‌ای شامل طراحان کسب و کار، فن‌آفرینان و سرمایه‌گذاران کارآفرین و بخش غیرمسابقه‌ای شامل نمایشگاه، سمینارهای آموزشی، بورس ایده و فرصت‌های جذب سرمایه‌گذار است. علاوه بر اهدای جوایز در بخش‌های مختلف مسابقه‌ای، نه نفر برگزیده بخش مسابقه‌ای فن‌آفرینان به عنوان فن‌آفرین نخبه منظور شده و از مزایای بنیاد ملی نخبگان بهره‌مند می‌شوند.
- جشنواره علوم پزشکی رازی: جشنواره تحقیقاتی علوم پزشکی رازی، همه‌ساله به منظور تجلیل از مقام و منزلت پژوهشگران، اعضای هیات علمی و دانشجویان فرهیخته دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور برگزار می‌شود. در این جشنواره افراد حقیقی و نهادهای حقوقی داخل کشور (شامل محققین، محققین جوان، محققین دانشجو در رشته‌های مختلف علوم پزشکی، صاحبان ابداعات و اختراعات در حیطه‌های علوم پزشکی، محققینی که تحقیقات آن‌ها منجر به ارتقای نظام سلامت شده باشد، دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور، مراکز تحقیقاتی مصوب علوم پزشکی کشور، مجلات علمی-پژوهشی مصوب علوم پزشکی کشور، کمیته‌های تحقیقات دانشجویی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور و نیز سازمان‌های غیردولتی/ شرکت‌ها/ مؤسسات/ انجمن‌های خیریه/ انجمن‌های

علمی حامی پژوهش‌های علوم پزشکی) و محققین خارج از کشور (شامل محققین ایرانی مقیم خارج از کشور و محققین غیرایرانی عضو کشورهای آیسسکو^۱) می‌توانند شرکت کنند.

- جشنواره بین‌المللی فارابی: این جشنواره ویژه تحقیقات علوم انسانی و اسلامی است که هر ساله توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و با همکاری دو سازمان بین‌المللی یونسکو و آیسسکو و برخی مراکز مهم علمی و پژوهشی داخلی برگزار می‌شود. این جشنواره در دو سطح جوان و بزرگسال و در دو حوزه داخل و خارج از کشور برگزار می‌گردد. هدف کلی این جشنواره تمهید و تقویت زمینه‌های مساعد، توجه بلیغ به ضرورت تولید دانش درخور نیازهای بومی جامعه پیشرو اسلامی و ایجاد ظرفیت‌های انگیزشی و حمایتی اقبال به پژوهش و نوآوری است.
- جشنواره بین‌المللی خوارزمی: این جشنواره توسط سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران در محورهای پژوهش‌های بنیادی، کاربردی، توسعه‌ای و ابتکار و اختراع با هدف شناسایی، جذب و پرورش استعدادها در زمینه‌های مختلف علمی و صنعتی، ارج نهادن به مقام والای پژوهشگران، مخترعان، نوآوران و فناوران، ایجاد بستری مناسب برای همکاری‌های علمی و فناوری، تعامل و گفتگو میان اندیشمندان داخلی و خارجی و حمایت‌های مادی و معنوی از برگزیدگان جشنواره، برگزار می‌شود. در حال حاضر زمینه‌های علمی مورد پذیرش عبارتند از: برق و کامپیوتر، مکانیک، صنایع شیمیایی، مواد و متالورژی، عمران، مطالعات فناوری و صنایع، علوم انسانی، علوم پایه، هنر و معماری، علوم پزشکی (برای شرکت‌کنندگان خارجی)، کشاورزی و منابع طبیعی، بیوتکنولوژی و علوم پایه پزشکی و طرح‌های ویژه.
- جشنواره جوان خوارزمی: هدف اصلی این جشنواره ایجاد، پرورش، رشد و شکوفایی استعدادها و خلاقیت‌های نوجوانان و جوانان و توسعه و تعمیق روحیه پژوهش، نوآوری و حمایت و هدایت مادی و معنوی از دانش‌آموزان و دانشجویان پژوهشگر و نوآور است. در حال حاضر متولی اصلی بخش دانش‌آموزی و دوره‌های کاردانی این جشنواره معاونت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش و متولی بخش دانشجویی و آزاد آن، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران است. مشابه جشنواره بین‌المللی خوارزمی هدف اصلی این جشنواره نیز شناسایی و معرفی طرح‌های برتر در زمینه پژوهش‌های نوین بنیادی، کاربردی، توسعه‌ای، اختراع و نوآوری است با این تفاوت که جشنواره بین‌المللی در عرصه جهانی و با مشارکت فرهیختگان به ویژه اساتید دانشگاه‌ها، پژوهشگران، نوآوران، فناوران و متخصصان داخل و خارج کشور برگزار می‌شود درحالی‌که جشنواره

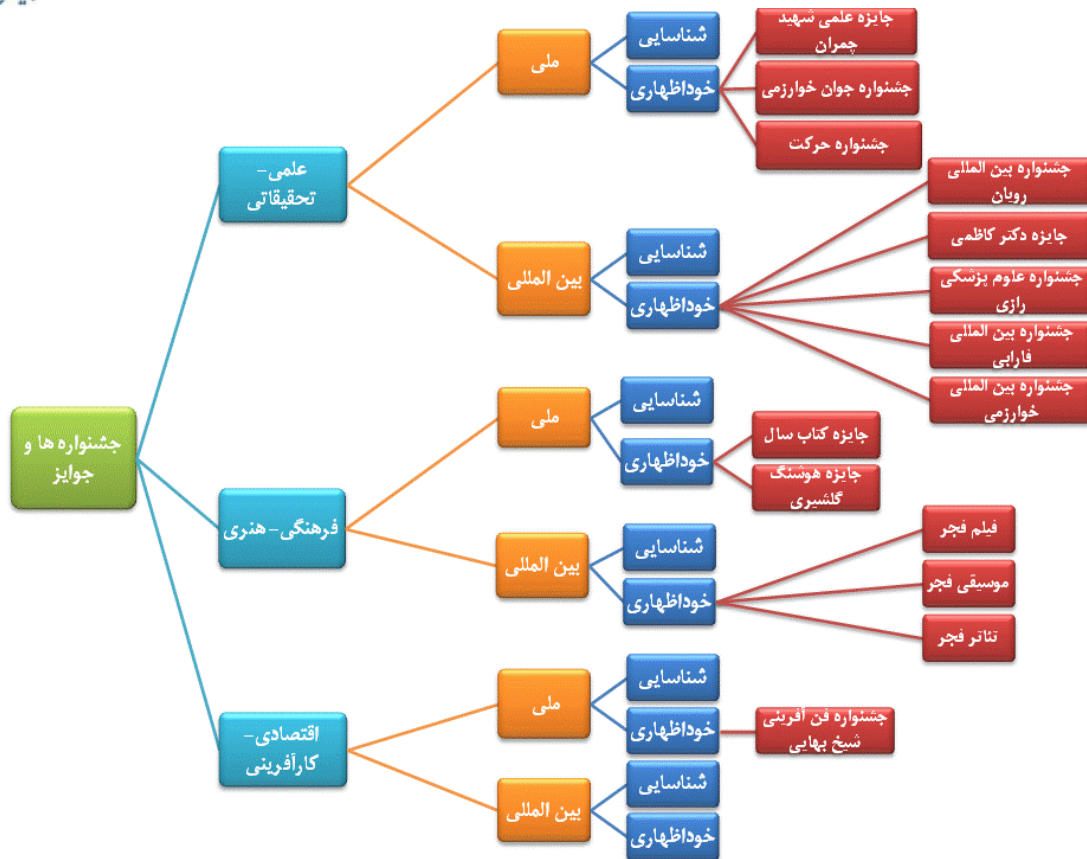
^۱ سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی اسلامی (Islamic Educational, Scientific and Cultural Organization) نهادی است که در سال ۱۹۷۹ در و بر اساس مصوبه دهمین کنفرانس وزرای خارجه‌ی کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در شهر فاس مراکش تأسیس شده است.

جوان با مشارکت دانشجویان، دانش‌آموختگان، نوآوران و متخصصان جوان داخل کشور (با شرط سنی زیر سی سال) برگزار می‌شود.

- جشنواره ملی حرکت: جشنواره ملی حرکت ویژه انجمن‌های علمی دانشجویی دانشگاه‌های کشور است که با تاکید بر ارتباط این دسته از انجمن‌ها با جامعه و صنعت برگزار می‌شود. اداره کل امور فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری متولی اصلی این جشنواره است. نمایه‌سازی آثار، تولیدات و دستاوردهای انجمن‌های علمی دانشجویی، مدیریت دانش و منابع اطلاعاتی تولید شده در انجمن‌های علمی دانشجویی، شناسایی، معرفی و تقدیر از انجمن‌های علمی دانشجویی برگزیده در عرصه‌های آموزشی، ترویجی، پژوهشی، فناوری، اختراع و ابتکار، کارآفرینی، نشریات علمی دانشجویی و، شناسایی، معرفی و تقدیر از شرکت‌های دانشجویی، صنایع کارآفرین، مدیران مخترع پژوهشگر، خیرین برگزیده صنعت و دانشگاه و ایجاد فن‌بازار و نمایشگاه دستاوردهای انجمن‌های علمی دانشجویی در کنار صنایع به منظور تقویت پیوندها میان صنعت، جامعه و دانشگاه و تلاش به منظور فرهنگ‌سازی در این مسیر از جمله اهداف برگزاری این جشنواره است.
- جوایز ادبی: این جوایز توسط نهادهای دولتی یا غیردولتی، فرهنگستان‌ها، انجمن‌های ادبی، بنیادها و حتی اشخاص منفرد به آثار ادبی اعطا می‌شود. برخی از مهمترین این جوایز عبارت است از:
 - جایزه کتاب فصل و سال جمهوری اسلامی ایران: متولی این جایزه، معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و هدف از اهدای این جایزه توجه به پدیدآورندگان و برگزیدگان این آثار است که در زمره نخبگان جامعه قرار می‌گیرند. در هر فصل کتاب‌های منتخب شناسایی و از نویسندگان آن‌ها تقدیر می‌شود. همچنین هر سال نیز کتاب سال در زیرحوزه‌های مختلف علمی انتخاب و تقدیر می‌شود.
 - جایزه ادبی هوشنگ گلشیری: این جایزه توسط بنیاد هوشنگ گلشیری که بنیادی مردم نهاد است به صورت سالانه به بهترین رمان، بهترین رمان اول، بهترین مجموعه داستان و بهترین مجموعه داستان اول اهدا می‌شود.
 - جایزه منتقدان و نویسندگان مطبوعاتی: این جایزه توسط احمد غلامی برای حمایت از آثار فاخر داستانی بنیان نهاده شده است. هر ساله علاوه بر انتخاب مجموعه داستان و رمان از یک چهره تأثیرگذار در ادبیات داستانی ایران و یک روزنامه‌نگار فعال نیز تجلیل می‌شود.
 - جشنواره ادبی صادق هدایت: این جایزه توسط دفتر هدایت و سایت سخن برگزار می‌شود و به داستان‌های کوتاه منتشر نشده نویسندگان که شرایط خاصی داشته باشد، اهدا می‌شود.
 - جایزه ادبی جلال آل‌احمد: این جایزه بر اساس مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی بنیان نهاده شده است. متولی اصلی این جایزه نیز معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. این

جایزه به صورت سالیانه و در سه شاخه داستان‌نویسی، سرایش شعر، مستندنگاری و تاریخ‌نویسی به برگزیدگان اهدا می‌شود.

- قلم زرین: این جایزه توسط انجمن قلم ایران به بهترین کتاب‌های شعر، داستان و پژوهش و نقد ادبی، به طور سالیانه اعطا می‌شود.
- سایر جوایز نیز عبارتند از جایزه ادبی مهرگان، جایزه ادبی یلدا، جایزه شهر کتاب، داستان علمی تخیلی و فانتزی، جشنواره شعر فجر، اهدای نشان هنری وزارت ارشاد، جایزه ادبی «واو» (رمان متفاوت)، جایزه ادبی پروین اعتصامی، جایزه مهرگان، جشنواره داستان انقلاب، تکنیکی‌ترین رمان سال، جایزه ادبی یوسف، جایزه کتاب سال دفاع مقدس، کنگره سراسری شعر دفاع مقدس، جایزه کتاب سال شعر جوان (قیصر امین‌پور)، جایزه کتاب فصل، مسابقه داستان‌نویسی کشف لحظه، جایزه شعر کارنامه، جایزه ادبی چراغ مطالعه، جایزه ادبی اصفهان و جشنواره ملی داستان‌های ایرانی.
- جشنواره‌های هنری: برخی از مهمترین جشنواره‌های هنری در ادامه آمده است:
- جشنواره بین‌المللی تئاتر فجر: این جشنواره به عنوان مهمترین تجلی‌گاه فعالیت‌های یک‌ساله هنر نمایش کشور توسط مرکز هنرهای نمایشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار می‌شود. اعتلای هنر تئاتر در کشور، توسعه فرهنگ ایرانی اسلامی، کشف استعدادهای خلاق در حوزه هنر نمایش و تبادل دانش و فنون هنر نمایش در جهان امروز از جمله اهداف این جشنواره به شمار می‌رود.
- جشنواره بین‌المللی فیلم فجر: این جشنواره هر ساله توسط بنیاد سینمایی فارابی و زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار می‌شود. این جشنواره بخش‌های مختلفی دارد که برخی از آن‌ها عبارتند از: مسابقه سینمای معناگرا، مسابقه سینمای آسیا، مسابقه سینمای بین‌الملل، مسابقه سینمای ایران، مسابقه آثار مستند و مسابقه آثار سینمایی ایران.
- جشنواره بین‌المللی موسیقی فجر: این جشنواره در چهار حوزه موسیقی ردیف دستگاهی، موسیقی کلاسیک، آواز جنهمعی و آهنگسازی و زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برگزار می‌شود.
- برخی دیگر از جشنواره‌های هنری عبارتند از جشنواره مستقل فیلمنامه نویسی انقلاب، جشنواره فیلم کودک (همدان)، جشنواره تئاتر کودک و جشنواره بین‌المللی پویانمایی تهران.
- شکل زیر شمایی کلی از این نهاد را نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است جای خالی جوایز و جشنواره‌هایی با رویکرد شناسایی نخبگان به شدت محسوس است. در شکل به برخی از جوایز و جشنواره‌ها برای نمونه اشاره شده است.

شکل ۳-۲- شمای کلی نهاد جشنواره‌ها و جوایز
پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

۴۵. صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور: این صندوق، شخصیت حقوقی

مستقلی است که از زیرمجموعه‌های معاونت علم و فناوری نهاد ریاست جمهوری محسوب می‌شود. در ماده دو اساسنامه صندوق، هدف از تاسیس آن، ارزیابی کمک‌ها و خدمات حمایتی مادی و معنوی به پژوهشگران ایرانی اعم از حقیقی و حقوقی، در داخل و خارج کشور (با اولویت پژوهشگران داخلی) برای شکوفایی امور تحقیقاتی در راستای تولید علم و فناوری و بهره‌مند شدن مردم از نتایج آن‌ها در کشور، عنوان شده است. در این صندوق پژوهشگران و فناورانی مورد حمایت قرار می‌گیرند که پروژه‌های تحقیقاتی آن‌ها بر اساس نیازها و مزیت‌های کشور باشد. مطابق ماده ۳ اساسنامه، نوع فعالیت صندوق انجام حمایت‌های مالی و معنوی همه جانبه از پژوهشگران ایرانی «دانشگاهی و غیردانشگاهی در داخل و خارج از کشور» در راستای ارتقای کمی و کیفی تولید علم و توسعه فناوری و فراهم نمودن کاربرد نتایج تحقیقاتی و تولید علمی در سطوح ملی و بین‌المللی است.

منبع مورد استفاده در تعیین اولویت‌های تحقیقاتی، کتاب چاپ شده در اولویت تحقیقاتی شورای پژوهش‌های علمی وقت کشور است. کمیته‌های تخصصی صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران، موظف هستند اولویت‌ها را در رشته‌های مختلف با شرایط زمانی تطبیق داده و استفاده نمایند. این

صندوق تلاش دارد با توسعه و ثبت اختراعات و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات پژوهشی محققین کشور و استفاده از مزیت‌های متراتب، فاصله بین تحقیق و توسعه را کوتاه نموده و ارتباط بین مراکز علمی و صنعتی را به شکل اصولی و علمی ساماندهی و حمایت نماید. اهداف این صندوق عبارت است از:

- فراهم نمودن زمینه تبادل اطلاعات پژوهشی
 - ایجاد ساختار و زمینه‌های مناسب جهت همکاری‌های پژوهشی
 - بسترسازی مناسب جهت تولید و انتقال تکنولوژی
 - حمایت از ثبت اختراع و اکتشاف و نتایج پژوهش
 - کمک به گسترش مرزهای دانش و تولید علم
 - کمک به تجاری‌سازی نتایج پژوهش
 - تسهیل در بهره‌گیری جامعه از نتایج پژوهش
- حمایت مادی و معنوی از پژوهشگران توسط این صندوق، به طرق زیر است:
- کمک به اجرای طرح‌های تحقیقاتی
 - تجاری‌سازی نتایج پژوهشی محققان
 - کرسی پژوهشی
 - گرنت
 - کمک به ثبت اختراعات پژوهشگران در داخل و خارج از کشور
 - ثبت ایده‌ها و طرح‌ها (برخورداری صاحبان ایده‌ها و طرح‌ها از منافع حقوقی آن‌ها)
 - کمک برای به ثمر رساندن نوآوری‌ها و خلاقیت‌های منجر به تولید
 - حمایت از ایجاد و توسعه زیرساخت‌های پژوهشی و دیگر فعالیت‌های حمایتی

۴۶. صندوق نوآوری و شکوفایی: صندوق نوآوری و شکوفایی نهادی وابسته به شورای عالی

علوم، تحقیقات و فناوری است که در لایحه بودجه سال ۱۳۹۰، یک ردیف جدید بودجه به نام تامین سرمایه اولیه صندوق نوآوری و شکوفایی با مبلغ ۱۰ هزار میلیارد ریال به آن اختصاص داده شده و هدف آن تجاری‌سازی اختراعات و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان است. طبق مصوبه مجلس، این صندوق به منظور کمک به تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات و شکوفاسازی و کاربردی کردن دانش فنی از طریق ارائه کمک و تسهیلات قرض الحسنه و تسهیلات بدون اخذ هر گونه تضمین و مشارکت، با اختیار بخشش تمام یا بخشی از سهام مشارکت به شرکت دانش‌بنیان، تاسیس شده است و حداقل ۵ درصد سرمایه این صندوق برای اعطای تسهیلات به صندوق‌های غیردولتی پژوهشی و فناوری مورد تایید وزارت علوم تخصیص می‌یابد. سرمایه این صندوق ۳۰ هزار میلیارد ریال است که به تدریج ظرف حداکثر ۳ سال از محل صندوق توسعه ملی یا حساب ذخیره ارزی تامین می‌شود. آنچه که

از این صندوق انتظار می‌رود آن است که صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران بتواند به عنوان صندوق مادر، صندوق‌های پژوهشی کشور را سامان دهد و در هماهنگی کردن اطلاعات و گردآوری بانک اطلاعات تلاش کند.

۴۷. صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک: صندوق حمایت از

تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک به عنوان یک نهاد دولتی وابسته به وزارت صنایع و معادن (شرکت مادر تخصصی) وظیفه حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک در بخش‌های خصوصی و تعاونی را به صورت اعطای تسهیلات بلاعوض و یا تسهیلات با نرخ ترجیحی به افراد حقیقی یا حقوقی برعهده دارد. مطابق اساسنامه موضوع فعالیت این نهاد عبارت است از سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر و خدمات کارشناسی، صدور ضمانت‌نامه و حمایت مالی از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک در بخش‌های مرتبط به افراد حقیقی و یا حقوقی در زمینه‌های زیر:

- خرید، انتقال، جذب و توسعه فناوری‌های پیشرفته
- مطالعه و تحقیقات اعم از بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای
- آموزش‌های تخصصی کوتاه‌مدت
- خدمات مهندسی و طراحی
- طرح‌های تولیدی و خدماتی نیمه ساخت صنعتی و انبوه
- شرکت در مناقصه، همایش‌ها و نمایشگاه‌های داخلی و خارجی
- ایجاد زمینه‌های لازم جهت اطلاع‌رسانی، تدوین، انباشت و اشاعه دانش فنی
- گسترش همکاری‌های فنی و اقتصادی بین‌المللی و ارتقاء صادرات
- جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی

۴۸. صندوق توسعه فناوری‌های نوین: این نهاد از جمله صندوق‌های غیردولتی پژوهش و

فناوری است که به منظور ایجاد زمینه‌های مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی و حمایت کمی و کیفی از فعالیت‌های پژوهشی کاربردی- توسعه‌ای و فناوری و همچنین ارائه خدمات مالی ویژه و منحصر به فرد به کارآفرینان متخصص و نوآوران با حمایت دولت و پارک فناوری پردیس تاسیس شده است. مطابق اساسنامه، مأموریت صندوق توسعه فناوری‌های نوین، ارائه خدمات مالی به منظور کمک به تولید، توسعه و فروش فناوری‌های نوین است. اهداف این نهاد نیز عبارت است از:

- ایجاد زمینه مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در بخش پژوهش و فناوری
- کمک به دستگاه‌های اجرایی در جهت تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهش و فناوری و رفع مشکلات و موانع ایشان

- جبران عدم تمایل نهادهای مالی سنتی (همچون بانکها) برای سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوین و دانش‌بنیان به دلیل ریسک بالای آنها
 - جبران خلاء ناشی از فقدان ادبیات مشترک بین بانکها و محققان و نوآوران خصوصا در مسایل مربوط به دانش فنی
 - ایجاد کسب و کارهای جدید در حوزه‌های مختلف فناوری‌های پیشرفته دارای ارزش افزوده بالا
 - تسریع در فرایند تبدیل ایده به ثروت (نوآوری) و جلوگیری از بروکراسی معمول
۴۹. **صندوق مالی توسعه تکنولوژی ایران:** این صندوق نهادی غیرانتفاعی است که هدف اصلی آن مطابق اساسنامه عبارت است از تأمین منابع مالی مورد نیاز محققین و مبتکرین اعم از حقیقی و حقوقی به منظور دستیابی به خودکفایی و استقلال اقتصادی کشور و رهایی از وابستگی. با توجه به اهمیت تحقیق و ابتکار و ضرورت سرمایه‌گذاری در این زمینه و نقش آن در خوداتکایی و توسعه کشور، این صندوق با هدف کمک مالی به محققین و مبتکرین کشور با تصویب شورای پژوهش‌های علمی و صنعتی کشور ایجاد شده است. مشارکت‌کنندگان اصلی این صندوق عبارتند از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک ملی ایران، بانک سپه، بانک تجارت، بانک صادرات ایران، بانک مسکن، بانک کشاورزی، بانک رفاه کارگران، بانک ملت، سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران و وزارت صنایع.
۵۰. **موسسه توسعه فناوری نخبگان:** این موسسه یکی از اولین نهادهای سرمایه‌گذاری خطرپذیر در کشور است که در سال ۱۳۸۱ با کمک دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری تاسیس شده است. ماموریت اصلی این موسسه حفظ نخبگان با هدف توسعه تکنولوژی برای رشد اقتصادی است. مهمترین فعالیت‌های این موسسه عبارت است از:
- ایجاد "صندوق توسعه فناوری‌های نوین" در راستای آرایه مجموعه‌ای از خدمات مورد نیاز به کارآفرینان در حوزه تامین مالی و سرمایه‌گذاری در پروژه‌های دانش بنیان و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات
 - حمایت از توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط فناور و نوآور با هدف توسعه صنایع نوین و کارآفرینی
 - کمک و همیاری در تامین سرمایه ریالی طرح‌ها از طریق دیگر منابع اعتباری ممکن
 - انجام مطالعات امکانسنجی فنی- اقتصادی طرح‌های منتخب با استفاده از توان فنی شرکت‌های مهندسی و مراکز تحقیقاتی داخلی و خارجی و معرفی طرح‌های اقتصادی به متقاضیان اجرای طرح‌ها
 - بهره‌گیری مطلوب و استفاده از تمامی پتانسیل‌های موجود در دستگاه‌های دولتی، عمومی و خصوصی کشور جهت کمک به شرکت‌های فناور به منظور توسعه و دستیابی به بازارهای جهانی

- فراهم نمودن زمینه رشد شرکت‌های نوپا متکی بر نوآوری از طریق مراکز رشد و فرآیندهای زایشی

- کمک به ایجاد شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی جدید از طریق مراکز رشد واحدهای فناوری (انکوباتورها)

- ایجاد ارتباط بین ارایه دهندگان فناوری، صاحبان صنایع، متقاضیان فناوری و سرمایه‌گذاران

۵۱. **شرکت‌های دانش‌بنیان:** مطابق قانون قانون حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان

و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات، شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان، شرکت یا مؤسسه خصوصی یا تعاونی است که به منظور هم‌افزایی علم و ثروت، توسعه اقتصاد دانش‌محور، تحقق اهداف علمی و اقتصادی (شامل گسترش و کاربرد اختراع و نوآوری) و تجاری‌سازی نتایج تحقیق و توسعه (شامل طراحی و تولید کالا و خدمات) در حوزه فناوری‌های برتر و با ارزش افزوده فراوان به ویژه در تولید نرم افزارهای مربوط تشکیل می‌شود. این قسم از نهادها جهت ساماندهی دانش‌آموختگان، مخترعین، محققین و نوآوران به منظور توانمندسازی، انتقال یافته‌ها به سازمان‌ها و مؤسسات و بنگاه‌های اقتصادی، ایجاد اشتغال و رونق فضای کسب‌وکار و حمایت مالی از محققین، مخترعین، نوآوران و کارآفرینان ایجاد می‌شوند. قانون فوق تسهیلات ویژه‌ای نظیر معافیت‌های مالیاتی و بیمه‌ای، پرداخت وام به صورت قرض‌الحسنه و ... را برای این دسته از کسب‌وکارها در نظر گرفته است.

۵۲. **شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی:** با توجه به آیین‌نامه‌های موجود در رابطه با جذب و

نگهداری نیروی نخبه و تسهیلات ویژه‌ای که برای اشتغال این قشر در نظر گرفته شده است، نهادهای دولتی به عنوان یکی از مهمترین مراکز جذب و استخدام نخبگان محسوب می‌شوند. مطابق آیین‌نامه جذب و نگهداری نیروی انسانی نخبه مصوب هیات دولت، نخبه فردی است باهوش، مستعد، خلاق، کارآفرین و با نبوغ فکری که با فعالیت ذهنی خود و ایجاد نوآوری، موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه کشور می‌گردد. در این مصوبه افرادی که دارای ویژگی‌های زیر باشند، نخبه محسوب می‌شوند و مشمول این آیین‌نامه قرار می‌گیرند:

- برگزیدگان آزمون سراسری کارشناسی ارشد که به ازای هر پنجاه نفر پذیرفته شده در هر رشته حداکثر سه نفر به ترتیب امتیازات علمی

- برگزیدگان المپیادهای علمی و تخصصی رسمی کشور، با داشتن حداقل مدرک تحصیلی کارشناسی

- مخترعین و مکتشفین که اختراع و اکتشافات آنان در مراجع ذی‌ربط به ثبت رسیده است و برگزیدگان رتبه‌های اول تا سوم جشنواره خوارزمی، با داشتن مدرک تحصیلی حداقل کارشناسی

- رتبه‌های اول دارندگان مدارک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر که از طریق کنکور سازمان سنجش آموزش کشور پذیرش شده‌اند (با ورودی مشترک) و رتبه‌های اول فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه‌های معتبر خارج از کشور (با تشخیص وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)
- فارغ‌التحصیلان مقطع کارشناسی دانشگاه‌ها که در آزمون سراسری ورود به دانشگاه‌ها که توسط سازمان سنجش آموزش کشور برگزار می‌گردد، دارای رتبه‌های ذیل هستند:

- رتبه‌های کل زیر ۵۰۰ برای رشته ریاضی فیزیک
- رتبه‌های کل زیر ۲۵۰ برای رشته علوم تجربی
- رتبه‌های کل زیر ۱۰۰ برای رشته علوم انسانی
- رتبه‌های کل زیر ۱۰ برای رشته هنر

دارندگان مدارک تحصیلی کارشناسی و بالاتر که در آزمون استخدام ادواری سازمان سنجش آموزش کشور، دارای رتبه‌های ذیل می‌باشند:

- هر کدام از گروه‌های فنی، مهندسی و فرابری داده‌ها با رتبه کمتر از ۲۰۰
- هر کدام از گروه‌های پزشکی، پیراپزشکی، کشاورزی و محیط زیست با رتبه کمتر از ۷۰
- هر کدام از گروه‌های اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و طرح معلمان با رتبه کمتر از ۴۰
- هر کدام از گروه‌های اداری و مالی با رتبه کمتر از ۲۰

۵۳. **شرکت‌ها و سازمان‌های خصوصی:** در کنار بخش دولتی و به دلیل محدودیت‌های

ورود به این بخش، بسیاری از نخبگان جذب سازمان‌ها و بنگاه‌های خصوصی می‌شوند. از آنجا که یکی از مهمترین تمایزات میان بخش خصوصی با دولتی در رابطه با نیروی انسانی، استخدام بر اساس عملکرد و امنیت شغلی پایین است (Parker, ۱۹۹۵)، نخبگانی که جذب سازمان‌ها و شرکت‌های خصوصی می‌شوند، با چالش‌های شغلی بیشتری مواجهند که می‌تواند زمینه و انگیزه‌ای برای ارتقا و پیشرفت آنان محسوب شود. علیرغم مشکلات متعدد به ویژه مشکلات مالی بخش خصوصی، بسیاری از این قسم از نهادها، به ویژه نهادهای مرتبط یا وابسته به شرکت‌های چندملیتی و یا شرکت‌هایی که تحت قراردادهای مختلف انتقال تکنولوژی (مانند خرید حق امتیاز، همکاری مشترک، استخدام و تبادل نیروی انسانی، تحصیل، آموزش، تحقیق و توسعه مشترک و قراردادهای تحقیق و توسعه) به فعالیت مشغولند، این امکان را برای نخبگان ایجاد می‌کنند که ضمن تعامل با سایرین، دانش و مهارت‌های آنان افزایش یابد که این موضوع به تخصصی شدن و هدایت استعدادهای آنان کمک شایانی خواهد کرد.

۵۴. **انجمن‌های صنفی:** انجمن‌های صنفی از سوی گروهی از افراد که در یک حرفه خاص به

فعالیت مشغولند و با هدف پشتیبانی و گسترش فعالیت‌های آن حرفه، تشکیل می‌شود. مطابق آیین‌نامه

چگونگی تشکیل، حدود وظایف و اختیارات و چگونگی عملکرد انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوطه مصوب هیات وزیران، کارگران مشمول قانون کار و کارفرمایان هر حرفه یا صنعت می‌توانند با رعایت مقررات قانونی و این آیین‌نامه، به منظور حفظ حقوق و منافع مشروع و قانونی و بهبود وضع اقتصادی کارگران و کارفرمایان که خود متضمن حفظ منافع جامعه نیز است، مبادرت به تشکیل انجمن صنفی نمایند. برخی از مهمترین وظایف اساسی و عام انجمن‌های صنفی کارفرمایی مطابق قانون فوق و اساسنامه نمونه آن‌ها عبارت است از:

- کوشش در جهت استیفای حقوق و خواست‌های مشروع و قانونی اعضا از طریق ایجاد زمینه‌های مساعد به منظور نیل به اهداف انجمن
- جمع‌آوری اطلاعات، بررسی و تحقیق درباره مشکلات، شناخت نیازها و اولویت‌ها
- برنامه‌ریزی برای تامین نیازهای صنفی، آموزش، توسعه و گسترش فعالیت‌ها
- کوشش در ارتقای بهره‌وری منابع و ظرفیت تولید، انتقال نوآوری تکنولوژیک
- سعی در بهبود کیفیت تولید یا بررسی، شناخت و استقرار روش‌های نوین کنترل کیفیت
- کوشش برای هماهنگی در امور آموزش، ارتقای مهارت و تامین نیروی انسانی مورد نیاز، همکاری با وزارت کار و امور اجتماعی و سایر دستگاه‌ها و نهادهای ذیربط برای انجام آموزش‌های مربوط به حفاظت فنی و بهداشت کار
- انجام تحقیقات لازم و ارایه نظر مشورتی و حقوقی در خصوص تهیه لوایح و طرح‌های مربوط به قوانین کار و تامین اجتماعی و مسایل رفاهی و حقوق قانونی کارفرمایان به مراجع ذیربط
- همکاری در جهت تاسیس، تقویت و گسترش شرکت‌های تعاونی مرتبط با وظایف انجمن صنفی به منظور برخورداری اعضا از تسهیلات بیشتر
- حمایت و دفاع از حقوق و منافع صنفی و حرفه‌ای اعضا از طریق ارایه پیشنهاد و جلب پشتیبانی مراجع و سازمان‌های دولتی و ملی نسبت به هدف‌های انجمن
- قبول مسئولیت و همکاری با وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای رسمی در انجام وظایف و تکالیفی که این دستگاه‌ها به انجمن‌های صنفی محول می‌کنند و آمادگی برای ارایه مشورت‌های لازم به آن‌ها

لازم به ذکر است علاوه بر وظایف عام، هر یک از انجمن‌ها با توجه به نوع فعالیت خود، وظایف اختصاصی مشخصی را نیز بر عهده دارند.

۵۵. **اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن ایران:** این نهاد به ویژه در سال‌های اخیر به عنوان قدرتمندترین حلقه ارتباط میان دولت و صاحبان بخش خصوصی در حوزه تجارت، صنعت و معدن، نقش موثری را ایفا کرده است. اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن ایران، نهادهایی خصوصی

محسوب می‌شوند که وجهه و جایگاه قانونی قدرتمندی در کشور دارند و از مهمترین مراکز بکارگیری نخبگان اقتصادی محسوب می‌شوند. بر اساس قانون تشکیل اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، برخی از مهمترین وظایف این نهاد به ویژه در رابطه با امور نخبگان عبارت است از:

- ایجاد هماهنگی و همکاری بین بازرگانان و صاحبان صنایع و معادن و کشاورزی در اجرای قوانین مربوطه و مقررات جاری مملکتی
- ارایه نظر مشورتی در مورد مسایل اقتصادی کشور اعم از بازرگانی، صنعتی و معدنی و مانند آن به قوای سه‌گانه
- ارتباط با اتاق سایر کشورها و تشکیل اتاق‌های مشترک و کمیته‌های مشترک با آنها بر اساس سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران
- تشکیل نمایشگاه‌های تخصصی و بازرگانی داخلی و خارجی با کسب مجوز از وزارت بازرگانی و شرکت در سمینارها و کنفرانس‌های مربوط به فعالیت‌های بازرگانی، صنعتی، معدنی و کشاورزی اتاق در چارچوب سیاست‌های نظام جمهوری اسلامی ایران
- کوشش در راه شناسایی بازار کالاهای صادراتی ایران در خارج از کشور و تشویق و کمک به موسسات مربوطه جهت شرکت در نمایشگاه‌های بازرگانی داخلی و خارجی
- تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاری داخلی در امور تولیدی بالاخص تولید کالاهای صادراتی که دارای مزیت نسبی باشند
- ایجاد و اداره مرکز آمار و اطلاعات اقتصادی به منظور انجام وظایف و فعالیت‌های اتاق
- تشکیل اتحادیه‌های صادراتی و وارداتی و سندیکاهای تولیدی در زمینه فعالیت‌های بازرگانی، صنعتی، معدنی و خدماتی طبق مقررات مربوط
- دایر کردن دوره‌های کاربردی در رشته‌های مختلف بازرگانی، صنعتی، معدنی و خدماتی متناسب با احتیاجات کشور

۵۶. سازمان‌های نظام صنفی: این سازمان‌ها عموماً یک تشکل صنفی و تخصصی هستند

- که با هدف جلوگیری از فعالیت‌های پراکنده در یک زمینه خاص ایجاد می‌شوند. سازمان نظام پرستاری، سازمان نظام پزشکی، سازمان نظام روانشناسی، سازمان نظام مهندسی، سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی و سازمان نظام صنفی رایانه‌ای نمونه‌هایی از این نهادها هستند که وظایف مختلف و متنوعی را بر عهده دارند. برای نمونه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- اظهار نظر مشورتی در تهیه و تدوین لوایح، طرح‌ها، تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌ها
 - تدوین و تصویب مقررات و ضوابط خاص صنفی
 - همکاری با شوراهای گسترش و برنامه‌ریزی دانشگاه‌ها و مشارکت در تعیین ظرفیت دانشگاه‌ها

- مشارکت فعال در تدوین برنامه‌های آموزشی
- تلاش به منظور ارتقاء کیفی مهارت‌ها و دانش فارغ‌التحصیلان
- کمک به ایجاد گسترش زمینه‌های پژوهشی و تحقیقات علمی
- همکاری در تعیین راه‌های تبادل علمی، تحقیقاتی و حرفه‌ای با سازمان‌های قانونی داخل کشور و نیز با سایر کشورها و مجامع علمی و حرفه‌ای بین‌المللی به منظور ارتقاء کیفیت آموزشی
- تلاش در جهت ارتقای سطح دانش و گسترش فناوری جدید
- تلاش در جهت ارتقای توانمندی‌های حرفه‌ای اعضا و کمک به ساماندهی اشتغال
- رتبه‌بندی افراد حقیقی و حقوقی

۵۷. سازمان‌های خیریه‌ای: سازمان‌های خیریه نهادهایی غیردولتی و غیرانتفاعی هستند که

اهداف نیکوکارانه را دنبال می‌کنند. این سازمان‌ها در حوزه‌های علمی، آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، هنری و غیره به فعالیت مشغولند و اهداف متعدد و متنوعی را دنبال می‌کنند. بسیاری از نهادهای خیریه‌ای اهداف و برنامه‌های خاصی را در ارتباط با نخبگان کم بضاعت دنبال می‌کنند. برای نمونه می‌توان به موسسه خیریه امام رضا (ع) اشاره کرد که برخی از اهداف این آن در رابطه با امور نخبگان عبارت است از:

- کمک بلاعوض در جهت ادامه تحصیل و تحقیق دانش‌آموزان و دانشجویان ممتاز، نخبگان، ولی بی بضاعت و کم بضاعت که به علت مشکلات مادی ممکن است از ادامه تحصیل فعال و با نشاط، باز بمانند. این حمایت مالی می‌تواند تا پایان تحصیل ایشان، به شرط ممتاز باقی ماندن ادامه یابد.
- کمک به توانمندسازی و کارآمدی جوانان و افراد مستعد ولی کم بضاعت، از طریق مهارت‌آموزی و طی دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای مورد نیاز و تهیه ابزار کار برای آنان در حد امکان، به صورتی که به نیروهای ماهر و کار آمد و مولد تبدیل شده و ضمن رفع بعضی نیازهای اقتصادی و خدماتی جامعه، زندگی خود را نیز اداره نمایند.

کمک به تحصیل دانشجویان مستعد، شناسایی دانشجویان آسیب‌پذیر و معرفی آنان به موسسات مربوطه و اعطای وام‌های قرض‌الحسنه و کمک‌های بلاعوض به دانشجویان نیازمند نیز از دیگر اهدافی است که در برخی از سازمان‌های خیریه‌ای دنبال می‌شود.

۵۸. مرجعیت: مرجعیت یکی از مهمترین و تاثیرگذارترین نهادهای نخبه در جامعه اسلامی است

که افتاء و صدور احکام فردی و اجتماعی از وظایف اصلی آن به شمار می‌آید. مراجع، افراد شایسته‌ای هستند که پس از طی مدارج و مراحل علمی و به دست آوردن تقوای عملی و انسانی، عنوان و منصب مرجعیت را دریافت می‌کنند.

۵۹. **احزاب:** احزاب یکی از مهمترین نهادهای تربیت نخبگان سیاسی محسوب می‌شوند. مطابق قانون فعالیت احزاب، حزب، جمعیت، انجمن، سازمان سیاسی و امثال آن‌ها تشکیلاتی است که دارای مرامنامه و اساسنامه بوده و توسط یک گروه اشخاص حقیقی معتقد به آرمان‌ها و مشی سیاسی معین تاسیس شده و اهداف، برنامه‌ها و رفتار آن‌ها به صورتی با اصول اداره کشور و خطمشی کلی نظام جمهوری اسلامی ایران مرتبط است. هر یک از احزاب مطابق اساسنامه، اهداف و وظایف متعددی را بر عهده دارند. فعالیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به منظور سرعت بخشیدن به توسعه ایران اسلامی، بسط عدالت اجتماعی و آزادی‌های مشروع در نظام جمهوری اسلامی ایران و ارتقاء رفاه اجتماعی و تلاش و فرهنگ‌سازی در رسیدگی به مستمندان، توسعه اتحاد ملی و انسجام اسلامی، بسط و توسعه بصیرت سیاسی و دفاع از ارزش‌های اسلامی، از جمله اهداف احزاب به شمار می‌آیند.

۶۰. **مجمع نخبگان ایران:** مجمع نخبگان ایران، نهادی غیر دولتی است که در راستای گسترش فعالیت‌های علمی، تحقیقاتی، آموزشی، فرهنگی و حمایتی، با کارکرد تخصصی، عمومی و عام‌المنفعه که فعالیت‌های آن غیرسیاسی و غیرانتفاعی، به صورت ملی در سراسر کشور در حال فعالیت است. این نهاد در راستای پاسخ به نیازی اساسی در زمینه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در محورهایی مانند پشتیبانی مادی و معنوی از نخبگان کشور، شناسایی، هدایت و حمایت از نخبگان به منظور تولید علم در کشور، کشف، جذب و پرورش استعدادها، حمایت از شخصیت‌های جامع‌الشرایط علمی، حمایت از نخبگان برای انجام فعالیت‌های تحقیقاتی و کارآفرینی و ... تشکیل شده است.

۳-۳- بررسی کارکردهای نهادهای شناسایی شده

پس از شناسایی نهادهای مرتبط با امور نخبگان، لازم است تا کارکردهای هر یک از آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد تا خلاءهای موجود در نظام نخبگان فعلی شناسایی شود. هر یک از این نهادها می‌توانند کارکردهای مختلفی را داشته باشند. اغلب کارکردهایی که در زیر آمده است، کارکردهایی هستند که انتظار می‌رود در هر نظام ملی نوآوری وجود داشته باشند (Capron & Cincera, ۱۹۹۹)، علاوه بر آن به دلیل موضوع و ماهیت نخبگی، کارکرد تشویق و حمایت از نخبگان نیز به کارکردهای زیر اضافه شده است:

- سیاست‌گذاری (شامل زیر کارکردهای سیاست‌سازی و تصمیم‌گیری): منظور از زیر کارکرد سیاست‌سازی این است که نهاد مربوطه دارای وظیفه و کارکرد تعیین سیاست است و نقش مجری و تصمیم‌گیر را ندارد، اما در کارکرد تصمیم‌گیری، نهاد یک مجری و کننده کار است.
- تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه: منظور از این کارکرد، حمایت‌های مالی، حقوقی، مالکیت فکری، تدارکات، تأمین و تجهیز آزمایشگاه‌ها و استانداردهاست.

- انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه: منظور از این کارکرد، انجام انواع تحقیقات بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای است.
- ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات: منظور از این کارکرد، حمایت از تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و حمایت از نخبگان از طریق ایجاد فضاهای کارآفرینی و سازمان‌های حمایت‌کننده است.
- توسعه و ارتقاء نخبگان: منظور از این کارکرد دادن آموزش‌های پایه‌ای، کارآفرینی و ضمن خدمت در راستای رشد دانش و مهارت‌های نخبگان است و نیز هر گونه کارکردی که به صورت غیر مستقیم منجر به رشد سطح علمی و معنوی نخبگان شود.
- تشویق و حمایت از نخبگان: منظور از این کارکرد تشویق و حمایت از نخبگان به منظور تداوم نخبگی آنان و ارتقاء فرهنگ نوآوری در جامعه است.

پس از معین شدن کارکردهایی که از نهادهای نظام نخبگانی کشور انتظار می‌رود، لازم است تا مشخص شود هر یک از نهادهای شناسایی شده، چه کارکردی را در رابطه با نظام نخبگان ایفا می‌کنند. در این قسمت با توجه به اطلاعات در دسترس در رابطه با هر یک از نهادها و اهداف، مأموریت و شرح وظایف مندرج در اساسنامه‌ی آن‌ها که در بخش پیشین نیز به آن اشاره شد، کارکردهای هر یک از نهادها تعیین شده است. لازم به ذکر است از آنجا که تعیین قطعی کارکردهای نهادهای شناسایی شده به دلایل مختلف امکان‌پذیر نیست، با توجه به اطلاعات موجود، نهادی که یک کارکرد خاص را ایفا می‌کند در جداول با علامت ستاره مشخص شده است. با توجه به شفافیت اهداف و وظایف و میزان تاکید نهادها بر هر یک از کارکردها، نهادی که با اهمیت بیشتری یک کارکرد را ایفا می‌کند با سه ستاره، نهادی که با اهمیت متوسط بر یک کارکرد تاکید دارد، با دو ستاره و نهادی که با اهمیت کمتری کارکردی را ایفا می‌کند با یک ستاره درون جداول مشخص شده است.

جدول زیر کارکردهای هر یک از نهادهای عام سیاستی- دولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است سیاست‌گذاری کارکرد اغلب این دسته از نهادهاست.

جدول ۱۵-۳- کارکردهای نهادهای عام سیاستی - دولتی

ردیف	نهادهای سیاستی-دولتی درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	نتایج تحقیقات	فناورانه و تجاری سازی	ارتقاء کارآفرینی	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	نهاد ریاست جمهوری	***							
۲	معاونت‌های وابسته به نهاد ریاست جمهوری	***	*			*		*	
۳	مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری	***							
۴	مجلس شورای اسلامی	***							
۵	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	**		**					
۶	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	**	*			*	*	*	*
۷	وزارت آموزش و پرورش	***					*		
۸	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	***		**				*	
۹	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	***	*	*				*	*
۱۰	وزارت امور خارجه	***							
۱۱	شورای عالی انقلاب فرهنگی	***							

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای هر یک از نهادهای خاص سیاستی- دولتی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۱۶-۳- کارکردهای نهادهای خاص سیاستی - دولتی

ردیف	نهادهای سیاستی-دولتی درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	نتایج تحقیقات	تجاری سازی نتایج	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	بنیاد ملی نخبگان	***	***					***	***
۲	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری		***	***		*	*	*	
۳	مرکز همکاری‌های علمی بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری							**	***
۴	شورای هدایت استعدادها درخشان وزارت علوم	**	**					*	*
۵	کمیته کارشناسی مسایل استعدادها درخشان							*	*

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای عام آموزشی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. کارکرد اغلب این نهادها نیز، توسعه و ارتقاء نخبگان است.

جدول ۱۷-۳- کارکردهای نهادهای عام آموزشی

ردیف	نهادهای آموزشی درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها					**	**
۲	حوزه‌های علمیه	**	**	*		**	**
۳	جهاد دانشگاهی		**	**	**	**	**
۴	دانشگاه‌ها			*		**	
۵	تعیین رشته در مقطع دبیرستان					**	
۶	سازمان سنجش آموزش کشور					**	**
۷	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان					**	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص آموزشی مرتبط با امور نخبگان را نشان می‌دهد. کارکرد اغلب این نهادها نیز، توسعه و ارتقاء نخبگان است.

جدول ۱۸-۳- کارکردهای نهادهای خاص آموزشی

ردیف	نهادهای آموزشی درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	دانشگاه امام صادق (ع)		*	*	*	**	**
۲	بیست دانشگاه برتر کشور		*	*		**	*
۳	مدارس خاص (مانند مدارس سمپاد، نمونه دولتی، فرهنگ و...)					**	
۴	باشگاه دانش پژوهان جوان		*	*		**	**
۵	سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان			*		**	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص تحقیق و توسعه را نشان می‌دهد

جدول ۱۹-۳- کارکردهای نهادهای خاص تحقیق و توسعه

ردیف	نهادهای تحقیق و توسعه درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه تسهیل، هدایت و تأمین مالی	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	باشگاه پژوهشگران جوان		***			***	***
۲	باشگاه پژوهشگران دانشجو		***			***	***
۳	پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها		***	***		***	
۴	پارک‌های علم و فناوری		**	***	***		**
۵	انجمن‌های علمی			***		***	***
۶	قطب‌های علمی		*	***		***	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای عام ارتباطی یا واسطه‌ای مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۰-۳- کارکردهای نهادهای عام ارتباطی یا واسطه‌ای

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران					*	***
۲	شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور	***					***

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص ارتباطی یا واسطه‌ای مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۱-۳- کارکردهای نهادهای خاص ارتباطی یا واسطه‌ای

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تسهیل و حمایت از نخبگان
۱	سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی کشور		***	*	***	*	***
۲	فرهنگستان‌ها	**	**			*	***
۳	سازمان توسعه نوآوری‌های دانشجویان کشور		***		***	***	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای عام رقابتی مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۲-۳- کارکردهای نهادهای عام رقابتی

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تسهیل و حمایت از نخبگان
۱	کنکورها					*	
۲	آزمون‌های استخدامی					*	

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص رقابتی مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۳-۳- کارکردهای نهادهای خاص رقابتی

ردیف	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱						المیادها
۲						آزمون‌های مدارس خاص
۳			*	*	*	جشنواره‌ها و جوایز

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای صندوق‌های خاص مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است همه نهادهای این بخش، دو کارکرد تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه و ارتقای کارآفرینی فناورانه و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات را بر عهده دارند.

جدول ۲۴-۳- کارکردهای صندوق‌های خاص و سازمان‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر مرتبط با نخبگان

ردیف	سیاست گذاری	تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تجاری سازی نتایج تحقیقات	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱					*	*	صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور
۲					*	*	صندوق نوآوری و شکوفایی
۳					*	*	صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)
۴					*	*	صندوق توسعه فناوری‌های نوین
۵					*	*	صندوق مالی توسعه تکنولوژی ایران
۶					*	*	موسسه توسعه فناوری نخبگان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای عام کسب‌وکار مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۵-۳- کارکردهای نهادهای عام کسب و کار

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تسهیل، هدایت و تأمین مالی	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تجاری سازی نتایج تحقیقات	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	شرکت‌ها و سازمان‌های دولتی							*	**
۲	شرکت‌ها و سازمان‌های خصوصی							**	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص کسب‌وکار مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۶-۳- کارکردهای نهادهای خاص کسب‌وکار

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تسهیل، هدایت و تأمین مالی	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تجاری سازی نتایج تحقیقات	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	شرکت‌های دانش‌بنیان							**	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای عام غیردولتی مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۷-۳- کارکردهای نهادهای عام غیردولتی

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تسهیل، هدایت و تأمین مالی	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	تجاری سازی نتایج تحقیقات	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	انجمن‌های صنفی	*						*	*
۲	اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن ایران	*						**	**
۳	سازمان‌های نظام صنفی	*	*					**	*
۴	سازمان‌های خیریه‌ای								**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر کارکردهای نهادهای خاص غیردولتی مرتبط با نخبگان را نشان می‌دهد.

جدول ۲۸-۳- کارکردهای نهادهای خاص غیردولتی

ردیف	نهادهای ارتباطی و واسطه‌ای درگیر در امور نخبگان	سیاست‌گذاری	فعالیت‌های تحقیق و توسعه، تسهیل، هدایت و تأمین مالی	انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه	ارتقاء کارآفرینی فناورانه و تجاری سازی نتایج تحقیقات	توسعه و ارتقاء نخبگان	تشویق و حمایت از نخبگان
۱	احزاب	**				**	**
۲	مرجعیت					**	**
۳	مجمع نخبگان ایران	*				**	**

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۴- بررسی نهادها در زنجیره‌ی ارزش

همانگونه که در قسمت مفاهیم عنوان شده است، زنجیره‌ی ارزش نظام نخبگان مشتمل بر فعالیت‌های شناسایی، جذب، هدایت (آموزش و پرورش)، بکارگیری، حمایت، تکریم، الگوسازی و نگهداشت است. در این قسمت به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود که هر یک از نهادهای شناسایی شده کدام بخش از فعالیت‌های زنجیره ارزش را پوشش می‌دهند.

جدول زیر وضعیت نهادهای عام سیاستی- دولتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۲۹-۳- وضعیت نهادهای عام سیاستی- دولتی در زنجیره ارزش

نهاد	شناسایی	پرورش	هدایت		بکارگیری	حمایت	تکریم	الگوسازی	نگهداشت
			آموزش	پرورش					
نهاد ریاست جمهوری					***	*	*		
معاونت‌های وابسته به نهاد ریاست جمهوری	*				**	*	*		
مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری					***				
مجلس شورای اسلامی					***				
مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	*	**							
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	***	**	**	**	**	**	*	**	**
وزارت آموزش و پرورش		**	**	**	**				
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی		**	**	**	**				
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی		**	**	**	**	**	**		

							**		وزارت امور خارجه
					**	**	**	**	شورای عالی انقلاب فرهنگی

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص سیاستی- دولتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می دهد.

جدول ۳۰-۳- وضعیت نهادهای خاص سیاستی- دولتی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		پدر	شناسایی	نهاد
					پرورش	آموزش			
	*	***	***	***	**	**	***	***	بنیاد ملی نخبگان
			**			**			دفتر همکاری های فناوری ریاست جمهوری
*	*	**	***	***		**	**	**	مرکز همکاری های علمی بین المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
			***		**	**			شورای هدایت استعداد های درخشان وزارت علوم
			***						کمیته کارشناسی مسایل استعداد های درخشان

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای عام آموزشی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می دهد.

جدول ۳۱-۳- وضعیت نهادهای عام آموزشی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		پدر	شناسایی	نهاد
					پرورش	آموزش			
			**		***				نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها
*	*	**	***	***	***	***	***	**	حوزه های علمی
			*	**	**	***	***		جهاد دانشگاهی
		*	*	***	**	***	***	***	دانشگاه ها
						***		***	تعیین رشته در مقطع دبیرستان
								***	سازمان سنجش آموزش کشور
			**		**	**	***		کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص آموزشی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می دهد.

جدول ۳-۳۲- وضعیت نهادهای خاص آموزشی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		بازرسان	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرورش			
		**	*	***	**	***	***	***	بیست دانشگاه برتر کشور
					**	***	***	***	مدارس خاص (مانند مدارس سمپاد و نمونه دولتی، فرهنگ و ...)
			**			**	***	***	باشگاه دانش پژوهان جوان
			**		**	***	***	***	سازمان ملی پرورش استعدادها درخشان

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص تحقیق و توسعه را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳-۳۳- وضعیت نهادهای خاص تحقیق و توسعه در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		بازرسان	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرورش			
			***			**	***	***	باشگاه پژوهشگران جوان
			***		**	**	***	***	باشگاه پژوهشگران دانشجو
			**	**			***		پژوهشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها
**			***	**			***		پارک‌های علم و فناوری
**	**	***	***	***			***	***	انجمن‌های علمی
**			**	***			***		قطب‌های علمی

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳۴-۳- وضعیت نهادهای عام ارتباطی و واسطه‌ای در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	هماینت	بکارگیری	هدایت		ب.ب.	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرورش			
	***	**	***		***	*			صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران
			**	**			***	***	شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳۵-۳- وضعیت نهادهای خاص ارتباطی و واسطه‌ای در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	هماینت	بکارگیری	هدایت		ب.ب.	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرورش			
			***						سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی کشور
	**	***	***			*		**	فرهنگستان‌ها
**			**			**	***	***	سازمان توسعه نوآوری‌های دانشجویان کشور

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای عام رقابتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳۶-۳- وضعیت نهادهای عام رقابتی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	هماینت	بکارگیری	هدایت		ب.ب.	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرورش			
							***	***	کنکورها
							***	***	آزمون‌های استخدامی مراکز خاص

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص رقابتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳۷-۳- وضعیت نهادهای خاص رقابتی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		بزر	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرویش			
	**	**				**	***	***	المیادها
							***	***	آزمون‌های مدارس خاص
	***	***	**					***	جشنواره‌ها و جوایز

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر وضعیت صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری خاص را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳۸-۳- وضعیت صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری خاص در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		بزر	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرویش			
			***			*	***		صندوق حمایت از پژوهشگران و فناوران کشور
			***						صندوق نوآوری و شکوفایی
			***						صندوق حمایت از تحقیقات و توسعه صنایع الکترونیک (صحا)
			***						صندوق توسعه فناوری های نوین
			***						صندوق مالی توسعه تکنولوژی ایران
			***						موسسه توسعه فناوری نخبگان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای عام کسب‌وکار را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۳-۳۹- وضعیت نهادهای عام کسب و کار در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		جذب	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرویش			
*			**	***			***		سازمانها و شرکتهای دولتی
**				***		**	***		سازمانها و شرکتهای خصوصی

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادهای خاص کسب و کار را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می دهد.

جدول ۳-۴۰- وضعیت نهادهای خاص کسب و کار در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		جذب	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرویش			
			**	***			**		شرکتهای دانش بنیان

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادها و سازمانهای عام غیردولتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می دهد.

جدول ۳-۴۱- وضعیت نهادها و سازمانهای عام غیردولتی در زنجیره ارزش

نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		جذب	شناسایی	نهاد
					آموزش	پرویش			
			***	***		**		*	اتاق های بازرگانی و صنایع و معادن
			**	***		*			انجمن های صنفی
			**	***		**	**	**	سازمان های نظام صنفی
			***						سازمان های خیریه

پردازش: اندیشگاه آتی نگار

جدول زیر وضعیت نهادها و سازمان‌های خاص غیردولتی را در طول زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور نشان می‌دهد.

جدول ۴۲-۳- وضعیت نهادها و سازمان‌های خاص غیردولتی در زنجیره ارزش

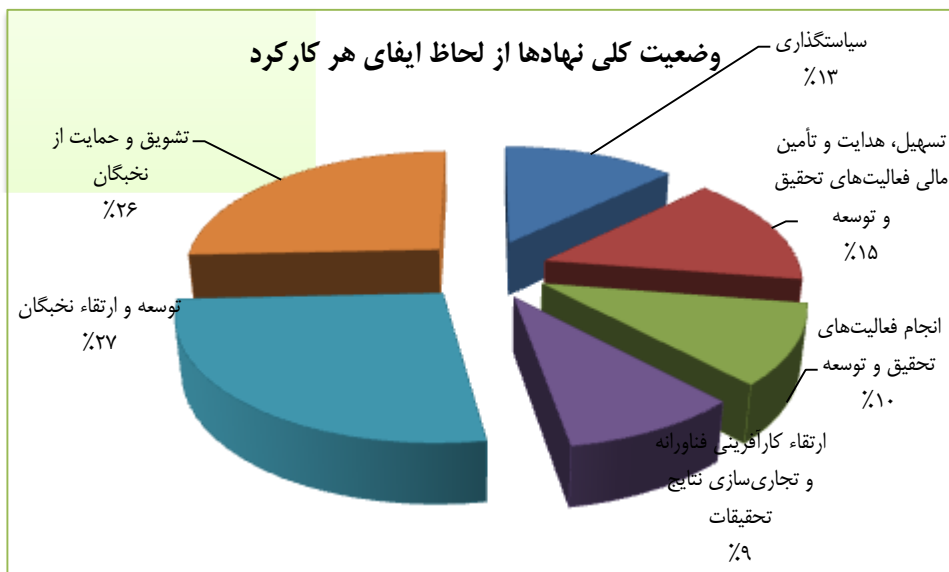
نگهداشت	الگوسازی	تکریم	حمایت	بکارگیری	هدایت		بهره	شناسایی	نهاد
					آموزش	پروژه			
***	***			***					مرجعیت
***	**	**	**	***		**	***	***	احزاب
	***	***	***			**	***	***	مجمع نخبگان ایران

پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

۵-۳- تحلیل کلی در رابطه با نهادهای شناسایی شده

در مجموع ۶۰ نهاد و سازمان در رابطه با امور نخبگان کشور شناسایی شده است که ۳۲ نهاد، به طور خاص به امور نخبگان کشور اختصاص دارند و ۲۸ نهاد نیز نهادهای عامی هستند که برخی از کارکردهای آن‌ها حوزه نخبگان را نیز در بر می‌گیرد.

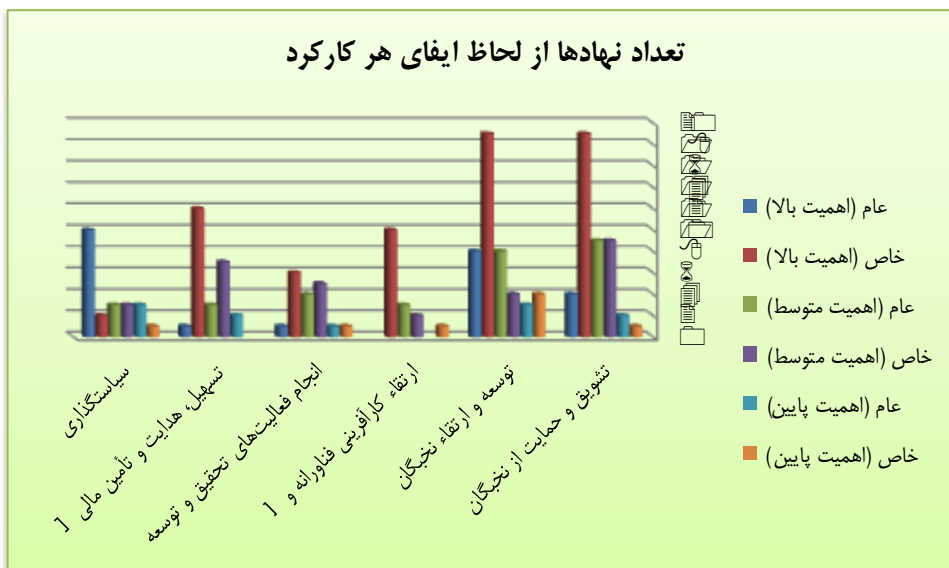
نمودار زیر وضعیت کلی نهادهای شناسایی شده را از لحاظ ایفای کارکردهای مختلف نشان می‌دهد. با توجه به اینکه هر یک از نهادها می‌توانند کارکردهای مختلفی را ایفا کنند، می‌توان گفت که از مجموع ۶۰ نهاد شناسایی شده، ۱۳ درصد کارکرد سیاست‌گذاری را بر عهده دارند که از میان آن‌ها ۶ نهاد خاص و ۱۶ نهاد عام هستند. ۱۵ درصد نهادها نیز تسهیل، هدایت و تأمین مالی فعالیت‌های تحقیق و توسعه را بر عهده دارند که ۱۹ نهاد آن خاص و ۶ نهاد عام هستند. ۱۰ درصد از نهادهای شناسایی شده نیز انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه را بر عهده دارند که شامل ۱۲ نهاد خاص و ۶ نهاد عام است. ۹ درصد نهادها کارکرد ارتقای کارآفرینی و تجاری‌سازی نتایج تحقیقات را بر عهده دارند که از میان آن‌ها ۱۳ نهاد خاص و ۳ نهاد عام هستند. ۲۷ درصد نهادها کارکرد توسعه و ارتقای نخبگان را دارند که ۲۷ مورد از آنان خاص و ۱۹ مورد عام هستند. و در نهایت ۲۶ درصد از نهادها کارکرد تشویق و حمایت از نخبگان را بر عهده دارند که ۲۹ مورد از آن‌ها خاص و ۱۵ مورد نهادهای عام هستند.

نمودار ۱-۳- وضعیت کلی نهادها از لحاظ ایفای هر کارکرد

پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

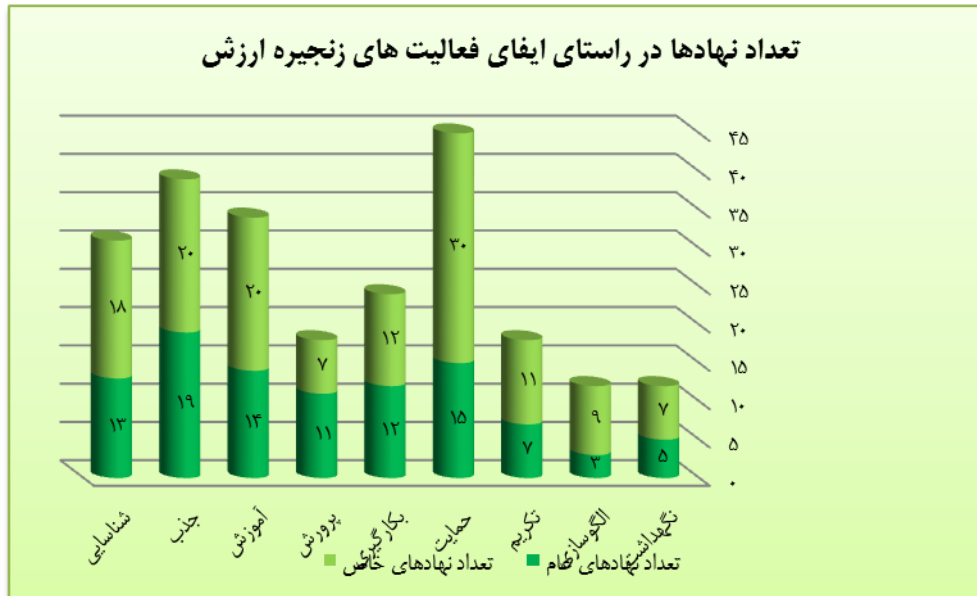
همانگونه که در گزارش نیز اشاره شد، برای بهتر مشخص کردن وضعیت نهادها در رابطه با ایفای هر کارکرد از احتمالات زیاد، متوسط و کم استفاده شده است. نمودار زیر تعداد نهادهای عام و خاصی را نشان می‌دهد که هر کارکرد را با اهمیت زیاد، متوسط یا کم ایفا می‌کنند. آنچنان که در شکل نیز مشخص است، قسمت اعظم سیاست‌گذاری‌ها در رابطه با امور نخبگان توسط نهادهای عام صورت می‌گیرد و در سایر موارد نهادهای خاص کارکردها را با اهمیت بیشتری ایفا می‌کنند.

نمودار ۲-۳- تعداد نهادها از لحاظ ایفای هر کارکرد

پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

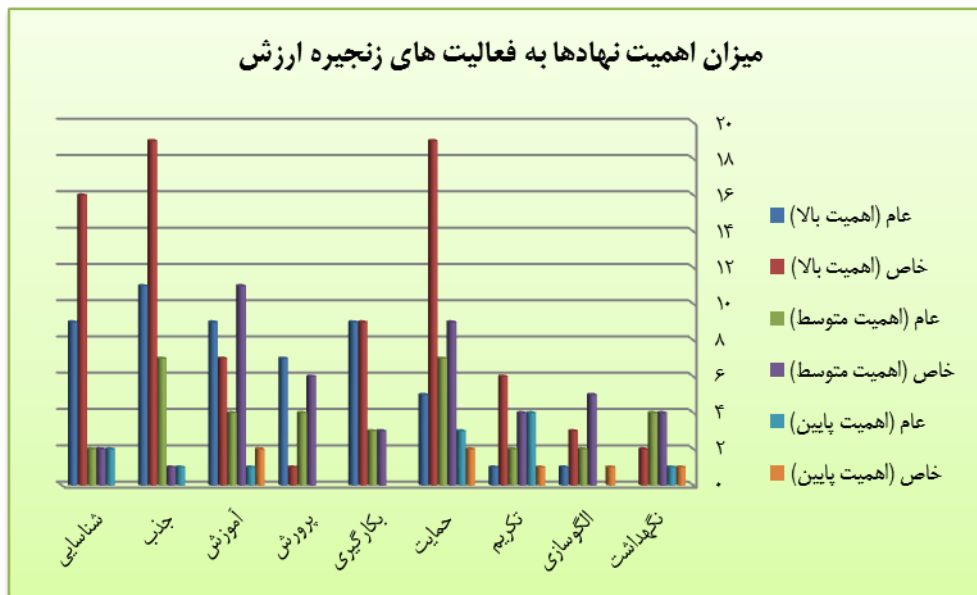
نمودار زیر نیز وضعیت کلی نهادها را در راستای ایفای فعالیت‌های زنجیره ارزش نظام نخبگان نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است، حمایت از نخبگان بیشترین تعداد نهادها را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۳-۳- تعداد نهادهای عام و خاص در راستای ایفای فعالیت‌های زنجیره ارزش نظام نخبگان

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

نمودار زیر نیز به طور جزئی‌تر وضعیت نهادها را در رابطه با انجام فعالیت‌های زنجیره ارزش نظام نخبگان نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است تعداد نهادهای خاصی که با اهمیت زیادی به شناسایی، جذب و حمایت از نخبگان می‌پردازند، تفاوت چشمگیری با تعداد نهادهای درگیر در امر پرورش، الگوسازی و نگهداشت دارند.

نمودار ۳-۴- میزان اهمیت هر یک از نهادها به انجام فعالیت‌های زنجیره ارزش

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

فصل چهارم

پژوهش ها و تألیفات
مرتبط با موضوع خبگان

۴- پژوهش‌ها و تألیفات مرتبط با موضوع نخبگان

۴-۱- عناوین پژوهش‌ها و تألیفات

در این قسمت از گزارش تلاش شده است تا مهمترین تألیفات و پژوهش‌های مرتبط با موضوع نخبگان، شناسایی شود. این تألیفات به تفکیک کتاب، مقاله، پایان‌نامه و پژوهش‌ها و اسناد در قالب جداول جداگانه، آورده شده‌اند. با توجه به کثرت تألیفات و عدم دسترسی به بخش اعظم آن‌ها، در بخش بعد تا حد امکان خلاصه‌ای از مهمترین موارد مطرح شده در برخی از تألیفات، ارائه می‌شود.

۴-۱-۱- کتاب‌ها

جدول زیر دربردارنده عناوین کتاب‌های مرتبط با موضوع نخبگان به همراه اطلاعاتی نظیر نام نویسنده، مترجم، انتشارات و سال انتشار است.

جدول ۱-۴- عناوین برخی کتاب‌های مرتبط با موضوع نخبگان

ردیف	نام کتاب	نویسنده	مترجم	انتشارات	سال
۱	جامعه، جوانان، دانشگاه	احسان نراقی		شرکت سهامی کتاب‌های جیبی	۱۳۵۰
۲	جامعه‌شناسی نخبه‌کشی	علی‌رضا قلی		نشر نی	۱۳۷۷
۳	مهاجرت نخبگان	رضا صالحی امیری		مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۳۸۸
۴	فرار مغزها، انتقال معکوس تکنولوژی	عسگری و دیگران	مجید محمدی	آفتاب	۱۳۷۶
۵	نشست‌ها، جستاری در پدیده فرار مغزها	رضا امیرخانی		قدیانی	۱۳۸۷
۶	نخبه‌شناسی و نخبه‌پروری فرآیند شناسایی، جذب و بکارگیری نخبگان	یاسین سلیمی زنگبار		یاسین سلیمی زنگبار	۱۳۸۸
۷	نخبه‌گرایی مشارکتی	پگاه مصلح		قصیده سرا	1385
۸	نخبگان قدرت	سی‌رایت میلز	بنیاد فرهنگی پژوهشی غرب شناسی	انتشارات فرهنگ مکتوب	1383
۹	فرهنگ، اخلاق کار و نخبه‌گرایی در ایران	ابراهیم فیوضات		شادگان	1383
۱۰	نخبگان و جامعه			دانشگاه تهران	1371

ردیف	نام کتاب	نویسنده	مترجم	انتشارات	سال
۱۱	دانشنامه نخبگان	گروهی از نویسندگان		موسسه مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران	1383
۱۲	نخبه پروری سیاسی	محمد مهدی انصاری		دادگستر	1387
۱۳	نخبه شناسی و نخبه پروری: فرآیندشناسایی، جذب و بکارگیری نخبگان	یاسین سلیمی		یاسین سلیمی	1388
۱۴	نخبگان، چگونه نخبه می شوند؟	مالکلم گلدول	فائزه عسگری، فرناز عسگری	سبزان	1389
۱۵	بنیادهای نخبه پرور ایران و جهان (مجموعه مقالات)	(به اهتمام) ابوالفضل کیانی بختیاری و علی اکبر موسوی موحدی		امیرکبیر	1388
۱۶	جامعه شناسی نخبه کشی: قائم مقام، امیرکبیر، مصدق: تحلیل جامعه شناختی برخی از ریشه های تاریخی استبداد	علی رضا قلی		نشر نی	1389
۱۷	مهاجرت نخبگان	فریدون جعفری معطر		موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی	1387
۱۸	همایش نخبگان	خدامروت نصرتی		اردیبهشت جانان	1388
۱۹	نخبگان و توسعه ایران	حسین شیخ زاده		نشر باز	1385
۲۰	نخبگان و انقلاب اسلامی	سید محمد حسین حسینی هرنندی		دفتر عقل	1387
۲۱	ژئوپلیتیک نخبگان، تاملی در رویکردهای سیاسی - جغرافیایی مهاجرت نخبگان	نبی الله رشنو		نشر کویر	1382
۲۲	روانشناسی نخبگان سیاسی ایران	ماروین زونیس	پرویز صالحی، زهرا لبادی، سلیمان امین زاده	نشر چاپخش	1387
۲۳	مشارکت سیاسی و اجتماعی نخبگان	محمد امین قانع راد		راه دان	1389
۲۴	نخبگان سیاسی ایران بین دو انقلاب	علیرضا ازغندی		قومس	1388
۲۵	نخبگان و جامعه، به انضمام درآمدی بر روش های تحقیق تجربی درباره نخبگان	تامس برتون باتومور	علیرضا طیب	شیرازه	1381
۲۶	نخبگان و افتخارآفرینان جوان، ویژه اولین جشنواره نخبگان و افتخارآفرینان دانش آموز استان مازندران	دبیرخانه جشنواره جوان خوارزمی		محامد	1383
۲۷	عوامل موثر بر وحدت نخبگان، حوزه و دانشگاه	یحیی علی بابایی، جعفر شجاع کیهانی		پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی	1383
۲۸	فرار مغزها، بررسی مهاجرت نخبگان از زوایای گوناگون	حسن وقوفی، محمدرضا عزیزی		زهده	۱۳۸۰
۲۹	منازعات نخبگان سیاسی و ثبات	امیر عظیمی دولت		مرکز اسناد انقلاب اسلامی	1387

ردیف	نام کتاب	نویسنده	مترجم	انتشارات	سال
	سیاسی در جمهوری اسلامی ایران	آبادی			
۳۰	نخبگان و تحول فرهنگ سیاسی در ایران دوره قاجار	نورالله قیصری		مرکز اسناد انقلاب اسلامی	۱۳۸۸
۳۱	اجماع نظر نخبگان سیاسی و توسعه در جمهوری اسلامی ایران	یوسف ترابی		دانشگاه امام صادق (ع)	۱۳۸۹
۳۲	ابر طبقه: نخبگان قدرت جهانی و جهانی که می سازند	دیوید جی راتکاف	احمد عزیزی	کویر	۱۳۸۹
۳۳	جامعه شناسی گرایش های سیاسی نخبگان سیاسی ایران	قربانعلی سبکتکین ریزی		آثار معاصر	۱۳۸۵
۳۴	نخبگان، دمکراسی و توسعه: تاثیر اندیشه و عملکرد نخبگان و رهبران قاره آسیا در فرآیند شکل گیری دمکراسی	عبدالحسین نوریان		نوآور	۱۳۸۹
۳۵	جامعه شناسی تاریخی غرب گرایی و غرب ستیزی (سنخ شناسی تعامل فرهنگی نخبگان ایرانی با غرب)	محمد قلی پور، محمدرضا برات نژاد		ایران آزاد	۱۳۸۹
۳۶	نظارت نخبگان (تبیین امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه)	احمدرضا بسیج و همکاران		آران	۱۳۸۶
۳۷	نخبگان دیروز و امروز: تحلیلی بر عوامل ریزش، رویش، فراز و فرود خواص	اسدالله محمدی نیا		سبط اکبر	۱۳۸۹
۳۸	چهار پژوهش در جامعه شناسی فرهنگ (علل گرایش نیروهای متخصص به مهاجرت از کشور)	عباس عبدی		نشر ثالث	۱۳۸۹
۳۹	جامعه شناسی تاریخی غرب گرایی و غرب ستیزی (سنخ شناسی تعامل فرهنگی نخبگان ایرانی با غرب)	محمد قلی پور، محمدرضا برات نژاد		ایران آزاد	۱۳۸۹
۴۰	مقایسه نقش نخبگان در فرآیند نوسازی ایران و ژاپن (۱۹۲۰-۱۸۴۰)	ناهید مطیع		شرکت سهامی انتشار	۱۳۷۸
۴۱	ایرانیان مهاجر در ایالات متحده: پژوهشی در حاشیه دوگانه	عبدالمعبود انصاری	ابوالقاسم سری	آگاه	۱۳۶۹
۴۲	نظریات مهاجرت	عبدالعلی لهاسایی زاده		انتشارات نوید (شیراز)	۱۳۶۸

پردازش: اندیشه گاه آتی نگار

۴-۱-۲- مقالات

جدول زیر دربردارنده تعدادی از عناوین مقالات مرتبط با موضوع نخبگان به همراه اطلاعاتی نظیر نام نویسنده و سال انتشار است.

جدول ۲-۴- عناوین برخی مقالات مرتبط با موضوع نخبگان

ردیف	عنوان مقاله	نویسنده	منبع	سال انتشار
۱	نظام نخبه‌داری و نخبه‌داری نظامی	محمدعلی زلفی‌گل	نگرش راهبردی	۱۳۸۶
۲	دولت و قوانین مربوط به نخبگان	احد قلی زاده	رهیافت	۱۳۸۳
۳	نهادینه شدن علم، نگهداری و استقرار مغزها	محمد امین قانعی راد	رهیافت	۱۳۸۱
۴	جمعیت یک تا دو میلیونی مهاجران ایرانی در ایالات متحده آمریکا و جذب نیروهای متخصص	حمیدرضا آراسته		
۵	شناسایی، ویژگی‌ها و رشد نخبگان	حمیدرضا آراسته، مریم محمودی راد	رهیافت	۱۳۸۳
۶	نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت نخبگان	عباس صادقی، نادر افقی	رهیافت	۱۳۸۴
۷	مهاجرت نخبگان	غلامرضا ذاکر صالحی	فرهنگ اندیشه	۱۳۸۳
۸	مهاجرت نخبگان، تأثیرات علل و راهکارها	علی غفوری، حمید اکبری	طب و تزکیه	۱۳۷۸
۹	فرار مغزها	ایرج فاضل		
۱۰	ظهور دانشگاه شبکه‌ای، بررسی ابعاد تحول فرهنگی نخبگان در قرن ۲۱	اصغر افتخاری		
۱۱	مهاجرت ژن‌ها	محمدعلی زلفی‌گل	رهیافت	۱۳۸۳
۱۲	مبانی نظری فرار مغزها بر حسب شکل‌های مختلف آن در شرایط کنونی	فرهنگ ارشاد	نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران	۱۳۸۰
۱۳	چرا باید با استعدادترین افراد برای شما کار کنند؟	محمد اصفهانیان		
۱۴	مهاجرت دانشمندان بی اهمیت نیست	رضا داوری اردکانی		
۱۵	اجتماع علمی	حبیب اله زند		
۱۶	پیرامون مهاجرت نخبگان	مهدی اسماعیلی	راهبرد یاس	۱۳۸۵
۱۷	حفاظت و مدیریت دارایی فکری	بهمن فکور	رهیافت	۱۳۸۳
۱۸	زمینه‌ها و بسترهای علمی فرار مغزها، بررسی آثار و پیامدهای آن	شهبلا کاظمی پور	همایش بررسی مسایل، مشکلات و چشم‌انداز اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی	۱۳۷۹
۱۹	عوامل موثر در جذب و دفع نیروهای متخصص	حمیدرضا آراسته		
۲۰	فرار مغزها	محمدحسین مشرف جوادی	تدبیر	۱۳۸۲
۲۱	نقش توسعه علمی در جلوگیری از مهاجرت نخبگان	سعید سهراب پور		
۲۲	فرار مغزها تهدید یا فرصت	سید محمد طباطبایی	علم و آینده	۱۳۸۲
۲۳	فرار مغزها و چگونگی جذب آن‌ها	بیژن زارع	پژوهش‌های تربیتی	۱۳۸۱
۲۴	توسعه ناموزون آموزش عالی، بیکاری دانش‌آموختگان و مهاجرت نخبگان	محمد امین قانعی راد	رفاه اجتماعی	۱۳۸۳
۲۵	چگونه از پدیده جریان معکوس استعدادها استفاده کنیم	صمد سبحانیان		
۲۶	مهاجرت مغزها و اثر عوامل فرهنگی و سیاسی	محمد مهدی نایی		
۲۷	اقتصاد و خروج دانش‌آموختگان	یزدان ابراهیمی		
۲۸	مدلسازی دینامیکی پدیده مهاجرت نخبگان و نقش نظام آموزش عالی در آن	حمیدرضا فرتوک زاده، حسن اشراقی	پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی	۱۳۸۷
۲۹	نگاهی به پدیده مهاجرت متخصصان و نخبگان علمی	بهرام اخوان کاظمی	مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی	۱۳۸۳
۳۰	پیرامون مهاجرت نخبگان	مهدی اسماعیلی	راهبرد یاس	۱۳۸۵

پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳-۱-۴- پایان نامه

جدول زیر دربردارنده عناوین برخی پایان نامه‌های مرتبط با موضوع نخبگان به همراه اطلاعاتی نظیر نام نویسنده و سال ارائه‌ی پایان نامه است.

جدول ۳-۴- عناوین برخی پایان نامه‌های مرتبط با موضوع نخبگان

ردیف	عنوان پایان نامه	نویسنده	سال
۱	عوامل موثر بر مهاجرت نخبگان، بررسی دو دیدگاه (نخبگان و سیاست‌گذاران)	کیما نامدارپور	۱۳۸۷
۲	بررسی عوامل موثر بر گرایش نخبگان به مهاجرت از کشور	سارا سجادی نایینی	۱۳۸۶
۳	عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی نخبگان علمی (با تأکید بر اعضاء هیأت علمی دانشگاه های تهران)	محمد ولی علیی	۱۳۸۹
۴	نقش نخبگان در عدم تثبیت دموکراسی در دوران اصلاحات (۱۳۷۶-۱۳۸۴)	مینو سلیمی	۱۳۸۹
۵	تاثیر مهاجرت نخبگان ایرانی در تکوین رویکردهای بایران به فرهنگ اسلامی (۹۶۳-ق. ۵۹۳۳)	رقیه ابراهیمی	۱۳۸۷
۶	نقش نخبگان دینی و سیاسی تبریز در پیروزی انقلاب اسلامی (۵۷-۱۳۵۶)	مرضیه نوری	۱۳۸۸
۷	بررسی شکاف اجتماعی میان دانشجویان و نخبگان فکری (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تهران)	سمیه میری	۱۳۸۵
۸	سیاست‌های هویتی نخبگان و تاثیر آن بر سیاست خارجی در کشورهای خاورمیانه مطالعه موردی ایران، ترکیه، مصر و اسرائیل	رحمان قهرمان‌پور	۱۳۸۵
۹	بررسی علل مهاجرت پزشکان به خارج از سال ۱۳۲۱ تا ۱۳۵۳	جواد جان‌بخش	۱۳۵۳
۱۰	جذب و نگهداری نیروی انسانی متخصص در شرکت برق منطقه ای گیلان	علی محمدی	۱۳۷۳
۱۱	بررسی مشکلات روش های جذب و نگهداری نیروی انسانی متخصص در بخش عملیات پرواز هواپیمایی جمهوری اسلامی	احمد صانعی	۱۳۷۵
۱۲	بررسی نگرش اعضای هیأت علمی نسبت به مهاجرت مغزها: مطالعه موردی دانشگاه شیراز	موسی طبیبی‌نیا	۱۳۸۰
۱۳	بررسی عوامل موثر در جذب و نگهداری نیروهای انسانی متخصص در سازمان جهاد سازندگی استان سیستان و بلوچستان	حمیدرضا سرگزی	۱۳۷۶
۱۴	بررسی گرایش دانشجویان به مهاجرت از کشور	رحیم شعبانلو	۱۳۸۰
۱۵	سیستم نگهداشت نیروی انسانی متخصص دانشگاه تهران و بهسازی آن	معصومه قاسمی	۱۳۷۸
۱۶	بررسی عوامل موثر بر کسب موفقیت و پیشرفت شغلی کارمندان متخصص	محمد حسن زاده	۱۳۷۶
۱۷	بررسی و مقایسه نگرش متخصصان تعلیم و تربیت و مجریان "آموزش و پرورش" نسبت به پدیده نخبه پروری	عباس تیموری درشکی	۱۳۷۹
۱۸	بررسی شیوه های جذب و نگهداری جهادگران متخصص سازمان جهاد سازندگی مناطق محروم (استان سیستان و بلوچستان)	علوان الهیان	۱۳۷۳
۱۹	نخبگان در دیدگاه امام خمینی (ره)	محمد صادق کوشکی	۱۳۷۶
۲۰	پدیده فرار مغزها	محمد حاجیلری	۱۳۷۳
۲۱	مروری بر پدیده فرار مغزها و علل و عوامل مترتب بر آن	فرورزنده صالحی	۱۳۷۱
۲۲	علل اقتصادی فرار مغزها (مطالعه موردی ایران)	عبدالله محمودی	۱۳۸۳
۲۳	بررسی علل و عوامل پدیده فرار مغزها از جمهوری اسلامی ایران	فریبا ترجمان	۱۳۸۵
۲۴	بررسی نگرش دانشجویان دانشکده دانشگاه آزاد اسلامی اراک پیرامون فرار مغزها سال ۱۳۸۲	مهدی اخترمحقق	۱۳۸۳
۲۵	بررسی آسیب شناختی فرار مغزها با تأکید بر پیامد اجتماعی و فرهنگی	طاهره داورزنی	۱۳۸۵

ردیف	عنوان پایان نامه	نویسنده	سال
۲۶	بررسی نقش برخی از پارامترهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی بر روند مهاجرت مغزها	محمدرضا طوسی پناه	۱۳۸۰

پردازش: اندیشه آتی نگار

۴-۱-۴- پژوهش‌ها و اسناد

جدول زیر دربردارنده عناوین برخی اسناد و پژوهش‌های مرتبط با موضوع نخبگان به همراه اطلاعاتی نظیر نام نویسنده، انتشارات و سال انتشار است.

جدول ۴-۴- عناوین برخی اسناد و پژوهش‌های مرتبط با موضوع نخبگان

ردیف	عنوان پژوهش‌ها و اسناد	نویسنده	انتشارات	سال
۱	سند فرابخشی تمهید شرایط حفظ و استفاده بهینه از نخبگان	موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور	۱۳۸۲
۲	بررسی علل خروج متخصص از کشور و راهکارهای کاهش آن	علی طایفی و مجید فراهانی راد		
۳	چالش‌ها و راهکارهای حفظ و بکارگیری نخبگان	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری	۱۳۸۳
۴	عرضه نیروی انسانی در برنامه سوم و چهارم، بحران اشتغال نیروی متخصص، موج گسترده مهاجرت و راه‌های مهار آن	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری	دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری	۱۳۸۳
۵	بررسی تمایل دانشجویان دانشگاه‌های تهران و صنعتی شریف در رشته‌های برق و کامپیوتر به خروج از کشور	یزدان ابراهیمی	موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	۱۳۸۱
۶	بررسی وضعیت جوانان نخبه و اقدامات انجام شده	مریم شمس فلاورجانی	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات فرهنگی)	۱۳۸۸
۷	بررسی راهکارهای حمایت از مخترعان و مبتکران (با چشم‌اندازی به تجارب کشورهای دیگر)	ملکه آقابزرگی	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات فرهنگی)	۱۳۸۶
۸	نگاهی به پدیده مهاجرت نخبگان	دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات فرهنگی)	۱۳۸۲
۹	قطب‌های علمی: اهداف، ساختار و چالش‌ها	دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات فرهنگی)	۱۳۸۲
۱۰	شکاف میان نخبگان و توده (تحلیل ثانوی)	عباس عبدی	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱۳۷۵
۱۱	غرب از منظر نخبگان سیاسی و فکری ایران	عباس کشاورز	وزارت فرهنگ و ارشاد	۱۳۷۶

ردیف	عنوان پژوهش‌ها و اسناد	نویسنده	انتشارات	سال
			اسلامی	
۱۲	بررسی رضایت شغلی و عوامل مهاجرت اعضای هیأت علمی فارغ‌التحصیل خارج از کشور	حمید رضا آراسته		
۱۳	بررسی جامعه‌شناختی، کنشگران علمی در ایران	فرهاد خسرو خاور و همکاران	مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور	۱۳۸۳
۱۴	بررسی پدیده فرار مغزها، برآورد ابعاد کمی مهاجرت متخصصان	حسین عباسی و همکاران	موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی	۱۳۸۰
۱۵	علل مهاجرت نخبگان به خارج	دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی		
۱۶	مهاجرت نخبگان، علل و راهکارها (گزارش دولتی)	خسرو سلجوقی	سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور	۱۳۸۰
۱۷	درآمدی بر خروج نیروهای متخصص یا پدیده فرار مغزها	کمیسیون مشورتی شورای عالی انقلاب فرهنگی		۱۳۷۹
۱۸	تحلیلی پیرامون مساله فرار مغزها	اداره کل امور فرهنگی ایرانیان خارج از کشور	سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی	۱۳۷۸

پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

۴-۲-۲- مروری بر مهمترین مباحث مطرح شده در برخی از پژوهش‌ها و تألیفات مرتبط با نخبگان

در این قسمت تلاش می‌شود تا حد امکان، توضیحات مختصری در رابطه با برخی از پژوهش‌های انجام شده در کشور ارائه شود. لازم به ذکر است هر یک از مطالعات مطرح شده حاوی نکات ارزشمندی است که در این قسمت تنها به بخش اندکی از آن‌ها اشاره شده است.

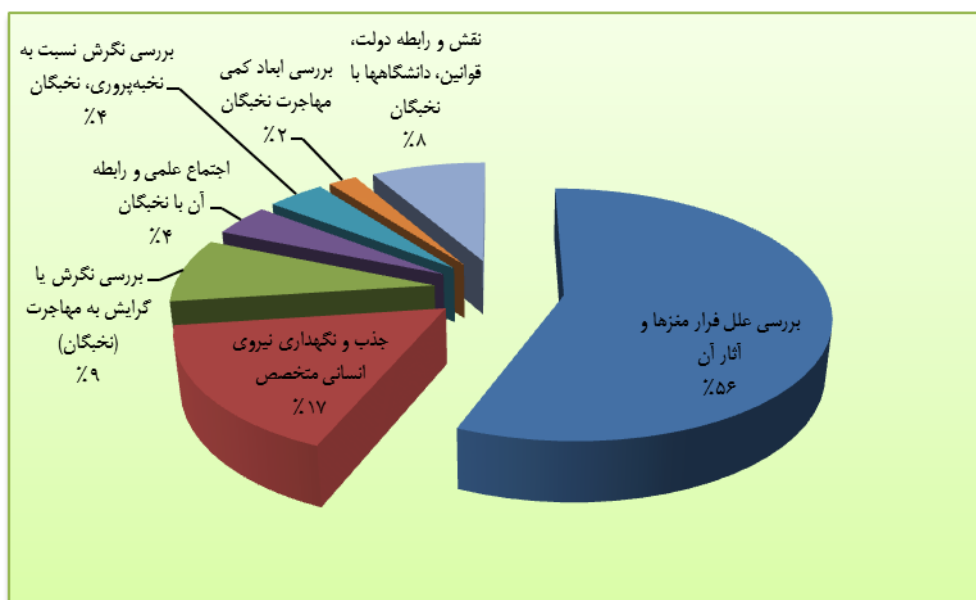
۴-۲-۱- فراتحلیل مطالعات انجام شده در زمینه جذب نخبگان و پیشگیری از مهاجرت آنان

این مطالعه که توسط دکتر غلامرضا ذاکر صالحی^۱ در سال ۱۳۸۶ انجام شده و در فصلنامه جامعه‌شناسی ایران به چاپ رسیده است، با طرح چهارده رویکرد نظری مرتبط با نخبگان، تلاش دارد از طریق فراتحلیل کیفی مطالعات انجام شده در داخل کشور، به نظریه مشترک و بنیادین آن‌ها دست پیدا کند. این پژوهش ضمن نیل به نظریه جاذبه - دافعه در فرآیند مطالعه اکتشافی خود تلاش می‌کند راهکارهای سازگار با این نظریه را به منظور جذب و نگهداشت سرمایه انسانی نخبه‌ارایه نماید.

^۱ استادیار موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

همانگونه که در این مطالعه آمده است، موضوع نخبگان و جذب و بهره‌برداری از سرمایه انسانی آنان به دلیل پیچیده و چندوجهی بودن، اثرات و پیامدهای جذب و عدم جذب آنان در نظام‌های اجتماعی و نیاز به توسعه منابع انسانی نخبه و بکارگیری متخصصان علمی و فنی برای کشور در حال توسعه‌ای نظیر ایران، به یک موضوع علمی پژوهشی تبدیل شده است.

در این تحقیق با بررسی ۴۸ مورد از آثار مرتبط با موضوع نخبگان (شامل ۱۹ پژوهش، ۲۳ مقاله و ۶ کتاب)، مشخص شد که بیش از ۵۲ درصد از آثار علمی تنها به موضوع "علل فرار مغزها و آثار آن" پرداخته‌اند و این درحالیست که تنها ۱۶ درصد از آثار علمی مورد بررسی، مسأله "جذب و نگهداری نیروی انسانی متخصص" را به عنوان موضوع، مورد توجه قرار داده‌اند. نمودار زیر پراکندگی موضوعی آثار علمی منتخب در این تحقیق را نشان می‌دهد.

نمودار ۱-۴- پراکندگی موضوعی آثار علمی منتخب مرتبط با موضوع نخبگان

(ذاکرسالحي، ۱۳۸۶)، پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

در این مقاله ۱۴ رویکرد نظری مختلف در مورد نخبگان^۱ مطرح شده است که بررسی ۴۸ مورد از آثار داخلی مرتبط با موضوع نخبگان نشان می‌دهد که ۶ درصد از آثار مورد مطالعه فاقد تئوری و حتی هرگونه آموزه‌ی نظری بوده‌اند. بقیه‌ی آثار را نیز از حیث این مؤلفه می‌توان به سه گروه تقسیم نمود:

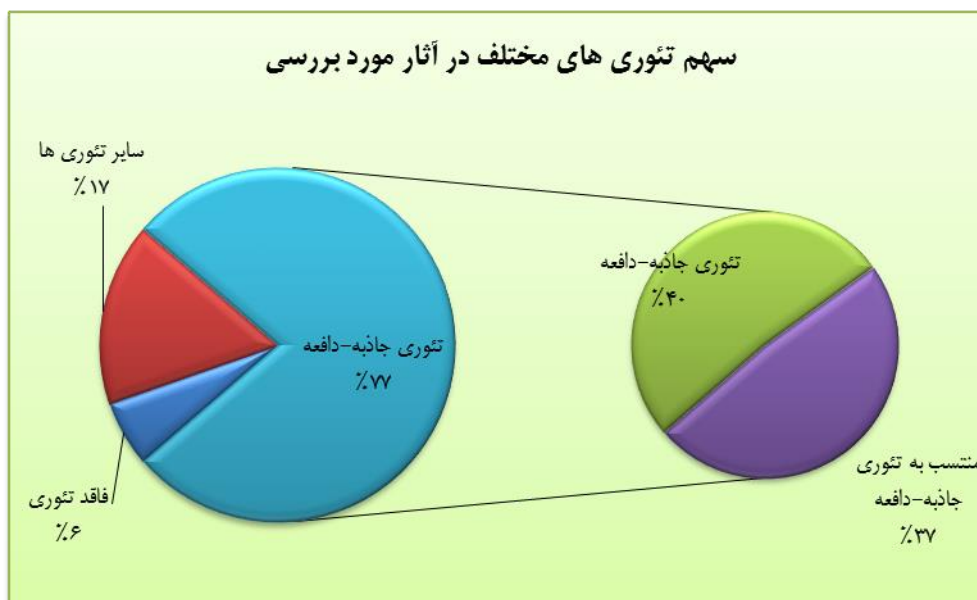
^۱ شامل نظریات سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی، انتقال معکوس فناوری، دوگانگی ساختار، محرومیت نسبی، مرکز-پیرامون، بازار کار دوگانه، تحصیل مغزها، شکار مغزها، اجتماعات پژوهشی، جهانی شدن، نظام آموزش اقتباسی، بحران منزلتی و نظریه جاذبه-دافعه.

۱. آثاری که مستقیماً از تئوری جاذبه-دافعه استفاده و به آن تأکید نموده‌اند. این آثار ۳۹/۶ درصد مجموعه را تشکیل می‌دهند.

۲. آثاری که می‌توان آن‌ها را به تئوری جاذبه-دافعه منتسب نمود. در این آثار از این تئوری مستقیماً نام برده نشده است اما آموزه‌های آن مبتنی بر توسعه جاذبه‌های اجتماعی و فرهنگی و شغلی در کشور و ایجاد ظرفیت برای جذب نخبگان و متخصصان در سازمان‌ها و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی است. این آثار به شکاف‌ها، عدم تعادل‌ها و مشکلات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی در داخل کشور پرداخته و به نوعی بیان می‌کنند که زیست بوم مناسب برای نخبگان و نیروی انسانی متخصص در کشور فراهم نیست. تئوری جاذبه-دافعه به دلیل ویژگی شمول و فراگیری که دارد می‌تواند کلیه این آموزه‌های نظری را در دل خود جای دهد.

۳. آثاری که به سایر تئوری‌ها و آموزه‌های نظری گرایش دارند. مانند مطالعه تیموری (۱۳۷۹) که به نقد نظریه نخبه‌پروری و مشکلات آن در ایجاد عدم تعادل در نظام قشربندی پرداخته است. در مقالات قانونی‌راد (۱۳۸۱) و زند (۱۳۷۴) نیز موضوع نخبگان از زاویه نگرش به اجتماع علمی و هنجارهای حاکم بر آن مورد بررسی قرار گرفته و پدیده مهاجرت نخبگان با میزان نهادینه شدن علم همبسته تلقی شده است.

نمودار زیر پراکندگی تئوری‌های مختلف را در آثار مورد بررسی نشان می‌دهد.

نمودار ۲-۴- سهم تئوری‌های مختلف در آثار مورد بررسی (بررسی میزان اشتراک در تئوری)

(ذاکرسالحي، ۱۳۸۶)، پردازش: اندیشگاه آتی‌نگار

۳۹/۶ درصد آثار مبتنی بر تئوری جاذبه-دافعه و ۳۷/۴ درصد مبتنی بر آموزه‌های نظری مشابه و مرتبط با آن بوده‌اند. در درجه سوم ۱۶/۶ درصد آثار به سایر تئوری‌ها تکیه کرده‌اند. بنابراین اکثریت قابل توجهی از آثار علمی مورد بررسی یعنی ۷۷ درصد، در تئوری جاذبه-دافعه به گونه‌ای اشتراک محتوایی دارند. به این ترتیب نویسندگان مقاله نتیجه گرفته است که این تئوری در مطالعات موردنظر جنبه «بنیادین» و «معنایی» دارد. همچنین نویسندگان معتقد است که در هشت مورد از آثار مورد بررسی آموزه‌های نظری جالب توجهی مشاهده می‌شود که در جدول زیر به آن‌ها اشاره شده است.

جدول ۵-۴- آموزه‌های نظری تازه‌تر و نکات مورد تاکید آن‌ها

ردیف	پدیدآورنده	آموزه‌های نظری
۱	تیموری، عباس (۱۳۷۹)	نقد نظریه و پدیده نخبه‌پروری
۲	طایفی، علی و فراهانی‌راد، مجید (۱۳۸۰)	نظریه چرخش مغزها مبتنی بر جهانی شدن
۳	خسروخواهر، فرهاد (۱۳۸۳)	شکل‌گیری یا عدم شکل‌گیری اجتماع علمی و رابطه آن با جذب یا مهاجرت بازیگران علم
۴	قانع‌ی‌راد، محمدامین (۱۳۸۱)	ارتباط مهاجرت نخبگان با میزان نهادینه شدن علم در جامعه
۵	زلفی‌گل، محمدعلی (۱۳۸۳)	مهاجرت ژن‌های هوشمند و بهم ریخته شدن تعادل جهانی ژن‌های هوشمند
۶	داوری، رضا (۱۳۸۲)	جهان‌وطنی بودن علم و مهاجرت دانش به موطن اصلی تمرکز و درهم آمیختگی علم و تکنولوژی
۷	قانع‌ی‌راد، محمدامین (۱۳۸۳)	عدم توازن بین توسعه آموزش عالی و توسعه اقتصادی، توزیع نامتوازن آموزش عالی
۸	امیرخانی، رضا (۱۳۸۴)	فرار مغزها به مثابه یک فرآیند تکوینی و طبیعی مشابه نشت نشاء در کاشت برنج

(ذاکرسالحي، ۱۳۸۶)

در بخش پایانی این پژوهش نیز، راهکارها و پیشنهادات مطرح شده در مطالعات مختلف، مورد بررسی قرار گرفته و در چهار سطح مختلف دسته‌بندی شده‌اند. در مجموعه مطالعات مورد بررسی قرار گرفته، ۲۵۵ راهکار و پیشنهاد ارائه شده است که نویسندگان مقاله معتقد است ۷۲ درصد این مجموعه پیشنهادات از قابلیت اجرایی اندکی برخوردار بوده و به صورت کلی ارائه شده‌اند و ۲۸ درصد پیشنهادات نیز اجرایی و عملیاتی بوده‌اند. وی این پیشنهادات را در چهار سطح مختلف دسته‌بندی کرده است که جدول زیر این سطوح را به همراه نمونه پیشنهادات و تعداد آن‌ها در ۴۸ اثر مورد بررسی نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است تاکید بیشتر محققین بر راهکارهای سطح ملی (جامعه، کشور و دولت) بوده است.

جدول ۶-۴- طبقه‌بندی سطوح پیشنهادات و راهکارهای ارائه شده در مطالعات مورد بررسی

سطح	تعداد پیشنهادات	نمونه پیشنهادات
بین‌المللی	۶	کاهش تفاوت فاحش اقتصادی، اجتماعی و علمی بین کشورها پیشنهاد دفتر بین‌المللی کار مبنی بر انعقاد موافقت‌نامه بین کشورهای مبدأ و مقصد

سطح	تعداد پیشنهادات	نمونه پیشنهادات
ملی - کلان	۱۹۰	تبدیل همکاری دولتها به همکاری بین دانشگاهها انتقال دانش از طریق اتباع مهاجر در قالب طرح تاکتن سازمان ملل ترمیم ساختار مدیریتی کشور در جهت تحقق نقشه جامع علمی کشور ارتقاء سطح درآمدی نخبگان علمی در مقایسه با گروههای پولساز احترام به آزادیهای فردی و حفظ منزلت علم و عالم ایجاد ثبات و آرامش و نهادینه شدن قانونگرایی تأسیس سازمان متولی امور نخبگان ایجاد تناسب بین شغل، تحصیل و درآمد افراد متخصص و نخبه و حاکمیت شایسته‌گزینی ایجاد پیوند بین دانشگاهها و متخصصان مراکز علمی با دستگاههای اجرایی و صنعتی (تعمیق رابطه صنعت و دانشگاه) تمهید بانکهای اطلاعات علمی و پایگاه نمایه‌سازی علم و فن بومی و ارتباط آن با نخبگان و
میانی (سطح سازمانی)	۵۴	متعادل و منطقی‌سازی پرداخت حقوق و مزایا ارتقای سطوح انگیزشی مشاغل تخصصی مانند توسعه قلمرو شغل، غنی‌سازی شغلی و گردش شغلی انجام ارزشیابی عملکرد صحیح و مستمر و تقدیر از عملکرد مطلوب کارکنان تلطیف و مناسب‌سازی محیطهای کاری برای متخصصان ارتقاء کیفی سطح خدمات رفاهی، بهداشتی، ورزشی تلاش برای افزایش سطح رضایت شغلی کارکنان متخصص و
خرد (بازیگران)	۵	مبارزه با روحیه فردگرایی و ارتقاء همکاری بین محققان رفع احساس از خود بیگانگی در دانشمندان جوان و ارتقاء کنشگری آنان در سطح اجتماعی توسعه درک متقابل بین پژوهشگران و نخبگان و سیاستمداران و جامعه ارتقاء هنجارهای اجتماع علمی در بین دانشمندان از قبیل بی‌طرفی، شک سازمان‌یافته، عام‌گرایی و اشتراک‌گرایی

(ذاکرسالحي، ۱۳۸۶)

۲-۴- سند توسعه ویژه (فرابخشی) تمهید شرایط حفظ و استفاده بهینه از نخبگان

این سند از جمله اسناد الحاقی برنامه چهارم توسعه - موضوع بند "ج" ماده ۱۵۵- است که به لحاظ گستردگی موضوع، به عنوان یک سند فرابخشی تعریف شده است. با توافق وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در سال ۱۳۸۲، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به عنوان مسئول تدوین سند "توسعه ویژه (فرابخشی) تمهید شرایط حفظ و استفاده بهینه از نخبگان" در نظر گرفته شد.

این سند، سه مبحث کانونی را در دستور کار خود قرار داد:

- جذب، بکارگیری و توسعه مشارکت نخبگان
- شناسایی و پرورش استعدادهاى درخشان
- مهاجرت نخبگان

هدف این سند تمهید یک زیست بوم مناسب برای نخبگان است؛ به عبارت بهتر ایجاد فضای علمی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی و مدیریتی که قدر و منزلت نخبگان را درک کند و خدمات آن‌ها را اثربخش سازد.

در این سند، منظور از نخبه، زن یا مرد ایرانی داخل یا خارج از کشور است که با اتکا به استعدادها و خلاقیت‌ها و یادگیری شخصی به مرتبه بالایی از دانش، هنر، تخصص، پدیدآورندگی، نوآوری و کارآفرینی نایل آمده و قادر است در تغییر و توسعه جامعه ایرانی نقش مؤثر ایفا کند. برای شفاف‌تر شدن حیطه و قلمرو مخاطبان سند، "گروه‌های هدف" نیز مشخص شده‌اند. مقصود از این گروه‌ها، طیف‌هایی از جامعه ایرانی است که کانون تجمع نخبگان بوده و احتمال حضور نخبگان در این طیف‌ها بیشتر است؛ مانند استادان دانشگاه، پژوهشگران، مدیران بخش‌های مختلف خدماتی، صنعتی و تولیدی، اعضای انجمن‌های علمی و فرهنگستان‌ها، صنعت‌گران و کارآفرینان، پزشکان، هنرمندان، نویسندگان، دانش‌آموزان و دانشجویان دارای استعداد درخشان. بخش عمده جهت‌گیری این سند، ناظر به توسعه زیرساخت‌های فرهنگی، علمی، فنی، مدیریتی و حقوقی و سیاسی است. به اعتقاد نویسندگان سند، اگر این زیرساخت‌ها فراهم شود و این زیست بوم شکل بگیرد، جذب نخبگان میسر خواهد شد.

این سند تلاش کرده است ایده «چرخش نخبگان» را به عنوان آلترناتیوی برای مهاجرت نخبگان، عملیاتی کند، لذا یک برنامه مستقل از مجموعه برنامه‌های اجرایی سند به توسعه همکاری‌ها و مراودات بین‌المللی اختصاص پیدا کرده است.

مقوله تحول اداری و معکوس کردن سیادت نظام اداری بر نظام علمی کشور و استقلال مراکز علمی نیز مورد توجه ویژه قرار گرفته است؛ چرا که بوروکراسی ناقص، آشفته و ناکارآمد ما منزلت نخبگان را پایمال خواهد کرد. در بخش بررسی وضعیت موجود این سند به دو موضوع مهم (امکانات و قابلیت‌ها، تنگناها و مسایل اساسی) اشاره شده است. برخی از مهمترین امکانات و قابلیت‌ها در وضع موجود به صورت موارد زیر مطرح شده است:

- وجود نهادها و سازوکارهای حمایت از نخبگان (۳۶ نهاد عمده شناسایی شده است)
- وجود متخصصین جوان و با انگیزه در کشور
- قابلیت علمی دانش‌آموزان و دانشجویان ایرانی با توجه به موفقیت آن‌ها در مسابقات علمی جهانی
- وجود دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی عالی قوی در سطح کشور
- وجود مراکز پژوهشی در رشته‌های متنوع
- وجود انجمن‌های علمی مختلف و افزایش آن‌ها در سال‌های اخیر
- توسعه نسبی زیرساخت‌های فناوری ارتباطات و اطلاعات
- ایجاد و توسعه فعالیت قطب‌های علمی در کشور
- وجود مجلات علمی در رشته‌های مختلف برای ارایه تولیدات علمی

- وجود مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری در استان‌های مختلف
- وجود شرکت‌های مشاوره‌ای و مهندسی برای ارائه خدمات علمی و فنی در داخل و خارج از کشور
- شکل‌گیری مراکز تحقیق و توسعه در صنعت و وجود مراکز تحقیقات صنعتی در بخش غیردولتی
- همچنین موارد زیر به عنوان مهمترین تنگناها و مسایل اساسی کشور در رابطه با نخبگان عنوان شده‌اند:
- وجود مقررات محدود کننده برای فعالیت‌های علمی و اقتصادی نخبگان
- کم توجهی به سازوکار و معیارهای شایسته‌سالاری در مدیریت‌ها
- ضعف نگرش مدیریت‌ها در کاربرد روش‌های علمی و استفاده از نظرات کارشناسی
- توزیع نامتناسب بودجه تحقیقات کشور
- نبود سازوکار مناسب برای استفاده از بودجه پژوهشی در بخش غیر دولتی
- کمبود تشکل‌ها و انجمن‌های علمی پژوهشی
- ضعف آزادی آکادمیک به ویژه در حوزه علوم انسانی
- ضعف ارتباط نخبگان با یکدیگر و گروهی نبودن فعالیت علمی آنان
- فقر اطلاعات و آمار منسجم در مورد کمیت و کیفیت نخبگان ایرانی
- وجود تحریم‌های بین‌المللی
- حاکمیت ملاحظات سیاسی در مدیریت و اجرا
- ضعف نهادهای مدنی در حوزه نخبگان
- عدم جامعیت نظام‌های پرورشی استعداد‌های درخشان در سطوح آموزش و پرورش و آموزش عالی
- نارسایی و عدم جامعیت و استمرار در نظام‌های حمایتی نخبگان (حمایت‌ها عموماً جنبه تشویقی و موسمی دارد)
- و سایر مواردی که در سند به آن اشاره شده است.
- برخی از چالش‌هایی که در سند به آن پرداخته شده است نیز عبارتند از:
- تمایل به خروج بلندمدت از کشور و جریان مهاجرت مغزها
- وجود موانع مربوط به مراوده‌ی فعال و تعامل سازنده با نخبگان ایرانی مقیم خارج از کشور
- مخاطرات مربوط به احساس بیگانگی در نخبگان و افزایش حاشیه‌گزینی، انزوا و سرخوردگی
- زمینه‌های نارضایتی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی و تهدید ثبات و امنیت ملی
- مخاطرات مربوط به بحران مشروعیت سیاسی و افت اعتماد به حقانیت و عملکرد حکومت و نهادهای حکومتی
- مخاطرات مربوط به شکاف میان دولت و نخبگان بیرون از آن

- وجود تنگناها و محدودیت‌ها برای ارتقای کیفیت دانشگاه و آموزش عالی به عنوان پشتوانه‌ی توسعه‌ی دانایی محور

در ادامه این سند سه هدف آرمانی را برای نظام نخبگانی مشخص می‌سازد که عبارتند از: افزایش بهره‌وری منابع و سرمایه‌های انسانی نخبگان با فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی، ارتقای سرمایه اجتماعی نخبگان و سهم برتر منابع انسانی نخبه در تولید ملی و برخورداری از دانش پیشرفته، زمینه‌سازی برای بهره‌گیری از گردش نخبگان ایرانی در محیط بین‌الملل از طریق تعامل سازنده و موثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت.

این سند با توجه به اهداف آرمانی و کیفی در نهایت هفت سیاست کلی را ارائه می‌دهد:

- توسعه زیرساخت‌ها و ظرفیت‌های علمی و فنی و سرمایه‌گذاری ویژه در زمینه علوم و تحقیقات برای جلب همکاری و فعالیت نخبگان
- ایجاد محیط مناسب اجتماعی و فرهنگی برای بهره‌برداری بهینه از نخبگان و افزایش اعتماد بین نخبگان، جامعه و حکومت
- حمایت مالی و اقتصادی از نخبگان علمی و فنی و کارآفرینان
- ارتقای امنیت اجتماعی و ایجاد محیط حقوقی مناسب
- ارتقای ظرفیت‌های اداری و مدیریتی و توسعه ساختارها
- توسعه نظام‌های شناسایی و پرورش استعدادها درخشان
- توسعه همکاری‌های بین‌المللی و زمینه‌سازی برای تبدیل پدیده مهاجرت مغزها به روند سازنده گردش مغزها

در بخش پایانی سند نیز اقدامات اجرایی و برنامه‌های ملی برای نظام نخبگانی کشور، پیشنهاد شده است.

۴-۲-۳- بررسی وضعیت جوانان نخبه و اقدامات انجام شده

این گزارش توسط دفتر مطالعات فرهنگی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۸۸ پیرامون بررسی وضعیت جوانان نخبه تهیه شده است. در این گزارش به موارد زیر به عنوان دلایلی برای ضرورت تشکیل سازمان‌های ملی جهت حمایت از نخبگان اشاره شده است:

- کمبود امکانات پژوهشی و پایین بودن سطح توسعه علمی و تکنولوژیک کشور
- ضعف شایسته‌سالاری و بهره‌گیری از متخصصان
- کمبود امکانات ادامه تحصیل در سطوح تکمیلی
- نظام آموزشی ناکارآمد

- عدم تعادل هزینه و درآمد متخصصان
 - فرصت‌های شغلی کم و نامناسب
 - بیکاری متخصصان و دانش‌آموختگان آموزش عالی
- در این گزارش به طور مختصر به بنیاد ملی نخبگان و سازمان پرورش استعدادها درخشان به عنوان دو نهاد مهم در رابطه با امور نخبگان پرداخته شده است. در ادامه اشاره شده است که حمایت از نخبگان توسط بنیاد ملی نخبگان در مراحل مختلفی صورت می‌گیرد:
- مرحله اول: توانمندسازی (این مرحله شامل نخبگان شاغل به تحصیل است تا بتوانند هر چه بهتر تحصیلات خود را ادامه دهند)
 - مرحله دوم: بارنشین (حمایت از فارغ‌التحصیلان نخبه از طریق اعطای اعتبار پژوهشی در بخش دیگری از این گزارش موارد زیر به عنوان مهمترین مشکلات موجود نخبگان (چه در ارتباط با بنیاد ملی نخبگان و چه به طور کلی) معرفی شده است:
 - فراهم نبودن سازوکار جهت جذب و معرفی نخبگان به دستگاه‌های اجرایی و پژوهشکده‌های مرتبط جهت استخدام چه در طول تحصیل به صورت بورسیه و چه بعد از فارغ‌التحصیلی
 - فراهم نبودن سازوکار پیگیری فعالیت‌های نخبگان به صورت مستمر و اکتفا به یک یا دو اختراع
 - فراهم نبودن سازوکاری جهت آشنا کردن نخبگان با نقشه علمی کشور و اینکه در حال حاضر کدام رشته‌ها بیشترین نیاز کشور را در بر دارد
 - فراهم نبودن سازوکار مشاوره و راهنمایی طرح‌های نخبگان و ارایه ایده‌های جدید
 - فراهم نبودن سازوکار حمایت مادی از نخبگان جهت تحصیل در خارج از کشور
 - نیاز نخبگان به حمایت معنوی یعنی کمک به تبدیل کردن ایده‌های نخبگان به طرح‌های نیمه صنعتی، صنعتی و تجاری
 - فراهم نبودن فرصت شغلی مناسب به ویژه برای محققان حوزه علوم انسانی و اجتماعی
 - فراهم نبودن سازوکار استفاده از نخبگان در مدیریت‌های پژوهشی
 - نبود سازمان‌های بیمه‌گر جهت بیمه نخبگان
- و در پایان پیشنهادات زیر جهت بهبود عملکرد بنیاد ملی نخبگان ارایه شده است:
- از آنجا که سیاست‌گذاری در حوزه نخبگان از اهمیت بالایی برخوردار است، باید تمام تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های مربوط به نخبگان در بنیاد ملی نخبگان صورت گیرد و سازمان‌ها و متولیان دیگر این حوزه در بنیاد ادغام شوند تا از این طریق بتوان از موازی‌کاری‌های پرهزینه کم کرده و جلوی سوءاستفاده بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌های غیردولتی را که با نام حمایت از نخبگان دست به سوءاستفاده‌های کلان و بعضاً جبران‌ناپذیر می‌زنند، گرفت.

- استفاده از نخبگان در تدوین سیاست‌های کلان راهبردی: این مهم در حال حاضر تنها بر عهده شورای علمی بنیاد نخبگان است. اما بنیاد می‌تواند سازوکارهایی را طراحی کند تا بتواند از خود نخبگان در تدوین سیاست کلان راهبردی استفاده کند.
- توجه به نخبگان کاربردی: آنچه اساسنامه و آیین‌نامه‌های تصویب شده القا می‌کنند، تمرکز و توجه بنیاد ملی نخبگان به نخبگان دانشگاهی است. درحالی‌که توجه به نخبگان کاربردی یا پرورش مدیران از میان نخبگان جوان برنامه‌ای اثربخش جهت توسعه کشور خواهد بود.
- شبکه‌سازی تخصصی نخبگان یک حوزه
- توجه به موضوعات پزشکی و علوم انسانی و نخبگان این حوزه
- توجه به نخبگان جوان نسبت به دیگر رده‌های سنی
- بهبود وضعیت شعب استانی بنیاد و جلوگیری از تمرکزگرایی
- وجود ضمانت اجرایی لازم در رابطه با مصوبات موجود با نظام نخبگان
- تقویت و توسعه روابط بنیاد ملی نخبگان با وزارتخانه‌های علوم و بهداشت و درمان
- توجه بیشتر رسانه‌ها به نخبگان
- ایجاد زمینه مشارکت نخبگان ایرانی داخل کشور در بازار بین‌المللی علم، تحقیقات، فناوری و توسعه و همچنین مشارکت‌جویی نخبگان در پروژه‌های توسعه‌ای کشور با تقویت و گسترش شبکه علمی نخبگان
- تاسیس مرکز ترجمه و انتقال دانش نخبگان ایرانی داخل و خارج از کشور به یکدیگر و تسهیل ارتباطات میان این دو گروه با اهداف اصلی
- برنامه‌ریزی برای تقویت کارگروه‌های پژوهشی و تولیدی در ساختار آموزش عالی برای جلب مشارکت نخبگان ایرانی خارج از کشور در فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی
- تلاش برای جذب نخبگان در تصدی مشاغل مدیریتی و نهادهای توسعه‌ای و علمی در کشور

۴-۲-۴- نشست نشا

"نشست نشا" عنوان کتابی است به قلم رضا امیرخانی که در سال ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است. نویسنده عنوان "نشست نشا" را به عنوان معادلی برای پدیده مهاجرت نخبگان یا فرار مغزها در نظر گرفته است و در توضیح این عبارت بیان می‌کند که «نشست را در فرهنگ معنا کرده‌اند سرایت آب و آتش از جایی به جای دیگر. نشست را معقول‌تر دیدم از مهاجرت و فرار، چرا که "نشست" به خلاف "مهاجرت" که با هجرت هم‌نشینی ذهنی دارد و مثبت است، عیب ظرف را نیز می‌نمایاند و به خلاف "فرار" که تند و منفی است، حرکت نرم و آرام یک جریان را

نیز نشان می‌دهد. نشا هم همان قلمه‌ای است که می‌زنند تا پسان فردا که گرفت، محصول‌شان بدهد. اما خود نشا، کنایتی است از زحمتی که نظام آموزشی ما برای بر و بچه‌ها می‌کشد... اما ترکیب "نشت نشا" چندان دقیق و اصل نیست.»

در این کتاب به پدیده‌ی "نشت نشا" به عنوان یک مساله کلان و فرایندی نگاه شده است که بدون کار بر روی ورودی‌های آن نمی‌توان خروجی‌ها را تحت تاثیر قرار داد. به این ترتیب نویسنده معتقد است که نشت نشا مساله‌ای است که با کل نظام آموزشی مرتبط است و به جای نگاه خرد و متمرکز بر دانشجویان مهاجرت کرده، باید بر روی تمام سیستم آموزشی اشراف پیدا کرد.

نویسنده کتاب بیان می‌کند که به جای تعلیم علم ترجمه‌ای، دانش‌آموزان باید چگونگی تولید علم را بیاموزند و این کار نیازمند روش‌شناسی علمی بومی و فراتر از آن تولید سوالات بومی است تا برای یافتن جواب آن‌ها مجبور به تولید علم شویم. سیستم آموزشی ما نخبه‌یابی می‌کند نه نخبه‌پروری. المپیادها و کنکورها، شور و شوق علمی را در مدارس پایین می‌آورند به گونه‌ای که اگر دانش‌آموزان احساس کنند برنامه‌های مطالعاتی و علمی، کاربردی برای المپیاد یا کنکور آن‌ها ندارد، در آن شرکت نخواهند کرد.

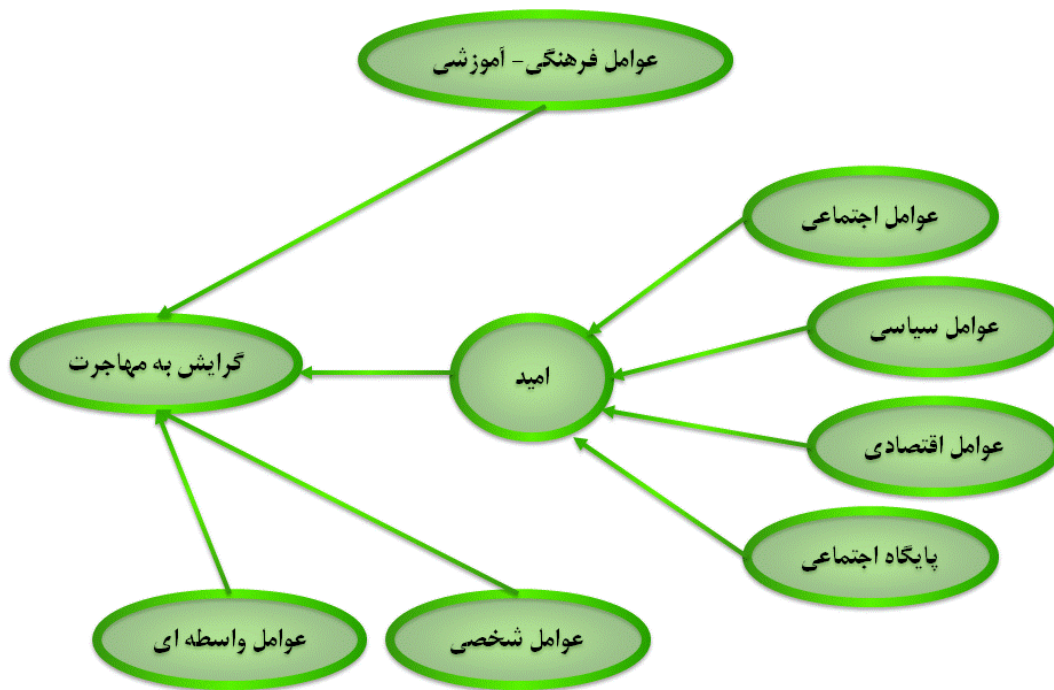
وی بی‌توجهی به نخبگان را فقط یکی از دلایل نشت نشا می‌داند که یکی از ابعاد کوچک آن می‌تواند مساله تبعیض مالی و مشکلات مادی باشد و حمایت از نخبگان نه به معنای تعریف و تمجید و کمک مالی بلکه به معنای پدید آوردن شرایط بهنجار برای زندگی یک آدم محقق است. تکریم و ارج نهادن به نیروهای علمی از حلقه‌های مفقوده‌ی روند تولید علم در کشور است و ارزیابی مستمر و حقیقی تنها سازوکار تکریم درست است. نویسنده معتقد است در شرایط فعلی نشت نشا پدیده‌ای طبیعی است که در کوتاه‌مدت و یکباره متوقف نخواهد شد. در نهایت نیز دو راهبرد بلندمدت و میان‌مدت را برای پدیده‌ی نشت نشا پیشنهاد می‌کند:

- دست‌یابی به علم بومی در بلند مدت
- بها دادن به مغزها و شایسته‌سالاری و جوان‌گرایی

۴-۲-۵- مهاجرت نخبگان

این تحقیق با هدف بررسی زمینه‌های موثر بر گرایش نخبگان به مهاجرت از کشور، در سال ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است. در این تحقیق تلاش شده است تا برای تبیین ابعادی از زمینه‌های موثر بر گرایش مهاجرت، از نظریه‌های مختلفی استفاده شود. این موضوع که آیا گرایش به مهاجرت در بین دانش‌آموزان نخبه وجود دارد و اینکه زمینه‌های تمایل به مهاجرت در بین دانش‌آموزان نخبه کدامند، دو سوال اصلی این تحقیق است. همچنین فرضیات این تحقیق بر این مبنا عنوان شده است که میان مشکلات آموزشی و فرهنگی در کشور، عوامل دافعه داخل در حوزه آموزشی و فرهنگی، عوامل جاذبه خارج در حوزه آموزشی و فرهنگی، مشکلات

اجتماعی در کشور، عوامل دافعه داخل در حوزه اجتماعی، عوامل جاذبه خارج در حوزه اجتماعی، مشکلات اقتصادی در کشور، عوامل جاذبه خارج در حوزه اقتصادی، مشکلات سیاسی در کشور، عوامل دافعه داخل در حوزه سیاسی، عوامل جاذبه خارج در حوزه سیاسی، ویژگی‌های شخصی فرد، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، عوامل واسطه‌ای، امید فرد و تمایل به مهاجرت رابطه وجود دارد. مطالعه فوق تنها به بررسی پدیده مهاجرت در میان دانش‌آموزان نخبه سال ۱۳۸۱-۱۳۸۲ می‌پردازد. جامعه نمونه این تحقیق، دانش‌آموزان مقطع دبیرستان باشگاه دانش‌پژوهان جوان در بازه زمانی مشخص شده هستند که جمعا مشتمل بر ۲۳۲ نفر هستند. شکل زیر مدل نظری این تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۴-۱- مدل نظری تحقیق جعفری معطر (۱۳۸۷)
پردازش: اندیشه‌گاه آتی‌نگار

متغیرهای تحقیق و سایر مولفه‌های مورد استفاده در این تحقیق نیز به صورت زیر تعریف شده‌اند:

- گرایش به مهاجرت: حالت درونی و روانی مطلوب و یا نامطلوب نسبت به کنش و اقدام و آمادگی برای عمل
- نخبه: دانش‌آموزان برگزیده شرکت‌کننده در کلاس‌های اعزام به المپیادهای خارج از کشور و جهانی در باشگاه دانش‌پژوهان جوان

- امید: ارزیابی فرد نسبت به تحقق و نایل شدن به هر یک از مولفه‌های امور اجتماعی، آموزشی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی (پیشرفت طلبی، ارزش رشته تحصیلی، تعداد اساتید مشهور، دسترسی به شغل مورد علاقه، بهبود زندگی، ارایه پیشنهادات، قانونمندی جامعه و ابهام در آینده)
 - زمینه‌های فرهنگی-آموزشی: دسترسی به کتب و منابع، اساتید معروف، جو و روحیه علمی، مطلوبیت رشته تحصیلی، تحقیق و ارزش مدرک، بهره‌گیری از اینترنت، کیفیت تدریس، وجود تسهیلات برای رشد، ادامه تحصیل در دانشگاه و خلاقیت افکار نوگرایانه
 - زمینه‌های اقتصادی: سطح درآمد متخصصین، آموزش و بازار کار، تسهیلات برتر زندگی و پیشرفت و توسعه
 - زمینه‌های اجتماعی: تقسیم کار و شایستگی، مقام و منزلت دانشمندان، تخصص عامل پیشرفت، بی‌مهری و بی‌محلی، شیوه‌های کنترل اجتماعی، عدالت و تحرک اجتماعی
 - زمینه‌های سیاسی: امکانات و توانایی مدیریتی کشور، آزادی بیان، مباحث سیاسی و توجه به مسایل قشر تحصیل کرده
 - عوامل شخصی: جنس، رشته، توانایی علمی، تعداد سفر و محل تولد
 - عوامل واسطه‌ای: عکس‌العمل والدین، دوستان و اقوام مقیم خارج
 - پایگاه اجتماعی: درآمد والدین، شغل والدین، تحصیلات والدین و وضعیت مسکن
 - عاطفی: وابستگی به کشور و خانواده، محل تولد و ترک کشور توسط افراد
 - شناختی: استفاده از مهارت و تخصص، منزلت و مقام و دستیابی به اهداف
 - رفتاری: مشکلات و مهاجرت، شغل پایین‌تر از موقعیت، امکانات سفر، دستیابی به شرایط مطلوب، عزیمت در مدت زمان کوتاه و عدم تغییر در اوضاع کشور
- نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین متغیرهای وضعیت مشکلات فرهنگی و آموزشی، وضعیت مشکلات سیاسی، وضعیت مشکلات اقتصادی، وضعیت مشکلات اجتماعی، میزان امید، وضعیت عوامل واسطه‌ای، وضعیت عوامل دافعه داخلی در حوزه آموزشی و فرهنگی، عوامل جاذبه خارجی در حوزه آموزشی و فرهنگی، عوامل دافعه داخلی در حوزه سیاسی، عوامل جاذبه خارجی در حوزه اقتصادی، عوامل دافعه داخلی در حوزه اجتماعی، عوامل جاذبه خارجی در حوزه اجتماعی و متغیر میزان گرایش به مهاجرت وجود دارد.
- در پایان نیز نویسنده پیشنهادات عملی و کاربردی خود را ارایه می‌نماید که برخی از آن‌ها عبارتند از:
- جایگزینی موضوع فرار مغزها با صدور مغزها
 - پرهیز از اتخاذ روش‌های سنت‌گرایانه و سلبی در خصوص عزیمت دریافت‌کنندگان بورس‌های تحصیلی
 - تقویت روند چرخش مغزها از طریق توسعه ارتباطات علمی بین‌المللی

- توجه به حمایت از تمامی نخبگان به ویژه آن‌هایی که کمتر به مهاجرت روی آورده‌اند
- ایجاد و تقویت شبکه‌های دانشجویان و محققان نخبه
- فضاسازی مناسب روانی-تبلیغاتی در رسانه‌های گروهی و صدا و سیما به ویژه معرفی و قدردانی از تلاش‌ها، ابتکارات و خلاقیت‌های محققین و پژوهشگران

۶-۲-۴- فرار مغزها، بررسی مهاجرت نخبگان از زوایای گوناگون

این کتاب که در سال ۱۳۸۰ به چاپ رسیده است، کلیاتی را در رابطه با فرار مغزها و دیدگاه‌های مخالف و موافق آن مطرح می‌کند و به بررسی و نقد دلایل هر یک از آن‌ها می‌پردازد. در پایان با استفاده از نظرات صاحب‌نظران کشور مبنی بر ایجاد امنیت و ساختار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی لازم برای پرورش استعدادها و مناسب دانستن مهاجرت اختیاری مازاد نیروی انسانی، رهنمودهایی را برای حل این معضل ارائه می‌دهد.

۷-۲-۴- نخبه‌گرایی مشارکتی

کتاب نخبه‌گرایی مشارکتی که در سال ۱۳۸۵ و به قلم پگاه مصلح منتشر شده است، تلاش دارد تا با بازسازی مفهوم نخبه و ارائه تعبیر متفاوت از «نخبه بودن» به درک جدیدی از رابطه نخبه و غیرنخبه دست پیدا کند. نویسنده در این کتاب به مفهوم نخبه ارج می‌گذارد، ولی نمی‌گوید «حق با اقویا است». دکتر مصلح نه تنها به مساله «چگونگی قبضه قدرت توسط نخبگان» (دغدغه اصلی نخبه‌گرایان) اصالت نمی‌دهد بلکه به نقش عامه مردم نیز تاکید دارد. از این رو، با آنکه «برابری» لیبرالی و سوسیالیستی را نقد می‌کند، ولی به رئالیسم قدرت نخبه‌گرایی دچار نمی‌شود.

نکته‌ی که سعی شده است اهمیت آن در این کتاب نشان داده شود این است که تغییر مفهوم و تعریف جدید از نخبه می‌تواند به تحول در برداشت از «حق حکومت» که بحث مهمی در فلسفه سیاسی است بینجامد و بر رابطه افراد و نیروها در جامعه سیاسی و به طور کلی بر فرهنگ سیاسی اثر بگذارد. از سوی دیگر هرگونه تحول عمیق و توسعه در نظریه دموکراسی به چنین بازسازی مفهومی وابسته است و مفهوم نخبگی در این میان جایگاه ویژه‌ی دارد. بنابراین بخشی از کتاب بر این موضوع تمرکز یافته تا تاثیر شالوده شکنی از ایت و نخبه باشد و بازسازی آن، بر نظریه‌پردازی درون گفتمان دموکراتیک نشان داده شود. برای این منظور دکتر مصلح چنین تعریفی از نخبه ارائه می‌کند: «نخبه کسی است که در هر یک از حوزه‌های کنش فکری انسانی بالاترین توانایی را داشته باشد و با توجه به فرآیند حصول دستاوردهایش مورد انتخاب مخاطبان همان حوزه قرار بگیرد.»

می‌توان گفت که نخبه‌گرایی مشارکتی، ایده‌ی است براساس بازسازی مفهوم نخبه در گفتمان دموکراتیک که قصد دارد به عمر این دور باطل پایان دهد، دوری که در آن چنین گفته می‌شود: چه کسی بیشترین دستاورد را به طور بالفعل دارد؟ «نخبه» و چه کسی نخبه است؟ آنکه بیشترین دستاورد را به طور بالفعل دارد. این دور باطل در حوزه سیاسی به این شکل در می‌آید که نخبه کسی است که قدرت دارد و چه کسی قدرت دارد؟ آنکه نخبه است. این تعریف و معنا سازی نه تنها از لحاظ منطقی ایراد دارد و متضمن دور است بلکه به صورتی در گفتمان‌ها شکل گرفته است که منجر به هویت‌سازی عمیق و نامیمونی شده است و بی‌وقفه به بازتولید آن منتهی می‌شود.

نخبه مفهومی است که متضمن دو عنصر جدانشدنی "زبده‌گی" و "انتخاب" است به طوری که ندیده گرفتن هر کدام از این دو عنصر موجب تغییر اساسی معنای آن می‌شود. در ادبیات سیاسی امروز ترادف این مفهوم با الیت که در یک گفتمان اقتدارگرا معنا سازی شده است و به این ترتیب موجب شده است که ترکیب عناصر مذکور به سود یک "برتری بالفعل" به هم بخورد.

مفهوم نخبگی از مهمترین مفاهیم حوزه سیاسی به شمار می‌رود و شکل‌گیری نظریات کارساز منوط به شالوده شکنی از آن و نشان دادن این موضوع است که "نخبه شدن" - و نه "نخبه بودن" - فرایندی است که انتخاب یک جزء ذاتی آن است.

نویسنده با ارایه تعریف خود از نخبه، بیان می‌کند که مشارکت مردم به عنوان "مخاطبان حوزه سیاسی"، بخشی اساسی از عناصر مقوم نخبه‌ی سیاسی است و به همین لحاظ نخبه‌گرایی مشارکتی می‌تواند به عنوان الگوی سیاسی در گفتمان دموکراتیک قابل طرح باشد.

چکیده دیدگاه‌های نخبه‌گرایی مشارکتی را می‌توان شامل این موارد دانست:

- واژه الیت تبدیل به یک سنگواژه شده که عقیم بودن خود را برای تولید نظریات جدید به مفهوم نخبه هم تزریق کرده است.
- آنان که قدرت را به طور بالفعل در دست دارند لزوماً نخبه نیستند اما باید با ملاحظه‌ی معنی واقعی، نخبه باشند بنابراین لازم است بازسازی مفهوم نخبه در خدمت صورت‌بندی نظریات جدید در درون گفتمان دموکراتیک قرار گیرد تا هم به تصحیح فرهنگ سیاسی و هم به افزایش کارایی دموکراسی‌ها کمک کند.

۸-۲-۴ - جامعه‌شناسی نخبه‌کشی

در این کتاب که به قلم علی‌رضا قلی در سال ۱۳۷۷ منتشر شده است، عوامل و عوارض درونی و بیرونی و روش‌های بیرون رانده شدن نخبگان ایران از گود بررسی شده و سعی شده است عوامل و موانع توسعه‌ی سیاسی

و اجتماعی ایران شناخته شود. این کتاب به بررسی و تحلیل جامعه‌شناختی برخی ریشه‌های تاریخی استبداد و عقب‌ماندگی در کشور می‌پردازد.

نویسنده کتاب بیان می‌کند که آیا تغییر در ساخت و بافت جوامع به دست نخبگان و از بالا انجام می‌شود یا بر اثر تحول در زمینه و بستر اجتماعی و از پایین، در دو سده‌ی اخیر برخی از نخبگان سیاسی ایران می‌خواستند در ساخت و بافت جامعه‌ای که بر صدر آن قرار می‌گرفته‌اند اصلاحاتی بکنند و تغییراتی دهند. گرچه اینان در وجدان تاریخی توفیقاتی به دست آوردند و نامشان به نیکی بر صفحه‌ی روزگار بر جا مانده اما خود قربانی خواست‌ها و بستر نامساعد اجتماعی شدند. نمونه‌ی بارز آن میرزا تقی خان امیرکبیر است و پیش از او میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام و پس از او دکتر محمد مصدق این سه تن نه در خواست و اراده تنها بودند و نه نتیجه‌ای که عایدشان شد.

به این ترتیب نویسنده به تحلیل و واکاوی مشکلات و موانع پیش‌روی نخبگان اصلاح در پیشبرد برنامه‌های‌شان اشاره می‌کند و هدف اصلی او آن است که نشان دهد ساختارهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تاب تحمل اصلاحات این بزرگان را نداشته‌اند و اگر صد بار با استبداد به هر علت گلاویز شویم و آن را تحویل دیگری بدهیم، تا ساختارهای استبداد پرور هستند همچنان به بازتولید استبداد می‌پردازند.

نویسنده معتقد است با تغییر یک فرد یا چند نفر و به صورت حاضر و آماده نمی‌توان تحولات عظیمی در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ایران به وجود آورد.

وی با بررسی اقدامات سه سیاستمدار ایرانی (قائم‌مقام، امیرکبیر و مصدق) تلاش کرده تا علل عدم موفقیت این افراد و توانایی‌های آنان را در زمان خود بیابد. وی با بیان ویژگی‌های اجتماعی ایران در زمان هر یک از این سیاستمداران مسئله عقب‌ماندگی ایران را در طی پانصد سال اخیر به نوعی موشکافی کرده است و به این پرسش می‌پردازد که آیا عقب‌ماندگی ما تنها ناشی از استعمار بوده است و یا مردم ما بیش از استعمار در این عقب‌ماندگی سهیم بوده‌اند و در واقع به تلاش‌های آن‌ها میدان داده‌اند.

در بخش‌هایی از کتاب نویسنده به بررسی ویژگی‌های فرهنگ ایران می‌پردازد و یکی از ویژگی‌های فرهنگ ایران را قبیله‌ای بودن آن می‌داند و معتقد است که این نوع فرهنگ پذیرای پیشرفت‌های صنعتی نخواهد بود. یکی از مسائلی که در رابطه با برخورد ایرانیان با پیشرفت‌های صنعتی بیان می‌کند این است که ایرانیان تحلیل باژگونه از صنعتی شدن دارند و فکر می‌کنند با وارد کردن نمودهای صنعتی مانند راه آهن و... می‌توان به توسعه رسید، بدون این که به بافت و شرایط اجتماعی این تحولات در اروپا توجه کنند. به این ترتیب عملکرد ملت ایران در این چند قرن درجا زدن و ائتلاف سرمایه‌های معنوی و مادی این سرزمین بوده است. اگر شاخص این خیانت‌ها چند نفر درباری و سیاست خارجی است، لیکن عامل تحقق آن ملت است. اگر ملتی پانصد سال از راه می‌ماند مقصر خودش است.

نویسنده علت اصلی تمام حوادث را درون ملت جستجو می‌کند و معتقد است که هیچ عامل خارجی نمی‌تواند در سرگذشت و سرنوشت جامعه‌ای یک علت شود.

در بخشی از این کتاب آمده است: «علت زوال تمدن و حیات اجتماعی ایران اسلامی قرن هفتم را نه در یورش مغول بلکه باید در انحطاط بینش اسلامی و رواج تعصب مذهبی و زوال حس ملیت ایرانی و رکود و انحراف روح اسلامی جست. همه پیرشانی‌ها و شومی‌ها را به گردن عوامل خارجی انداختن، اغفال مردم از واقعیت‌های زشت داخلی است و نتیجه‌اش نادیده گرفتن و پوشاندن سرچشمه اصلی و کانون‌های نخستینی است که استعمار یکی از جوشش‌های آن است.»

۹-۲-۴- علل گرایش نیروهای متخصص به مهاجرت از کشور

"علل گرایش نیروهای متخصص به مهاجرت از کشور" عنوان یکی از چهار پژوهشی است که در کتاب "چهار پژوهش در جامعه‌شناسی فرهنگ" در سال ۱۳۸۹ به چاپ رسیده است. هدف اصلی این پژوهش که در سال ۱۳۷۱ در مرکز تحقیقات استراتژیک انجام شده است، ارائه چهارچوبی مفهومی برای سنجش علل گرایش نیروهای متخصص به خروج از کشور بوده است. این تحقیق بر خلاف تحقیقات مرسوم که بیشتر به پدیده‌ی فرار مغزها می‌پردازند، گرایش به فرار یا خروج از کشور را مورد مطالعه قرار داده است.

نویسنده معتقد است همانگونه که اصلی‌ترین عامل موثر بر جذب و دفع سرمایه، بازده اقتصادی آن است، بر جذب و دفع نیروی انسانی متخصص نیز عوامل متعددی تاثیر دارند که "اقتصاد" یکی از آنها و لزوماً همیشه عامل اصلی است. وی روند صعودی اعزام دانشجویان به خارج از کشور در دهه ۵۰ را در درجه اول ناشی از افزایش درآمدهای نفتی می‌داند و معتقد است همچنان که این درآمدها کاهش می‌یابد، یکی از اولین بخش‌هایی که متضرر می‌شود، آموزش است.

در بخش دیگری از این تحقیق آمده است که "صرف بحث پیرامون فرار مغزها و تاکید بیش از حد یا غیرعلمی بر آن، تنها سبب تشدید مسئله می‌شود و توقعات را زیاد می‌کند؛ لذا اگر بتوان (که باید هم چنین کرد) بر ایجاد محیط مناسب برای افزایش کارآمدی و بهره‌وری متخصصین داخلی که بخش اعظم نیروی انسانی ماهر کشور را تشکیل می‌دهند تاکید کرد، به مرور مشکل متخصصین خارج نیز حل خواهد شد. اگر سیاست "حفظ" و "افزایش بهره‌وری" اتخاذ شود، به طور طبیعی "جذب" نیز اتفاق می‌افتد لیکن اگر "جذب" انجام شود، بدون اینکه برای "حفظ جذب شده" تمهیداتی فراهم شده باشد و بهره‌وری آن به سطح مطلوب نرسد، بدیهی است پس از مدتی "دفع" می‌شود."

به عبارت دیگر نویسنده معتقد است اگر بهره‌وری پایین باشد دیگر ضرورتی به جذب نیست چرا که این نیروها در کشوری دیگر با بهره‌وری مطلوب فعالیت می‌کنند.

نویسنده معتقد است فرار مغزها به عنوان پدیده‌ای اجتماعی که در فرایند توسعه‌یافتگی یا توسعه‌نیافتگی کشورها تأثیری تعیین کننده دارد، تنها پس از دهه ۴۰ میلادی مطرح شده است و افزایش تعداد زیاد جوانان کشورهای در حال توسعه را که به منظور تحصیل در مقاطع عالی‌تر به کشورهای غربی به ویژه ایالات متحده آمریکا مهاجرت کرده‌اند، یکی از دلایل تشدید این پدیده می‌داند. نویسنده مطرح می‌کند که میان خروج نیروهای متخصص از کشورهای در حال توسعه با تحصیل اتباع‌شان در غرب ارتباط مستقیمی وجود دارد. وی همچنین معتقد است که برای فرستادن جوانان ایران جهت وابسته کردن آنان به غرب و آموزش تحصیلات عالی، الزامات دست‌های نامریی وجود نداشته است و برای فراگرفتن علوم جدید و گام برداشتن در جاده‌ی تولید و صنعت و رشد اقتصادی، چاره‌ای جز این امر نبوده است.

در بخش‌هایی از این پژوهش به نقل از سایر تحقیقات آورده شده است که مهاجرت افراد صاحب فن ایرانی قبل از سال ۱۹۷۵ در نتیجه مشکلات اقتصادی نبوده است و اینکه ایرانیان مهاجرت را همچون مغری برای بیگانگی عمومی‌شان از نظام اجتماعی-سیاسی کشور برگزیده‌اند. به این ترتیب عوامل سیاسی در کنار وجه اقتصادی، علمی و حرفه‌ای مساله در مهاجرت ایرانیان موثر بوده است. ضمن اینکه مهاجران متخصص ایرانی در مقایسه با سایر کشورها، کمتر خود را به صورت یک گروه اقلیت متشکل درآورده‌اند و بیشتر نیز از یکدیگر گریزانند. این ویژگی همراه با عدم قطعیت در تصمیم به اقامت دائم یا بازگشت به وطن، مساله‌ایست که مهاجران متخصص ایرانی را از مهاجران سایر کشورها متمایز کرده است.

نویسنده در الگوی تحقیق خود، مجموعه‌ای از متغیرهای مختلف را بیان می‌کند و معتقد است مجموعه‌ی این متغیرها از یک طرف به ارزش‌گذاری فرد از هزینه و منفعت تأثیر می‌گذارد و از طرف دیگر بر چگونگی ارزیابی وی از هزینه و منفعت موثر است و در نهایت این ارزیابی است که در یک کشور میزان و چگونگی گرایش فرد به مهاجرت را سبب می‌شود. این متغیرها عبارتند از:

- متغیرهای فردی و اجتماعی شامل جنسیت، سن، محل تولد و فعالیت، قومیت و مذهب، وضعیت خانوادگی، وضعیت اقتصادی
- متغیرهای حرفه‌ای و تحصیلی شامل وضعیت تحصیلات، وضعیت شغلی و وضعیت آموزشی و پژوهشی
- متغیرهای ارتباطی شامل داشتن دوستان و آشنایان
- متغیرهای فرهنگی و اجتماعی
- متغیرهای سیاسی
- و متغیر گرایش به مهاجرت

۴-۲-۱۰- نهادینه شدن علم، نگهداری و استقرار مغزها

این مقاله که در سال ۱۳۸۱ و به قلم دکتر محمدامین قانع‌راد به چاپ رسیده است، مساله «مهاجرت نخبگان علمی و فرار مغزها» در ایران را به عنوان نتیجه و عارضه‌ی مربوط به ضعف نهادینه شدن علم مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد و این فرضیه ارایه شده است که پدیده مزبور در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران ناشی از عدم نهادمندی علم است. برای ایجاد نهادمندی، علم باید با محیط پیرامونی خود و از جمله با نهادهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی سازگاری و تناسب پیدا کند.

فرض کلی نویسنده مقاله در رابطه با دلایل و بسترهای فرار مغزها در ایران، عدم شکل‌گیری و تکوین نهاد ملی علم است. بدین ترتیب نهادی شدن علم و پدیده فرار مغزها در برابر یکدیگر قرار دارند و با گسترش شرایط نهادینه شدن علم، میزان حفظ و استقرار دانشمندان بیشتر خواهد شد. به عبارت دیگر هرچند مهاجرت متخصصان از کشورهای مختلف انتخابی شخصی و فردی است ولی شرایط ساختاری و نهادی علم در این تصمیم‌گیری موثر است.

نویسنده معتقد است تحلیل پدیده مهاجرت نخبگان علمی و فرار مغزها بدون شناخت شرایط نهاد علم در ایران ممکن نیست. مهاجرت یا فرار مغزها هرچند تا حدی با شرایط جهانی علم رابطه دارد و حتی در برخی کشورهای پیشرفته نیز این پدیده مشاهده می‌شود، ولی سطح کنونی آن در جامعه ما تا حد زیادی بیانگر ضعف نهاد علم یا نهادینگی ناقص دانش در ایران است.

۴-۲-۱۱- توسعه ناموزون آموزش عالی: بیکاری دانش‌آموختگان و مهاجرت نخبگان

این مقاله نیز که به قلم دکتر محمد امین قانع‌راد در سال ۱۳۸۳ نگاشته شده است، معضل بیکاری دانش‌آموختگان و مهاجرت نخبگان را با کاربرد نظریه توسعه ناموزون آموزش عالی تحت بحث و بررسی قرار می‌دهد. این مقاله با بررسی آمارهای آموزش عالی ایران نشان می‌دهد که در دو دهه‌ی اخیر آموزش عالی از حیث کمی به طور شتابانی گسترش یافته است، درحالی‌که از حیث شاخص‌های توزیع اجتماعی دارای وضعیت نامطلوبی است. بدین ترتیب فقدان ویژگی‌های اجتماعی و شبکه‌ای نشدن آموزش عالی - توسعه ناموزون آموزش عالی - نقش موثری در مهاجرت نخبگان از کشور داشته است.

همانگونه که نظریه‌پردازان آموزش عالی در غرب توسعه‌ی آموزش عالی را با استفاده از مفهوم توده‌ای شدن^۱ آموزش عالی توضیح می‌دهند، توسعه آموزش عالی در ایران از یک الگوی ناموزون تبعیت می‌کند که نویسنده با ابداع مفهوم "توده‌ای شدن متراکم آموزش عالی" آن را تشریح می‌کند.

^۱ توده‌ای شدن آموزش عالی به معنای افزایش مشارکت مردم در آموزش دانشگاهی است که شیوه تولید دانش در جوامع صنعتی را دگرگون کرده است.

این مقاله به بررسی شاخص‌های گسترش آموزش عالی (تعداد دانشجویان در ۱۰۰ هزار نفر و نسبت ثبت نام ناخالص) در ایران و کشورهای عضو OECD می‌پردازد.

بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که تعداد دانشجویان کشور طی دو دهه گذشته به بیش از ۱۰ برابر و تعداد دانشجویان دوره‌ی دکترا از ۴۵۲ دانشجو در سال تحصیلی ۵۹-۱۳۵۸ به ۱۲ هزار نفر در سال تحصیلی ۸۱-۱۳۸۰ (بیش از ۲۰ برابر) افزایش یافته است.

یکی از مهمترین ویژگی‌های توده‌ای شدن آموزش عالی در ایران، فقدان ارتباط بین افزایش نرخ ثبت نام در دانشگاه‌ها و رشد اقتصادی است. توده‌ای شدن آموزش عالی در غرب یا ژاپن به موازات رشد اقتصادی و صنعتی و ناشی از افزایش تقاضا برای نیروی کار آموزش یافته بوده است، درحالی‌که در ایران توده‌ای شدن آموزش عالی برای مثال در سال‌های ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۶ با دوران کاهش یا ثبات تولید ناخالص ملی سرانه همراه بوده است. این ویژگی اساسی از یک سو مانع شکل‌گیری نظام تولید دانش شد و از سوی دیگر به رشد یک آموزش عالی ناموزون انجامید. در ایران آموزش عالی به عنوان یک کالای مصرفی، از آموزش عالی به عنوان یک مقوله‌ی اقتصادی، نقش بیشتری داشته است و رشد آن غالباً از عوامل فرهنگی و سیاسی متأثر بوده است تا عوامل اقتصادی. توده‌ای شدن آموزش عالی پس از انقلاب اسلامی متأثر از غلبه تفکر مساوات طلبانه و سیاست‌های عدالت توزیعی، و وضع سهمیه‌های پذیرش دانشگاه‌ها به منظور دستیابی به نوعی توازن و برابری فرصت دسترسی به آموزش عالی برای افراد جامعه بوده است

۴-۲-۱۲- نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت نخبگان

این مقاله در سال ۱۳۸۴ در فصلنامه رهیافت به چاپ رسیده است. نویسندگان این مقاله با استفاده از نظرات اعضای هیات علمی، کارشناسان و مدیران دانشگاه‌ها به بررسی نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت نخبگان پرداخته‌اند.

هدف اصلی این تحقیق بررسی نقش دانشگاه‌ها در کاهش مهاجرت نخبگان از دیدگاه اعضای هیات علمی، کارشناسان و مدیران و آرایه راهکارهایی برای کاهش آن است. اهداف فرعی نیز عبارتند از:

- مطرح کردن مشکلات مهاجرت مغزها در سطح دانشگاه‌ها
- تاکید کردن بر امکان کاهش مهاجرت نخبگان
- جلب توجه کردن نسبت به تفاوت بین مهاجرت نخبگان، مهاجرت نخبگان و گردش نخبگان.
- توجه دادن مسئولان و دست‌اندرکاران و نیز متخصصین علوم مختلف به اندیشیدن در مورد این مشکل و احتمالاً ارائه راه‌حل‌های احتمالی.

در این تحقیق یک شاخص کلان (برقراری روابط دانشگاه‌های داخل با خارج) و چهار زیرشاخص (تبادل استاد و دانشجو، طرح‌های تحقیقاتی مشترک بین‌المللی، دوره‌های مشترک با دانشگاه‌های دیگر و ایجاد شعبه‌های دانشگاه‌های خارجی) در نظر گرفته شده است.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهند که ویژگی‌های فردی، مجموعه عوامل داخلی به عنوان ساختار درونی، عناصر خاص دانشگاهی، عوامل ارتباط بین‌المللی و زیرمجموعه‌های آن همگی از طریق فضای دانشگاهی تاثیر بسزایی در کاهش پدیده مهاجرت دارند.

۴-۲-۱۳- مهاجرت ژن‌ها

در این مقاله که به قلم دکتر محمدعلی زلفی‌گل، در سال ۱۳۸۳ نگارش شده است، مهاجرت ژن‌های هوشمند به عنوان یک نظریه جدید ارائه شده است. بر اساس این نظریه نه تنها نخبگان کشور که ثروت ملی هستند، از دست می‌روند بلکه پس از گذشت قرن‌ها از نظر ژنتیکی کشورهای نخبه‌پذیر (مقصد) به جوامع نخبه تبدیل می‌شوند و درصد ژن‌های هوشمند آن‌ها به شکل گسترده‌ای افزایش خواهد یافت و بنابراین در زمینه تولید علم، فن و فناوری، همچنان پیشتاز خواهند بود و کشورهای نخبه‌گریز (مبدا) نیز روز به روز فقیرتر شده و به دلیل همین فقر، وابسته‌تر می‌شوند و تعادل جهانی با شدت بیشتری به هم می‌خورد. نویسنده معتقد است با توجه به اینکه نبوغ و نخبگی در اثر دو عامل وراثت و محیط ایجاد می‌شود، هر نخبه‌ای که از کشور خارج می‌شود، یک ژنوم هوشمند از کشور خارج شده و با زندگی در کشوری دیگر و ازدواج و تولید نسل در آنجا به تکثیر ژن‌های هوشمند آن کشور کمک می‌کند.

به این ترتیب، کشورهای نخبه‌پذیر، نخبگان دیگر کشورها را با هر دین و آیینی می‌پذیرند و نه تنها از هوش و استعداد و توان ایشان در توسعه علمی، فنی و صنعتی خویش استفاده می‌کنند بلکه ذخایر ژن‌های هوشمند خویش را برای نسل‌های آتی افزایش داده و آینده روشنی را برای ایشان ترسیم می‌نمایند.

نویسنده همچنین معتقد است که مدل جاذبه-دافعه در خصوص مهاجرت ژن‌ها سازگار است و به این ترتیب موارد زیر را عوامل ایجادکننده دافعه در کشورهای نخبه‌گریز از جمله ایران می‌داند:

- عدم کارایی علمی و فنی در وطن برای سطوح عالی نخبگان اعم از نخبگان علمی، ورزشی و هنری
- عدم امکان کسب علوم و دانش مورد علاقه برای دانشجویان مستعد همراه با دریافت حمایت مالی (بورسیه شدن)
- عدم تامین امکانات زندگی در شان نخبگی و قابل مقایسه نبودن با حقوق و شرایط رفاهی کشورهای نخبه‌پذیر

- کمبود امکانات و ملزومات تحقیق و پژوهش جهت رشد علمی و عدم امکان تهیه آن‌ها در زمان مناسب
 - عدم رعایت جدی شایسته‌سالاری در انتصاب مدیران در کشور
 - امنیت و آرامش ملی در ابعاد مختلف
- به این ترتیب وظیفه دولتمردان است که با درایت لازم برنامه‌ریزی نموده و به نحو مطلوبی نخبگان کشور خویش را حفظ نموده و شرایط مناسب را برای مهاجرت معکوس ژن‌ها (هم جذب نخبگان ایرانی مقیم سایر کشورها و هم نخبگان کشورهای دیگر) نیز مهیا نمایند.

۴-۲-۱۴- نخبه‌داری نظامی و نظام نخبه‌داری

نخبه‌داری نظامی و نظام نخبه‌داری، عنوان مقاله دیگری به قلم دکتر محمدعلی زلفی‌گل است که در سال ۱۳۸۶ به چاپ رسیده است. نویسنده معتقد است طیف وسیعی از مشمولین خدمت سربازی را، متخصصان، نخبگان و تحصیل‌کرده‌ها تشکیل می‌دهند که از باید از توان و پشتوانه علمی آنان در جایگاه‌های نظامی، انتظامی و امنیتی استفاده نمود و شرایطی را فراهم کرد تا پس از دوران سربازی نخبگان جذب مراکز نظامی شوند تا بدین ترتیب بخش دفاع از کیان و امنیت کشور بیش از پیش دانش محور گردد.

در این مقاله موارد زیر به عنوان مهمترین عوامل داخلی و بیرونی تسهیل کننده مهاجرت ژن‌ها مطرح شده است:

- عوامل داخلی:

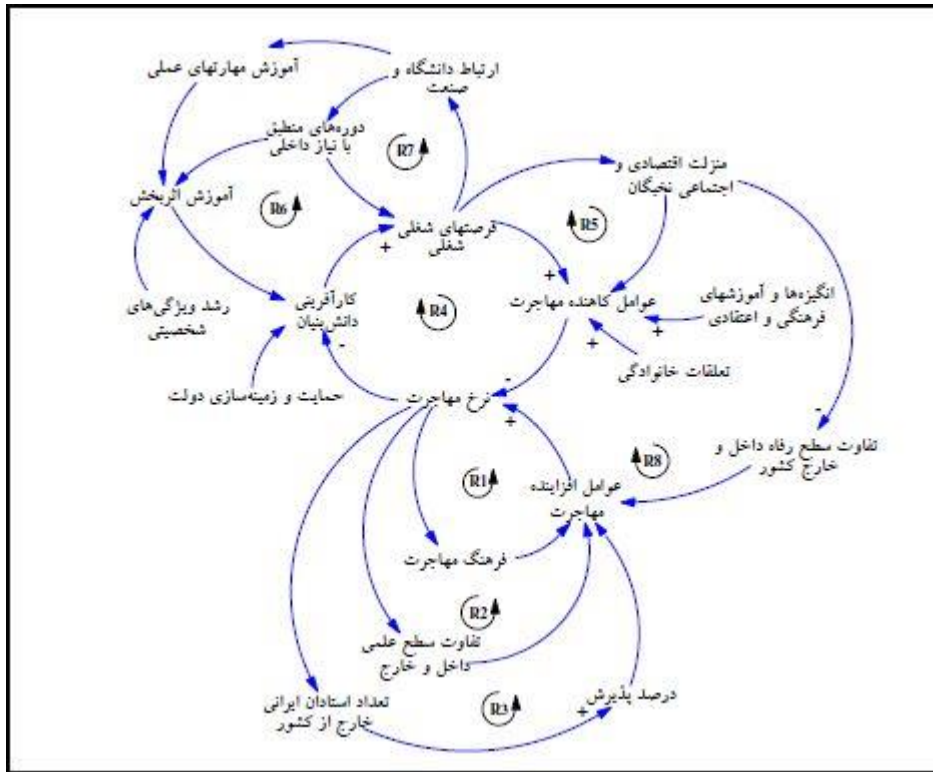
- فضای بوروکراسی حاکم بر نظام آموزشی داخل
- فقدان محیط‌های علمی و پژوهشی مدرن و قوی
- ناهماهنگی بین برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها و نیازهای بالقوه و بالفعل جامعه
- تئوری آموزشی به جای مهارت آموزی
- وضعیت معیشت و گذر زندگی
- وضعیت شغل ایده‌آل مبتنی بر تخصص و تحصیل نخبه‌ها
- مشکلات نظام وظیفه
- ترسیم آینده‌ای دوداندود برای خود
- تقلید از زندگی کشورهای غربی و در کنار آن تمرکز امکانات در پایتخت و شهرهای بزرگ کشور
- مدرک گرایی در کشور
- جایگزینی و اشتغال نابه‌جا در نظام اداری کشور
- وعده و وعیدهای سرخرمنی و عملی نشدن آن‌ها توسط مسئولین مربوط

- عوامل فرهنگی
- عوامل بیرونی:
- تسهیلاتی که کشورهای مقصد در قوانین مهاجرت برای مهاجران قایلند
- امکانات و تسهیلات آموزشی، پژوهشی و رفاهی

۴-۲-۱۵- مدلسازی دینامیکی پدیده مهاجرت نخبگان و نقش نظام آموزش عالی در آن

در این مقاله که در سال ۱۳۸۷ به چاپ رسیده است، تلاش شده است تا پس از شناسایی عوامل کلیدی اثرگذار بر مهاجرت و ارایه یک مدل دینامیکی در این زمینه، اثر سیاست‌های مختلف و نقش آموزش عالی بر این پدیده بررسی شود. در این مقاله دو الگوی متفاوت (الگوی جهان‌گرا یا بین‌المللی و الگوی ملی‌گرا) در بررسی مهاجرت نخبگان مطرح شده است و در نهایت الگوی ملی‌گرا برای تدوین مقاله انتخاب شده است. به عبارت دیگر اثر مهاجرت نخبگان ایرانی بر وضعیت کشور مورد بررسی و توجه قرار گرفته است و نه منافع جهانی آن. ضمن اینکه در این مقاله تنها به مهاجرت نخبگان دانشگاهی توجه شده است. در فرضیه دینامیکی تحقیق، عوامل اثرگذار بر روی مهاجرت به دو دسته تقسیم شده‌اند:

- عوامل کاهنده مهاجرت: منزلت اقتصادی و اجتماعی نخبگان، فرصت‌های شغلی دانشی، انگیزه‌ها و آموزش‌های فرهنگی و اعتقادی و تعلقات خانوادگی
- عوامل افزایش‌دهنده مهاجرت: فرهنگ مهاجرت در دانشگاه‌های برتر، تفاوت سطح علمی داخل و خارج (سرانه بودجه آموزش و پژوهش، تعداد مقالات معتبر بین‌المللی، وضعیت آزمایشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها، میزان ثبت اختراعات و نسبت اعضای هیئت علمی به دانشجویان) و تاثیر استادان ایرانی خارج از کشور
- و در نهایت مدل دینامیکی عوامل اثرگذار بر روی مهاجرت نخبگان به صورت زیر ارائه شده است. که متغیرهای اصلی آن نرخ فراغت از تحصیل، نرخ مهاجرت و نرخ ماندن در کشور است.

شکل ۴-۲- مدل دینامیکی عوامل اثرگذار بر روی مهاجرت نخبگان

در نهایت با توجه به مدل ارائه شده، سیاست‌هایی برای کاهش میزان مهاجرت نخبگان ارائه شده است که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است:

- تقویت و ایجاد دوره‌ها و رشته‌های تحصیلی منطبق با نیاز داخل (اجرای این سیاست باعث می‌شود تا فرصت‌های شغلی مناسب بیشتری برای دانش‌آموختگان در داخل کشور فراهم شود)
- حمایت اصولی دولت از کارآفرینی
- افزایش اثربخشی آموزش از طریق بهبود ویژگی‌های شخصیتی نخبگان
- تبلیغات و سیاست‌های فرهنگی مناسب

همچنین در این تحقیق به برخی سیاست‌های نامناسب که بعضاً در میان‌مدت، اثر معکوس داشته‌اند، اشاره شده است که عبارتند از:

- متمایزسازی و رسیدگی به نخبگان
- قوانین تسهیل‌کننده خروج نخبگان از کشور
- اعطای کمک‌های مالی در حین تحصیل

جمع‌بندی

در گزارش پیش‌رو تلاش شد تا حد امکان به وضعیت موجود نظام نخبگانی کشور از حیث مهمترین نهادها و کاردهای آنان پرداخته شود. در این راستا با بررسی نهادهای مرتبط با امور نخبگان در دو بخش کلی (نهادهای عام و خاص) و مشخص ساختن مأموریت، اهداف و مهمترین وظایف هر یک از نهادها با توجه به اطلاعات اساسنامه، آیین‌نامه‌های موجود و سایر اطلاعات در دسترس، کارکردهای هر یک از آنها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت و در ادامه با مشخص کردن فعالیت‌های زنجیره ارزش نظام نخبگانی کشور، جایگاه هر یک از نهادها در زنجیره ارزش نیز مورد بررسی قرار گرفت. همچنین تلاش شد تا حد امکان مجموعه نسبتاً کاملی از عناوین پژوهش‌ها، تالیفات، مقالات، اسناد و پایان‌نامه‌های مرتبط با موضوع نخبگان گردآوری شود و توضیحات مختصری در رابطه با برخی از مهمترین آنها ارائه شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. استعداد‌های درخشان، (۱۳۸۲): رسانه‌ها و استعداد‌های درخشان، مهاجرت نخبگان، سال دوازدهم، شماره ۳ (پیاپی ۴۷).
۲. جعفری معطر، فریدون، (۱۳۸۷): مهاجرت نخبگان، بررسی زمینه‌های موثر بر گرایش دانش‌آموزان نخبه به مهاجرت از کشور، تهران، موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
۳. ذاکر صالحی، غلامرضا، (۱۳۷۹): مهاجرت نخبگان، دفتر مطالعات فرهنگی وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری.
۴. ذاکر صالحی، غلامرضا، (۱۳۸۶): فراتحلیل مطالعات انجام شده در زمینه جذب نخبگان و پیشگیری از مهاجرت آنان، فصلنامه جامعه‌شناسی ایران، سال هشتم، شماره ۱ (پیاپی ۱۷).
۵. روشه، گی، (۱۳۷۸): تغییرات اجتماعی، ترجمه منصور وثوقی، نشر نی، چاپ نهم.
۶. باتامور، تی بی، (۱۳۶۹): نخبگان و جامعه، ترجمه علیرضا طیب، انتشارات دانشگاه تهران.

منابع انگلیسی

۱. Barbara Kerr, Barbara, (۲۰۰۹): Encyclopedia of Giftedness, Creativity, and Talent, SAGE Publications.
۲. Capron, Henri & Cincera, Michele, (۱۹۹۹): Assessing the Institutional Set-up of National Innovation System.
۳. Edquist, C. and Johnson, B. (۱۹۹۷): Institutions and organizations in systems of innovation, in C. Edquist (ed.) Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations, London and Washington: Pinter/Cassell Academic.
۴. Johnson, Anna, (۱۹۹۸): Functions in Innovation System Approaches, Department of Industrial Dynamics, Chalmers University of Technology, Sweden.
۵. Parker, David, (۱۹۹۵), Privatization and internal environment, developing our knowledge of the adjustment process, International Journal of Public Sector Management, Vol. ۸, No. ۲, PP. ۴۴-۶۲.
۶. Porter, Michael E., (۱۹۸۵): Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance, New York: The Free Press.
۷. Sternberg, Robert J. & Davidson Janet E., (۲۰۰۵): Conceptions of Giftedness; ۲nd, Cambridge University Press.
۸. Webometrics, (۲۰۱۱): Available at: http://www.webometrics.info/rank_by_country.asp?country=ir

ABSTRACT

The purpose of this report is reviewing current status of elites system. In this report, an attempt has been made to cover the status of elites system, including institutions and organizations. So the first section of this report is related to identification and introduction of relevant institutions and their functions. Value chain of elites system is another issue that has been covered in this report.

In addition, several studies and researches have been conducted about elites that reviewing of them could be useful for the preparation of white paper. So another section of this report is about articles, books, reports and thesis related to elites.

Keywords: Elites, Institution, Organization, Function, Value Chain.

Deputy of Research & planning

Research project

Current Status Report

By:

Atinegaar ThinkThank co.

October ۲۰۱۱